KROK

2018 3
ročník 15.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA:
HERECKÉ OSOBNOSTI

Z OBSAHU

Viktor Zavadil / V Hradišti jsem po představení pil víno, v Olomouci pivo
Slávka Budínová a Ilja Racek / Deset let v olomoucké činohře
Rozhovor s jubilantkou Hanou Lančíkovou
Ahasver z Bílého Potoka
Jan Žůrek: Naše divadlo je otevřený prostor pro kulturu
Povídání s herci a principálem Divadla Šumperk
Moje divadlo patří všem!
Divadelní bohém Zbyněk Melka
Sovinec v podzemí, přízemí i nad zemí
Povídkář Gregor Sander
Výstavní projekt Sbohem, monarchie
Každý radši, když ho chválí...

JIŘÍ OŠANEC A IVO BURIAN
HISTORIE
V KAMENECH
MUZEUM
ŠUMPERK
HOLLAROVA GALERIE
VÝSTAVA BUDE
ZAHÁJENA VERNISÁŽÍ
12. ČERVENCE
V 17 HODIN
KAISERIN
ELISABETH
10. SEPTEMBER
1898
WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ

Ovce a krávy pod Pradědem
aneb Dějiny a současnost pastevectví
v Jeseníkách
Vernisáž 17. 7. 2018
v 18.00 hodin
vstup zdarma
18. 7.–7. 10. 2018
Vodní tvrz Jeseník
Vstupné: 40 Kč / 20 Kč

KROK

III / 2018

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje
Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 15., číslo 3,
vychází čtyřikrát ročně
Vedoucí redaktor:
Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.
Odpovědná redaktorka:
Mgr. Lucie Rysnerová
Redakční rada:
RNDr. Jitka Holásková
Mgr. Miloš Korhoň
Mgr. Michaela Heloňová
PhDr. Jindřich Garčic
RNDr. Lenka Prucková
Mgr. Hana Jakůbková
PhDr. Marie Dokoupilová
Mgr. Lubor Maloň
Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
tel.: 585 205 311
fax: 585 225 774
e-mail: redakce@vkol.cz
internet: www.vkol.cz/krok
facebook: https://www.facebook.com/kulturnirevue
IČO: 100625
Grafická úprava:
Jan Krátký
Předtisková příprava a tisk:
Martin Navrátil
ISSN:
1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)
Registrace:
MK ČR E 6450
Uzávěrka čísla:
30. června 2018

OBSAH

Úvodník: Lukáš Neumann 2

TÉMA ČÍSLA: **Herecké osobnosti**
V Hradišti jsem po představení pil víno, v Olomouci pivo / Rozhovor s divadelním a filmovým hercem Viktorem Zavadilem (Zdeněk Vévoda) 3
Slávka Budínová a Ilja Racek: deset let v olomoucké činohře (1950–1960) (Jiří Fiala) 7
O „druhém" domově, hereckých a režisérských osobnostech a *Tisícročné* včele / Rozhovor s Hanou Lančíkovou, herečkou olomoucké činohry (David Kresta) 12
Ahasver z Bílého Potoka. Život a dílo herce Rudolfa Rittnera (Matěj Matela) 15
Jan Žůrek: Naše divadlo je otevřený prostor pro kulturu (Zdeněk Vévoda) 19
Povídání o šumperském divadle / S M. Kašíkem, L. Šmejkalovou a K. Grygarem (Bohuslav Vondruška) 22
Moje divadlo patří všem! (Veronika Hrbáčková) 27
Divadelní bohém Zbyněk Melka (Tomáš Cydlík) 31
„Herecká" minianketa revue KROK (Lukáš Neumann) 36

VARIA
První světová válka jakožto „urychlovač" mnoha společenských procesů (Jana Burešová) 38
O baltském pobřeží, literatuře, filmu a českých turistech (Petra Kožušníková) 42
Významné osobnosti spojené s městy, městysy a vesnicemi okresu Prostějov (VI.) / Indolog a římskokatolický kněz Vincenc Pořízka (Lubomír Novotný) 45
S Matyášem Žalkovským ze Žalkovic je spojena temná pověst (Petr Jirák) 47
Každý radši, když ho chválí… / Recenze knihy *Prostějov. Hanácký Jeruzalém* (Marie Dokoupilová, Václav Horák, Michaela Kokojanová) 51
Několik poznámek k výstavě *Létající drahokamy* (Eva Čapková) 55
Sovinec v podzemí, přízemí i nad zemí (Marek Bohuš) 58
Sbohem, monarchie – Dvě výstavy, dva katalogy a komiks jako připomínka světa, který v roce 1918 zmizel (L. Neumann, L. Novotný) 62
Kolik má rok měsíců? (Zua Švierčková: *Rok má devět měsíců*) (P. Kožušníková) 66

KULTURNÍ ITINERÁŘ
Rukověť návštěvníka kulturních událostí (srpen 2018 – listopad 2018) 67

Téma čísla 4/2018: **Fotografie 21. století**

Obálka revue: Komedie *Kabaret nahatý Shakespeare* v provedení Divadla Tramtarie (premiéra v r. 2015, režie: Jiří Trnka, dramaturgie: Vladislav Kracík). Foto: Markéta Rosendorfová.

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK,
v době, kdy vám adresuji následující řádky, je běžnému smrtelníkovi v Čechách a na Moravě horko jako v pekelné výhni, a pokud si s předstihem nezakoupil vstupenky na shakespearovské slavnosti, v našich končinách populární a tradiční (v Olomouci viz srpnový festival v „režii" Divadla Tramtarie), tráví raději čas v „open-airových" letních kinech či si síly na obdiv směrem k řemeslu adeptů Thálie šetří na podzimní sezónu. Mají pravdu ti z vás, kdo jste za úvodními zaumnými řádky vytušili, že je řeč o divácích a hercích; ano, hlavní blok třetího čísla KROKu jsme věnovali exkursu do minulosti a současnosti dění *na prknech, jež znamenají svět* (a i dění za nimi).

„Otvírák" čísla, rozhovor s mladým hercem Viktorem Zavadilem, známým z mnoha inscenací Divadla na cucky, je – mimo jiné – upoutávkou na film *Jan Palach*, který má v kinech premiéru – symbolicky – 21. srpna. Na talentované osobnosti je zaostřeno také dvojinterview s herci Divadla Šumperk – Lucií Šmejkalovou a Kryštofem Grygarem – v němž se opět dočtete o názorech na účinkování v divadelních a filmových rolích. Ohlédnutí nazpět v čase nabízí interview s významnou představitelkou olomoucké činoherní scény a Moravského divadla, Hanou Lančíkovou. Opomenout jsme zajisté nemohli ani výrazné stopy umělců, kteří se z olomouckých prken odrazili výše a dále – dekádu úžasných rolí, které v tehdejším Krajském oblastním divadle, resp. Divadle Oldřicha Stibora v Olomouci ztvárnili Slávka Budínová a Ilja Racek, zmapoval Jiří Fiala. Jak rozporuplnou osobností byl Rudolf Rittner, rodák z Bílého Potoka, který na přelomu století dobyl berlínskou a vůbec středoevropskou divadelní scénu, aby se z výsluní navrátil k prostotě a přirozenosti rodného kraje v podhůří Rychlebských hor, poutavě líčí Matěj Matela.

A zpět k dnešku – Veronika Hrbáčková vyzpovídala principála prostějovského „Mého divadla" Pavla Drmolu; doménou ochotnického souboru, toliko divácky úspěšného, jsou inscenace komediálního ražení. Zbyněk Melka, bavič, rebel a poslední prostějovský bohém, jehož působení u divadla se dá jen obtížně shrnout několika slovy. Pokusil se o to Tomáš Cydlík následovně: bývalý divadelní zákulisní technik, amatérský divadelní herec, režisér a scenárista, loutkoherec a sběratel loutek. V tomto čísle bychom neměli opomenout ani skutečnost, že velkorysejší scénou se od roku 2017 pyšní Divadlo na cucky, jehož intendant Jan Žůrek získal na konci května Cenu města Olomouce. O všem výše zmíněném si s režisérem a uměleckým vedoucím divadla povídal Zdeněk Vévoda. Pět let svého působení v čele Divadla Šumperk shrnul a o dramaturgickém plánu na příští sezónu rozmlouval s Bohuslavem Vondruškou ředitel tamější divadelní instituce Matěj Kašík.

Z tentokrát rozšířené nabídky textů ve Variích bych rád upozornil na pozvánku na sochařskou dvojvýstavu na hradě Sovinec; v interview s autorským týmem Vědecké knihovny v Olomouci se dozvíte, na jaké expozice se můžeme pod hlavičkou projektu nazvaného *Sbohem, monarchie* na podzim těšit. Okolnosti doprovázející život a pověst o Matyáši Žalkovském alias krutém „Modrovousovi z Dobromilic" fundovaně komentuje Petr Jirák. Možná obdobně krutě může vyznívat recenze publikace *Prostějov. Hanácký Jeruzalém*. Nicméně, spravedlnost není slepá, a pokud se autoři publikace dopouštějí velké řady nepřesností a omylů, pak je jejich doložení a uvedení na správnou míru zcela namístě. Na uklidnění pak mohu doporučit příspěvky o jednom z nejúspěšnějších německých povídkářů současnosti, Gregoru Sanderovi, o prostějovské výstavě *Létající drahokamy* či proměně postavení žen, jež si probojovávaly strastiplně cestu k respektu a uznání a především právům v rámci ještě stále dosti konzervativního uspořádání společnosti po první světové válce.

Za redakci revue KROK Vám tedy přeji poklidné – a pokud možno bez omylů a pochybení – završení léta.

Lukáš Neumann

V Hradišti jsem po představení pil víno, v Olomouci pivo

Viktor Zavadil (*1992) s divadlem začínal v uměleckém souboru Slovanský tyátr při Slovanském gymnáziu v Olomouci. Po jeho absolvování a po následných studiích herectví na JAMU získal stálé angažmá v Městském divadle Kladno, objevuje se však i na jiných scénách, mj. v olomouckém Divadle na cucky. Filmový režisér Robert Sedláček si jej vybral jako představitele hlavní role v připravovaném snímku *Jan Palach*. S Viktorem jsme si krátce popovídali po červnové repríze oblíbené inscenace *MATE*.

Právě jsi dohrál reprízu inscenace *MATE* v Divadle na cucky. V Olomouci jsi divadelně vyrůstal stejně jako Bořek Joura a teď se sem vracíte jako výrazné tváře nastupující herecké generace. Scénář k *MATE* jste s Bořkem taky spoluvytvářeli – to musí být vlastně relaxace, takový výlet domů, za kamarády, ne?

Ano – výlety za kamarády, kuchyně od maminky, návštěvy babiček. Protože volného času mi trochu ubylo, snažím se vždycky tento hrací výlet do Olomouce obohatit o soukromá setkání, na která je pak čas až o Vánocích. Co se týká inscenace *MATE* – scénář vznikal pod vedením režisérky Silvie Vollmannové tak, že jsme všichni přispěli nějakými zážitky z vysokoškolských studií, něco se ubralo, něco přimyslelo, Silvie to pak zamíchala a zrežírovala. Když jsme to zkoušeli, tak její vedení bylo poměrně pevné na to, jak volnou rukou scénář vznikal a vzhledem k tomu, jak uvolněné atmosféry jsme vlastně chtěli dosáhnout. Dle mého názoru to byl ale správný krok, protože s odstupem času nám to s Bořkem umožnilo daleko větší prostor pro improvizaci a troufám si říct, že nyní jsme ve stavu, kdy je každá repríza jiná a ani my sami nevíme, co se dnes stane. Představení se zdravě vyvíjí a zrovna po poslední repríze jsme se s Bořkem shodli, že nás to začíná bavit zase jiným způsobem.

Máš za sebou role v Národním divadle Brno, Slováckém divadle v Uherském Hradišti, Indigo Company a Městském divadle Kladno. Dělal jsi také konkurz do olomouckého Moravského divadla. To sis poměrně brzo mohl vyzkoušet různé velké městské scény a máš možnost srovnávat. Čím se obecně od sebe liší?

Myslím si, že v zásadě se vlastně ničím neliší. Všude se dělá divadlo a dělá se dobře nebo alespoň nejlépe, jak se dělat může. Nejdůležitější je tým, do kterého člověk přijde, jenom pak podle mě může vzniknout dobrá inscenace. Samozřejmě různé prostory kladou na herce různé technické nároky, kostýmní zkoušky například v kladenském divadle probíhají opakovaně, měří nás, přešívají a pak se to všechno ověřuje. Při *MATE* v Divadle na cucky jsme prostě naběhli do sekáče. V Hradišti jsem po představení pil víno, v Olomouci pivo. V Praze nic a v Brně všechno. Na Kladno řídím, takže piju nealko pivo. V provozních věcech asi rozdíly jsou, nicméně pro mě je zatím důležitější otázka co a s kým, než kde.

O kladenském divadle se teď píše, že tam je silný herecký soubor. Novinka *Petrolejové lampy*, ve kterých také hraješ, je popisována jako divácký zážitek. K tomu nově zrekonstruovaná scéna. Po bouřlivých letech to vypadá, že je na Kladně klid a vrátilo se divadelní nadšení, je to tak? A co kladenské publikum?

Myslím, že divadelní nadšení z Kladna nikdy nezmizelo. S jistým divadelním nadšením se tu divadlo dělalo a stejné divadelní nadšení před pár lety donutilo umělecké vedení včetně téměř celého hereckého souboru scénu opustit, jelikož už to takhle nešlo dál. A další druh divadelního nadšení zase donutil jiné lidi se prázdného zrekonstruovaného domu ujmout, protože nechtěli, aby se z toho divadla stala pouhá stagiona *(divadelní scéna bez stálého souboru, jejíž*

program utváří hostující soubory – pozn. red.). Pokud vím, tak jádro celého problému bylo vyřešeno a chyby, které se třeba vinou dlouhého trvání rekonstrukce divadla staly, se daří napravit. Diváků za uplynulé dvě sezony díky snaze o oslovení širšího spektra přibylo. Kladenské divadlo také změnilo dramaturgii. Myslím tedy, že to jsou dobré známky toho, že i přes různá úskalí divadelní nadšení na Kladně je. A to jak tvůrčí tak divácké.

V čem si zahraješ v příští sezóně?

Výraznou dramaturgickou linii v příští sezoně bude samozřejmě hrát výročí vzniku republiky. Mne se tato linka dotkne v podobě postavy Ferdinanda Vaňka, kterou ztvárním v aktovce Václava Havla s názvem *Protest*. Ta bude uváděna spolu s další aktovkou – *Audiencí*, kterou ale nazkouší jiní kolegové. Už jsme měli první čtenou, přes prázdniny tak máme o čem přemýšlet. Ale ještě před tím mě čeká zkoušení inscenace *Rána pod pás*. Jedná se o groteskní a velmi ironickou komedii pro tři herce – kontrolory v neznámé továrně na neznámé výrobky – toužící po povýšení nebo po vymanění se z uzavřeného prostředí továrny. A jsou schopni pro své cíle udělat vše. Text napsal Richard Dresser, režírovat bude náš kolega – herec a režisér Jiří Š. Hájek. Inscenace bude uváděna na malé scéně kladenského divadla a já musím říct, že se na to zkoušení moc těším. Mám totiž rád, když jsou na sebe lidi na divadle zlí.

Hrál jsi dost žánrově odlišné věci – pohádky *Tři veteráni* a *Tučňáci na arše*. Oproti tomu třeba komedie *Jak je důležité býti (s) Filipem*, *Mnoho povyku pro nic* nebo *MATE*, drsný *Poručík z Inishmoru*, také máš zkuše-

Ulrich Hub: *Tučňáci na arše. Dobrodružství pro děti i dospělé*. Foto: Zdeněk Vévoda.

MATE. Autorská inscenace z roku 2016, ve které Viktor hraje s Bořkem Jourou. Foto: Zdeněk Vévoda.

Jan Palach. Filmová novinka Roberta Sedláčka a první velká filmová role. Foto: Karel Cudlín.

nosti s pohybovým divadlem (*Doupě*). V čem se cítíš nejlíp?

Každý žánr má něco do sebe. A když se mi nějakého dlouho nedostává, tak mám pocit, že to je ten žánr, co mám nejraději, co mi jde nejlépe a co bych měl určitě zkoušet namísto toho, co zrovna teď zkouším. A když se k tomu dostanu, tak je to zase naopak. Takže těžko říct. Možná to trochu souvisí s jednou z předchozích otázek – nezáleží na žánru, ale na tom, jestli mám pocit, že ta inscenace má smysl. Že to, co jí sdělujeme, je nějakým způsobem podstatné. A jak tu tak plácám, tak mě vlastně napadá, v čem se cítím nejlépe. Jako divák mám rád tragedie, jako herec takový ten žánr jakési tragikomedie. Kdy diváka rozesměješ, a když už dohýkává, tak mu dopřejete pořádné zmrznutí úsměvu na rtech.

Víš, kam jsem tou otázkou mířil – viděl jsem tě v roli záporáka v seriálu *Život a doba soudce A. K.* Musím říct, že v detailech kamery, nablízko, umíš být docela uvěřitelně krutý.

Děkuji. Rád bych podotknul, že tady tomu dost pomohlo to, že celá scéna vraždy a mučení se natáčela jedné chladné listopadové noci na pražském sídlišti Stodůlky a kdo by v pět hodin ráno po celonočním natáčení nezvládl být krutý, že. Ne ale vážně. Mám rád detaily, se kterými kamera umí pracovat – pohled, jemné tóny. Mám ty prostředky rád i na divadle, ale ne každý to snese, dívat se na divadle na civilní, kamerové herectví. Proto se to mnohdy netrpí.

A tak jsme se nenápadně dostali k filmu. A tady je téma jasné: Jan Palach. Na place ses potkal se Zuzanou Byd-

žovskou nebo Janem Vondráčkem, tvého bratra hraje Michal Balcar atd. Všichni už mnohem zkušenější kolegové. Necítil jsi kvůli tomu větší tlak?

Tlak jsem při natáčení cítil. Pod jistým tlakem totiž musím pracovat, jinak nejsem schopný se dokopat k výsledkům. A tady to šlo samo – povaha projektu a postava, kterou jsem ztvárňoval, udělaly, co se tlaku týče, práce více než dost. Na zkušenější kolegy jsem se ale těšil, tady jsem tlak necítil. Vždyť co jiného mě může ještě něčemu přiučit než spolupráce s nimi. Navíc v tomto případě mi dávali vždycky tolik partnerské energie, že jsem měl pocit, že i to, co já tam předvádím, je najednou o kus lepší.

Podobná otázka jako u divadla – rýsují se nějaké další filmové, seriálové role?

Jestli se rýsují, tak já o tom zatím nevím. Rád bych ale, aby tomu tak bylo.

Režisér Sedláček se nebojí ožehavých témat, politiky, historických komplexů. Palach v tomto ohledu asi nebude výjimkou, chtěl vyburcovat společnost, která se pomalu smiřovala s nastupující normalizací. Smíření se se stavem věcí vidíme v různých podobách dnes a denně a vidíme divadla a filmy, které člověka chlácholí a pak ty, které provokují a aktivizují. Umělec, který prochází takovým širokým spektrem tvorby jako ty, se musí cítit někdy rozkročen, ne? Jak jsi třeba vnímal celou tu situaci kolem představení *Naše násilí, vaše násilí* v Huse na provázku?

Nějaké divoké rozkročení necítím. Mám pocit, že je to u mě vyvážené. Inscenace a filmy, které nutí k nějaké aktivitě – a tou může být třeba jen zamyšlení se – jsou mi ale sympatické. Chlácholení je tu všude víc než dost. Případ *Naše násilí, vaše násilí* je trochu něco jiného. Celá ta věc mě dost štve, tak k tomu řeknu jen jedno – tahle kauza dala v médiích tolik prostoru lidem, kteří by ho, dle mého názoru, mít neměli, dala vzniknout tolika novým odborníkům na divadlo, kteří by hned vraždili, plynovali nebo v těch lepších případech brali práci a peníze, že si myslím, že je na čase to dál nerozdmýchávat a tyto odborníky nechat zase v klidu podřimovat za jejich klávesnicemi. Někdy je to tak lepší.

Za rozhovor děkuje Zdeněk Vévoda

Pláč svatého Šebestiána. Nezávislý historický snímek, který bude k vidění ještě do konce roku. Foto: Zdeněk Vévoda.

Zdeněk Vévoda (*1986, Olomouc) byl jedním ze zakládajících členů studentského souboru Slovanský tyátr při Slovanském gymnáziu, který letos slaví 15 let. Aktuálně zde působí jako umělecký vedoucí. Dlouhodobě pak spolupracuje s Divadlem na cucky, dříve jako herec, nyní jako režisér, lektor a manažer. Zabývá se rovněž grafikou, audiovizuální tvorbou a online marketingem.

press@divadlonacucky.cz

Slávka Budínová a Ilja Racek: deset let v olomoucké činohře (1950–1960)

Jiří Fiala

Divadelní, filmová a televizní herečka Slávka Budínová přišla na svět 21. dubna 1924 v Heřmanicích, nyní městské části Ostravy. Její rodiče – Alba, zanícená divadelní ochotnice, a Bedřich, státní úředník – ji sice opatřili jmény Dobroslava Stanislava, ta si však jejich nositelka záhy zkrátila na domácké Slávka. Touhu po herecké kariéře otec Bedřich ve Slávce tlumil, neboť v ní viděl budoucí sekretářku či korespondentku ve Vítkovických železárnách. A tak Slávka musela navštěvovat obchodní akademii, ale potajmu docházela na herecké lekce k herečce ostravského divadla Marii Rýdlové. Když byla v roce 1943 česká obchodní akademie v Ostravě německými okupanty uzavřena, vyvstala před Slávkou chmurná perspektiva „totálního nasazení" v Říši. Členové divadelních souborů však byli od těchto nucených prací osvobozeni, a tak otec Budín souhlasil, s tím, že jeho dcera nastoupí od 1. dubna 1943 jako elévka a od 1. září téhož roku jako řádná členka ostravské činohry. Na konci sezony 1946/1947 se ředitelství ostravského divadla se Slávkou Budínovou rozloučilo a ta pak díky přímluvě Marie Rýdlové po následující dvě sezony působila v pardubickém divadle – nijak úspěšně, poněvadž role naivek, jež pro ni vedení pardubické činohry vyhrazovalo, vůbec neodpovídaly jejímu naturelu. A tak 1. srpna 1950 šestadvacetiletá herečka Slávka Budínová nastoupila do činoherního souboru tehdejšího Krajského oblastního divadla v Olomouci.

Divadelní, filmový a televizní herec Ilja Racek, narozený 24. června 1930 v Praze, se objevil v Olomouci již v předchozí divadelní sezoně, a to jako nově přijatý člen samostatného zájezdového souboru, v němž nalezli své první angažmá i Věra Bublíková a Zdeněk Ornest, Rackovi spolužáci z Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze. Ilja vyrůstal v kultivovaném rodinném prostředí – jeho dědeček Adolf Racek (1876–1947) byl novinářem, mimo jiné redaktorem olomouckého katolického týdeníku *Rozvoj*, a příležitostným básníkem ovlivněným Stanislavem Kostkou Neumannem (svým švagrem). Otec Ilji Racka Sáva Racek (nar. 17. listopadu 1900 v Olomouci, zemř. 25. ledna 1985 v Praze) působil jako středoškolský profesor ruštiny a češtiny na gymnáziu v Praze-Žižkově a po válce jako zemský a posléze ministerský inspektor pro ruský jazyk, matka Josefa nalezla uplatnění v tělovýchově. O Iljův divadelní debut se zasloužil jeho dědeček: *„Naučil mě mnoho, například lízaný mariáš. Ukazoval mi reprodukce děl známých malířů, vodil mě do divadel, koupil mi domů malé loutkové divadlo, až jsem se nakonec dostal do divadla Říše loutek a dostal v něm roli králíčka."* Po maturitě studoval Ilja Racek herectví na pražské konzervatoři, z níž bezprostředně po válce vznikla Divadelní fakulta AMU, kterou Racek absolvoval v roce 1950. Ještě jako student se objevil v malé roli ve válečném filmovém dramatu režiséra Martina Friče *Návrat domů* (1948).

Ruské a sovětské divadelní hry se v letech 1949–1950 v Olomouci uváděly pod vedením ruského režiséra Vasilije Vasiljeva; jeho poslední inscenací byl Lavreněvův *Hlas Ameriky*, na jejíž premiéře 27. září 1950 se Budínová představila olomouckému publiku. V roce 2001 na to vzpomínala: *„Ve hře* Hlas Ameriky *jsem dostala roli ufňukané manželky důstojníka Pentagonu, kterého hrál skvělý a krásný Pepík Bek. Samozřejmě následovala výpověď – opět z uměleckých důvodů. Naštěstí se vše urovnalo a já zůstala v Olomouci báječných deset let. S mým stálým divadelním partnerem Pepíčkem Bekem jsme se stali miláčky publika. Olomouc byla naše."*

Charismatu Josefa Beka (nar. 21. listopadu 1918 v Hradci Králové) nemohl ovšem herecký elév Ilja Racek konku-

rovat. Stal se od sezony 1950/1951 členem olomoucké činohry, zaujal publikum v roli číšníka Peška Hlavně v historické veselohře Jaroslava Vrchlického *Noc na Karlštejně* (prem. 13. 9. 1950) a s Josefem Bekem v roli Mikuláše Skaláka a se Slávkou Budínovou jako jedné ze tří selek participoval v roli Mikulášova syna Jiřího Skaláka na Tumlířově dramatizaci Jiráskovy historické prózy *Skaláci* (premiéra 1. 9. 1951).

V proslulé inscenaci Shakespearova *Othella* (prem. 30. 9. 1951) v režii nového šéfa olomoucké činohry Jaromíra Pleskota účinkovala Slávka Budínová v roli Jagovy manželky Emilie po boku Josefa Beka v titulní roli, Jaroslava Raušera jako Jaga a Věry Motyčkové v alternaci s Libuší Pospíšilovou jako Desdemony; Ilja Racek vystupoval v této tragédii jako Druhý šlechtic. V rámci přehlídky Divadelní žatva představil olomoucký ansámbl pražskému publiku *Othella* v Tylově divadle (dříve a nyní Stavovském divadle) 25. dubna 1952.

Srdce olomouckého publika si Slávka Budínová definitivně získala v následující sezoně v Shakespearově komedii *Zkrocení zlé ženy* (prem. 13. 9. 1952), v níž vytvořila v brilantní souhře s Josefem Bekem v roli Petruccia tempera-

Ilja Racek jako Romeo v titulní roli Shakespearovy tragédie ***Romeo a Julie***. Krajské oblastní divadlo, premiéra 5. 9. 1953. Archiv Moravského divadla Olomouc.

Slávka Budínová v roli Jagovy manželky Emilie v tragédii Williama Shakespeara Othello. Krajské oblastní divadlo, premiéra 30. 9. 1951. Zdroj: Divadelní ústav v Praze.

mentem oplývající Kateřinu. Josef Bek ve svých vzpomínkách *Každý den radost* (1994, 2012) píše:

„Vzpomínám-li na zkoušky Zkrocení zlé ženy, *nemohu znovu nepřipomenout partnerku Slávku Budínovou. V jedné scéně přichází dialog, který do smrti nezapomenu. Kateřina v něm uštědří Petrucciovi pádný políček. (…) Slávka Budínová úder při zkouškách jen markýrovala, ale při premiéře mi vyťala takovou facku, že se mi zajiskřily před očima myriády hvězdiček. Dobře míněná facka mě však rozběsnila. V závěru jsem to Slávce vrátil. Měl jsem ji přesně podle aranžmá lehce třepnout přes zadeček. (…) V té chvíli jsem udeřil Slávku na místa, kde záda ztrácejí svůj slušný název, s takovou silou, že zaúpěla a prohnula se v pase. Už si ani nevzpomínám na výraz, jímž komentovala prudkost té rány. Otisk prstů mé pravé ruky byl prý zřetelný ještě druhý den. Pak jsme se domluvili, jak silnou mi dá facku, tak silnou ránu dostane na zadeček. A tak jsme se nakonec už jen hladili.“*

Jaromír Pleskot tuto komedii nejen režíroval, ale vytvořil i roli Petrucciova sluhy Gremia, zatímco Ilju Rackovi svěřil roli Lucenzia, jednoho ze tří nápadníků Kateřininy sestry Bianky, zahranou tehdejší mladou protagonistkou olomoucké scény Věrou Bublíkovou.

Dne 3. února 1952 se v olomouckém divadle uskutečnila premiéra Molièrovy komedie *Don Juan*; režisér Jaromír Pleskot svěřil Iljovi Rackovi vedle asistence režie dvojí roli – Fialky, sluhy dona Juana, a dona Alonsa, bratra dony Elvíry, Slávce Budínové roli selské dívky Majdalenky a Josefu Bekovi roli Komtura, sám ztvárnil postavu sedláka Petříka. V československé premiéře 21. února 1952 byla v Olomouci s velkým úspěchem uvedena hra Miguela de Cervantes y Saavedra *Lišák Pedro* v Pleskotově režii s výpravou Oldřicha Šimáčka a s hudbou Jana Franka Fischera, v níž Josef Bek exceloval v titulní roli a Slávka Budínová vystupovala jako mladá cikánka Belica. Ilja Racek zvládl v této inscenaci opět dvojí roli – Druhého herce a Slepce. Svou první hlavní roli absolvoval Ilja Racek v inscenaci historického dramatu Josefa Kajetána Tyla *Jan Hus* (prem. 11. 4. 1953), režírované Jiřím Škobisem a Iljou Rackem jako asistentem režie. Zatímco Josef Bek alternoval s Jiřím Škobisem v roli kardinála a papežského legáta Petra Angeliho, pro Slávku Budínovou se v tomto dramatu žádná role nenašla.

Divadelní sezonu 1953/1954 zahájil Jaromír Pleskot Shakespearovou tragédií *Romeo a Julie* (prem. 5. 9. 1953) s Iljou Rackem jako Romeem, Josefem Bekem jako Mercutiem a Věrou Motyčkovou v alternaci s Alenou Kreuzmannovou jako Julií. Slávka Budínová účinkovala v této inscenaci jako děj komentující Chorus.

Neshody s částí souboru i s vedením olomouckého divadla způsobily, že Jaromír Pleskot odešel do Prahy k Československému státnímu filmu a poté do Národního divadla, kam ho následoval Josef Bek. Bekovu dominantní pozici v olomouckém činoherním souboru tak mohl nato zaujmout právě Ilja Racek. Jeho hereckou kariéru však zkomplikovala vojenská základní služba. Koncem roku 2011 Ilja Racek na tuto životní epizodu vzpomínal následovně:

„Já jsem byl druhým rokem ve svém prvním divadelním angažmá v Olomouci, podařilo se mi získat několik odkladů, ale pak už nebylo zbytí a v roce padesát tři jsem musel nastoupit vojenskou prezenční službu. Souhrou několika šťastných náhod jsem se najednou ocitl v Armádním uměleckém divadle Emila Františka Buriana, tehdy plukovníka. Tam si vojnu kroutil i Eduard Cupák, skamarádili jsme se a on mě představil panu režisérovi Václavu Krškovi a byl jsem pozván na herecké zkoušky při obsazování filmu Stříbrný vítr. *Tak všechno vypadalo velice růžově, měl jsem naději, že dva roky nebudu muset sebou mlátit po vojenských posádkách, že budu filmovat, ale ta idyla brzy skončila. Já už jsem v Olomouci měl potíže, StB si mě tam vzala do hledáčku, mně se – jak jsem se naivně domníval – podařilo se z toho vylhat. Hlupák, netušil jsem, že ty materiály pošlou na vojnu, na „orgány“, takže jednoho krásného dne si mě v Divadle E. F. Buriana vyzvedli dva pánové v kožeňácích, zřejmě od vojenské kontrarozvědky, no a s nima už to nešlo uhádat. A když jsem tedy odmítl podepsat spolupráci – no, spolupráci, udávat, fízlovat svý kolegy, kamarády, tak jsem za svůj vzdor a neposlušnost byl poprávu potrestán a přišel*

příkaz, že jsem převelen do Komárna, do Komárna!, k padesátému sedmému technickému praporu, to jest PTP. No a laskavý a hodný pan režisér Krška na poslední chvíli večer před odjezdem sám přinesl z divadla, abych podepsal, hereckou smlouvu na roli Viky a s takovým doprovodným dopisem – hlavička Československý státní film, soudruh Ilja Racek bude natáčet film Stříbrný vítr, *je to film historický, nesmí být ostříhán, blablabla, bude vyreklamován, spousta razítek... – no, odjel jsem do Komárna, ale díky tomu glejtu s razítky se mi podařilo se vyhnout některým těm nejnepříjemnějším povinnostem. A nakonec tedy v létě padesát čtyři, to jsem byl ve vojenském výcvikovém prostoru na Libavé, jsem odjel do nádherného města Písku, tam jsem v hotelu Bílá růže, kde mě ubytovali, sundal vojenský stejnokroj, dal ho do skříně a čtrnáct nádherných dnů jsem tam žil jako herec a civil.“*

A tak následující rolí Ilji Racka v olomoucké činohře, již tehdy šéfoval Karel Jernek, byl až Jirka ve veselohře Miloslava Stehlíka *Vysoké letní nebe* (prem. 54. 9. 1955), zatímco Slávka Budínová mezitím nadchla divadelní publikum jako šarmantní paní Cheveleyová ve Wildově *Ideálním manželovi* (prem. 3. 6. 1954). Dne 7. ledna 1956 se v olomouckém divadle konala světová premiéra hry *Josef a jeho bratři* tureckého básníka a dramatika Nâzıma Hikmeta za autorovy přítomnosti a v režii Miroslava Janečka; Slávka Budínová ztvárnila postavu Zelichy a Iljovi Rackovi byla určena menší role Benjamina. Ještě v pohostinské režii nastudoval nový šéf olomoucké činohry Karel Novák komedii George Bernarda Shawa *Pekelník* s Iljou Rackem v titulní roli (prem. 25. 2. 1956), zatímco soudobou českou divadelní tvorbu reprezentovala veselohra Vlasty Petrovičové *Slamník* (prem. 10. 6. 1956), jež si vystačila jen se čtyřmi herci – Františkem Peterkou jako instalatérem Jírou, Věrou Bublíkovou jako prodavačkou Hanou, Iljou Rackem jako posluchačem AMU Pavlem a Slávkou Budínovou jako filmovou zapisovatelkou Věrou.

Velkou hereckou příležitostí se pro Ilju Racka a alternujícího Radúze Chmelíka stalo olomoucké uvedení Shakespearovy tragédie *Hamlet* v režii Karla Nováka (prem. 15. 5. 1957), kdy tito herci ztvárnili osobitě titulní roli – Racek temperamentně, zatímco Chmelík rozvážně. Smysl pro dokonalou souhru uplatnili Slávka Budínová a Ilja

Fotografie z provedení hry Arthura Millera *Pohled z mostu*, zleva Slávka Budínová jako Beatrice, Ilja Racek jako Eddie a Olga Doležalová jako Kateřina. Divadlo Oldřicha Stibora, premiéra 4. 10. 1959. Archiv Moravského divadla Olomouc.

Ilja Racek v roli Jupitera a Slávka Budínová v roli Alkmény v Molièrově komedii *Amfytrion*. Krajské oblastní divadlo, premiéra 23. 9. 1956. Archiv Moravského divadla Olomouc.

Racek v inscenaci Molièrovy komedie *Amfytrion* (prem. 23. 9. 1956), kdy Ilju Rackovi v titulní roli Jupitera napomohl k úspěchu – podle jednoho z recenzentů představení – jeho „podmanivý elán".

Romantický melodram amerického dramatika a spisovatele Nathana Richarda Nashe *Obchodník s deštěm* z roku 1954 byl v Olomouci premiérován 20. října 1957 s Iljou Rackem jako Billem Starbuckem a s Věrou Bublíkovou v jediné ženské roli Lízy Curryové. Z inscenací olomoucké činohry, na nichž se v klíčových rolích podíleli Slávka Budínová a Ilja Racek, uveďme ještě tři inscenace recenzenty nejvíce oceňované: satirickou hru Vratislava Blažka *Třetí přání* (postavy Věry a Petra, prem. 28. 9. 1958), hru amerického dramatika Arthura Millera o italských imigrantech v USA *Pohled z mostu* (postavy Beatrice a Eddieho, prem. 4. 10. 1959) a *Optimistickou tragédii* ruského dramatika Vsevoloda Vitaljeviče Višněvského (postavy komisařky a námořníka Alexeje, prem. 17. 4.1960).

Dne 17. dubna 1960 přenechal Karel Novák funkci šéfa činohry Divadla Oldřicha Stibora v Olomouci Jiřímu Svobodovi a stal se uměleckým šéfem Divadla E. F. Buriana v Praze, kam ho na konci sezony následovali herci Ilja Racek, Radúz Chmelík a Slávka Budínová. Právě Ilja Racek nad jiné dokonale vystihl v televizním dokumentu o Slávce Budínové *Malostranská hraběnka* (2013) její herecký naturel:

„Když přišla do Olomouce, byla to mladá, pěkná ženská, temperamentní, emotivní, já jsem se do ní zamiloval, ovšem léta jsem marně loudil, až jsem se tedy doloudil. Já jsem byl o šest let mladší. Její jediný celoživotní zájem bylo hraní, role. Byla velice emotivní, toužila po úspěchu, toužila, aby ty její postavy zářily, ty své role hájila do posledního dechu. Já měl k nim přístup někdy i kritický, měl jsem nadhled, takže mezi námi docházelo k třenicím a sporům, ale především kvůli práci, kvůli divadlu. Ráda se krásně oblékala, nejen na jevišti, ale ovšem v té době na to nebyly peníze ani možnosti. Ráda by byla hvězdou jako za první republiky, ale ta doba už na to nebyla. Ona dost dala na to, aby dobře vypadala, aby byla udělaná, aby měla kostým, aby měla paruku, všechno špičkově vybaveno. Nerada šla za ošklivou, to tedy byla slabůstka! Já jsem se až smál – to byla filmová verze Rusalky, *kde Slávka dělala čarodějnici. Ale nevím, jak se jí podařilo toho režiséra zmermomocnit, že vystoupila jako čarodějnice a byla to krásná víla z pohádky."*

Dodejme ještě, že Slávka Budínová zemřela bezdětná v 78 letech 31. července 2002 v Praze, její pohřeb se konal v Hrádku nad Nisou, urna s jejím popelem je uložena spolu s ostatky jejích rodičů, jejího manžela, filmového scénáristy a režiséra Ivo Tomana, a otce jejího synovce Pavla Juráka v hrobě na hřbitově v Liberci. Malostranský dům Slávky Budínové U Bílé botky, zdevastovaný za povodně v srpnu 2002, získala v roce 2011 akciová společnost Rudolf Jelínek z Vizovic, výrobce alkoholických nápojů, jež zde hodlá zřídit reprezentativní prodejní a návštěvnické centrum, jakož i „pietní místo Slávky Budínové".

Ilja Racek, rozvedený otec tří dětí, čelil od roku 2009 nádorovému onemocnění prostaty, kvůli němuž se zřekl herectví. V lednu 2018 sděloval jeho syn Ilja Racek ml., ředitel Slezského divadla v Opavě, o svém nyní již osmaosmdesátiletém otci: *„Tatínek se cítí úměrně svému věku. Jen nemá rád veřejná vystupování, vyhýbá se tomu. Trápí ho snad jen trochu chůze, ale po psychické stránce je na tom dobře… na to, kolik mu je let."*

Dny bohatého hereckého života Ilji Racka se naplnily 2. srpna 2018, kdy své těžké chorobě podlehl. *„Podle poslední tatínkovy vůle bude rozloučení s ním jen v rodinném kruhu,"* sdělil České tiskové kanceláři Ilja Racek mladší.

Jiří Fiala (* 1944) je emeritním profesorem katedry bohemistiky FF UP v Olomouci. Ve své publikační činnosti se věnuje dějinám české literatury 18. a 19. století, folkloristice a historii města Olomouce.

fialaji1@centrum.cz

O „druhém“ domově, hereckých a režisérských osobnostech a Tisícročné včele

Rozhovor s Hanou Lančíkovou, herečkou olomoucké činohry

Na začátku července slaví významné životní jubileum **Hana Lančíková**, herečka, která v olomoucké činohře strávila čtyři dekády a ztvárnila zde více než sto padesát rolí. Zahrála si také ve filmu a televizi, významnou roli měla v Jakubiskově *Tisícročné včele*. Moravskému divadlu zůstala věrná i po odchodu do důchodu a pravidelně navštěvuje premiérová představení.

Hana Lančíková na civilním snímku. Archiv MDO.

Poté, co jste vystudovala JAMU, jste nastoupila do divadla v Uherském Hradišti. Jaká byla vaše cesta do olomouckého souboru?

Já jsem v Olomouci hrála už po absolvování JAMU. Bylo to v roce 1960 a pozvali mě, abych zaskočila za paní Bublíkovou v inscenaci *Dalskabáty aneb Hříšná ves*. Hrála jsem Mančinku, asi měsíc. V té době už jsem měla podepsané angažmá v Hradišti. Můj začátek tam byl trochu nešťastný, kvůli onemocnění jsem nestihla začátek sezony a oficiálně nastoupila až 1. ledna. V Hradišti jsem strávila dvě sezony, hrála jsem tam například Annu Frankovou, Zuzanku ve *Figarově svatbě*, taky Lízu v *Pygmalionu*… Pak mi Jiří Svoboda nabídl smlouvu v Olomouci a já tu na konci srpna 1962 nastoupila do angažmá. A od té doby jsem tu hrála až do roku 2000.

Jaké byly začátky v Olomouci?

Souboru šéfoval Jiří Svoboda, přísný, ale dobrý šéf a režisér. Pro mě jako začínající herečku bylo dobré, že v té době zde režírovala řada významných československých režisérů. Debutovala jsem rolí Jekatěriny v inscenaci *Anna Karenina*, kterou dělal pan Jaromír Pleskot. O rok později jsme v československé premiéře uvedli *Konec masopustu* v režii Otomara Krejči. To byla zajímavá situace, protože Krejča to původně dělat nesměl, pak to zase povolili, byly kolem toho šachy… V sedmdesátých letech byl šéfem Jiří Fréhar, s tím jsme nastudovali řadu krásných inscenací.

Když už jsme zmínili režisérské osobnosti, pojďme ještě vzpomenout na herecké partnery…

Ráda vzpomínám na Jardu Švehlíka a jeho bratra Lojzu, na Boříka Procházku, Čestmíra Gebouského, Petra Pelzra… Z hereček určitě zmíním skvělou Danu Richterovou, která byla po roce 1968 perzekvovaná a nesmělo se o ní psát. Dále Miluši Hradskou a Miladu Procházkovou. Vzpomínala bych dlouho, v Olomouci se sešla velká řada hereckých osobností.

Jsou v tom dlouhém seznamu vašich rolí některé, které se dají označit za srdcové či osudové?

V začátcích to byla Markéta z *Paničky z venkova* od Williama Wycherleyho v režii Jaromíra Pleskota. Byla to taková poměrně pikantní hra a u diváků měla velký úspěch. Dále Nevěsta v Llorcově *Krvavé svatbě*, kterou režíroval Miloš Horanský, a Laurencie ve *Fuente Ovejuně*, tuto inscenaci jsme dělali jako vysloveně protestní v roce 1968. Zažila jsem řadu krásných rolí za šéfování Jiřího Fréhara.

Jak vzpomínáte na období normalizace? Cítili jste jako herci tlak na to, co se smí uvádět?

Měli jsme štěstí, že nám v tomto období šéfoval Jiří Fréhar. Stál vždy za herci. Jinak jsme věděli, co můžeme hrát

a co se smí uvádět: jedna současná sovětská hra, jedna sovětská klasika, jedna česká nebo slovenská současná hra, jedna československá klasika, jedna hra z lidově demokratických států, jedna světová klasika a jedna takzvaná devizová hra, za kterou se platily autorské honoráře v devizách.

Vy jste právě v 70. letech stála u zrodu Studia Forum, komorní scény v sále Divadla hudby. Co stálo za vznikem studia – toužili jste po alternativě k velkému, oficiálnímu jevišti?

Ano, takhle to bylo. Do názvu jsme tehdy museli přidat ještě SSM (Svaz socialistické mládeže – pozn. aut. rozh.), protože jinak by nám to nepovolili. Tyhle studiové, komorní věci mě moc bavily. Samozřejmě jsme občas naráželi. Například jsme chystali komorní verzi *Hamleta* v režii Ivana Baladi a chtěli jsme vstoupit do dialogu s chystaným *Hamletem* ve Velkém divadle – a nepovolili nám to. Nebo jsme chtěli s Arnoštem Goldflamem nastudovat dramatizaci knihy *Hlavní přelíčení* od Karla Poláčka a k tomu nedala povolení jeho dcera žijící v Anglii. Takže Arnošt Goldflam narychlo napsal krátkou hru *Horror*. Uvedení se tehdy střetlo s napjatou společenskou situací v Polsku, takže diváci v tom viděli něco úplně jiného, než jsme původně zamýšleli – ale prošlo nám to. (smích)

Zahrála jste si také v televizi a ve filmu, určitě musím zmínit výraznou roli Želky v *Tisícročné včele*. Jak vás režisér Juraj Jakubisko objevil?

To bylo právě díky Studiu Forum. Myslím, že jsme tehdy hráli *Orla o dvou hlavách*. Jakubisko v té době natáčel v Olmě nějaký krátký reklamní film, protože měl zákaz točit celovečerní filmy. Protože se znal s režisérem Ivanem Balaďou, přišel se podívat na naše představení. Když pak už směl točit, pozval mě na kamerové zkoušky a vyšlo to. Želka byla životní láska starého Pichandy, kterého hrál

Hru dramatika Isaaka Babela *Marija* v překladu Jana Zábrany režíroval Jiří Svoboda (11. 4. 1965 v čs. premiéře). Haně Lančíkové byla svěřena role Ludmily.

Hru *Zdravý nemocný* uvedlo Divadlo Oldřicha Stibora Olomouc v premiéře 9. 6. 1963. Pod režijní taktovkou Jaromíra Pleskota vystupuje Hana Lančíková v roli Angeliky. Zdroj: Archiv Moravského divadla Olomouc.

Jozef Króner, skvělý herec a laskavý kolega. První klapka byla v Trstené, ve sněhu a bosa jsem sbírala hřiby. Práce s Jurajem Jakubiskem byla mimořádná. Jsem ráda, že jsem měla možnost hrát v nejkrásnějším slovenském filmu, jak se o *Tisícročné včele* říká.

Naposledy jste se představila v roce 2000 v inscenaci *Stříbrný vítr*. Jaký byl odchod do hereckého důchodu, pociťovala jste abstinenční příznaky?

Mně se moc stýskalo, protože jsem olomoucké divadlo považovala za svůj druhý domov. Zažila jsem tu chvíle krásné i problematické, ale byla jsem tu ráda a divadlo mi moc chybělo.

Naši furianti (režie Zdeněk Štěpánek; prem. 20. 12. 1964). Na snímku je vlevo Alois Švehlík (v úloze Václava), role Verunky se zhostila Hana Lančíková. Mj. ve hře také účinkoval v roli Buška nedávno zesnulý František Řehák.

Navštěvujete Moravské divadlo nadále jako divák? Pokud ano, co vás v poslední době zaujalo?

Ano, chodím na premiéry. Moc se mi například líbilo nastudování hry *Jméno* v režii Petra Veselého, je to moc dobrá komedie. Já mám tento žánr ráda. Na začátku své herecké dráhy jsem si myslela, že jsou mi bližší tragédie, ale postupně jsem zjistila, že mám ráda i humor a smích. Jinak jsem jako divák hodně kritická a už si bohužel neumím užít divadlo tak, jako když jsem byla mladá a byla z každé inscenace celá pryč. Přála bych si, aby se dělalo méně dramatizací románů, nemám je moc v oblibě a myslím si, že existuje a vzniká spousta dobrých divadelních her, které stojí za uvedení.

Připravil *David Kresta*

David Kresta (*1978) pracuje v Moravském divadle Olomouc v oddělení komunikace. Vystudoval FF UP v Olomouci, obor teorie a dějiny dramatických umění. Působil jako redaktor a editor kulturní rubriky v Olomouckém deníku a jako kulturní redaktor v týdeníku Mladé fronty Sedmička.

david.kresta@mdol.cz

Hana Lančíková (*1938) se narodila v Přerově místnímu advokátovi a učitelce klavíru. Po druhé světové válce se rodina přestěhovala do Brna. Po absolutoriu na Janáčkově Akademii múzických umění nastoupila Hana Lančíková nejprve do divadelního angažmá v Uherském Hradišti a krátce poté přestoupila v roce 1962 do tehdejšího Divadla Oldřicha Stibora (dnešní Moravské divadlo Olomouc). Zde působila v souboru činohry až do roku 2000. Zahrála si také ve filmu (*Tisícročná včela*) a televizi (seriály *Kamenný řád*, *Advokát ex offo*).

Ahasver z Bílého Potoka. Život a dílo herce Rudolfa Rittnera

Matěj Matela

Podle jedné z novozákonních legend pracoval jistý Ahasver jako dveřník v paláci Piláta Pontského, legendárního římského prefekta provincie Judea, jenž si umyl ruce nad Kristovou smrtí. Když z jeho paláce Ježíš odcházel, právě Ahasver jej prý silně udeřil a s pohrdlivými slovy „Hni sebou, na co čekáš" ho násilně popohnal ven. Na to mu však spasitel odpověděl: „Neboj se, už jdu, ale ty tu zůstaneš a počkáš, dokud se nevrátím". Od těch časů je Ahasver odsouzen bloudit světem bez jakéhokoliv smyslu a jedinci, kteří nejsou schopni nalézt uplatnění a životní cíl, jsou nazýváni právě jménem této prokleté postavy. Osudy rodáka z Javornicka Rudolfa Rittnera jako by přímo vybízely k tomu, aby se tomuto, ve své době věhlasnému, umělci dostalo přízviska „jesenický ahasver" – na jedné straně neuvěřitelně nadaná osobnost, na straně druhé nadmíru komplikovaná povaha plná rozporů, člověk, jenž stále hledal, ale nenacházel. Kým vlastně byl jeden z největších německých herců, básník, malíř a sedlák Rudolf Rittner?

Narodil se poslední den měsíce června roku 1869 v obci Bílý Potok (něm. *Weißbach*) na Javornicku matce Albertine, rozené Latzel, a otci Franzi, rolníkovi, jenž dlouhé roky působil jako starosta. Díky každodenní lopotě na poli a selským kořenům sahajícím až do 16. století si Rittner již od raného dětství vypěstoval silný vztah k půdě a především k rodné vesnici a kraji, v němž se cítil pevně ukotven. Toto pouto se stane výrazným determinantem jeho života.

Již od raného věku Rittner projevoval kromobyčejný talent, kupř. čtení a psaní ovládal ještě dříve, než usedl za škamny obecné školy, nemluvě o jeho vynikajících múzických vlohách. Rodnou hroudu opustil ve dvanácti letech (1881) a odešel do Vídně studovat konzervatoř, kde se zpočátku zapsal nikoliv na herectví, ale na hru na housle. Později, kvůli finančním nesnázím, přešel na hoboj. Do náruče bohyně Thálie se odevzdal až o šest let později. Tento zásadní krok Rittner svým rodičům, kteří by kariéru u divadla rozhodně nepovažovali za směr, jímž by se jejich syn měl vydat, zpočátku zatajil. Divadelní studia mu však šla sama, takže je dokončil za pouhý jeden rok a ihned po absolutoriu, na podzim 1888, získal první angažmá v Residenztheater v Hannoveru. Zde však, jak se dozvídáme z jeho rozsáhlé pozůstalosti (deníky, korespondence apod.) uložené ve Státním okresním archivu Jeseník, nebyl ani trochu spokojen, vadil mu především nízký plat a absence větších rolí, v nichž by dal plně na odiv své nadání.

Sezonu 1889/1890 strávil na prknech Královského městského divadla v Olomouci (něm. *Olmützer Königliche Stadttheater*), kam přišel na pozvání ředitele Carla Sticka. Jenže ani zde se Rittner dlouho nezdržel. Dle nestora jesenického vlastivědného bádání Rudolfa Zubera, který pročetl hercovy deníkové zápisky, odtud Rittner odešel primárně kvůli nevydařenému milostnému vztahu. Tato nesmírně hluboká citová deziluze se pak měla stát příčinou umělcova celoživotního odmítání svazku manželského. Jedním z důvodů odchodu z Olomouce však mohla být i osoba režiséra Sticka, který je mnohými teatrology považován za vůbec nejhoršího direktora v historii divadla, a doba jeho působení tak patří k nejslabším sezónám jinak prestižní scény.

Divadelní prkna střídal Rittner i v průběhu dalších let – chvíli hrál v Karlových Varech, poté v Prešpurku (dnešní Bratislava) a Temešváru (dnes rumunská Timișoara). Roku 1891 konečně zakotvil v berlínském Residenztheater. Tamní generální ředitel, slavný Sigmund Lautenburg (1851–1918), proslul mimo jiné schopností objevovat mladé talentované herce, což v případě angažování Rudolfa Rittnera plně potvrdil. Rodák z Jesenicka již v roce 1893 zazářil v nejno-

vějším naturalistickém dramatu Maxe Halbeho *Die Jugend* (Mladí), autobiografickém opusu pojednávajícím o falešné morálce a svazujících konvencích tehdejší německé střední třídy. Vzhledem ke kontroverzní tematice a pobouřeným reakcím veřejnosti však představení muselo být zanedlouho staženo z repertoáru. Ovšem Rittnerovi, jemuž zde připadla hlavní role studenta Hanse Hartwiga zamilovaného do své sestřenice Ännchen, tato aféra jen pomohla. Doslova ze dne na den se z něj stal miláček publika.

Diváci oceňovali především Rittnerův naprosto jedinečný herecký projev. Z jeho postav čišela jakási permanentní nervozita a podrážděnost, jež věrně odrážela rozháraného ducha doby. Roztěkanou mimikou a zvláštním, jakoby přidušeným žárem, který v sobě násilím držel, dokázal vyvolat tíživé napětí udržující hlediště v neustálé pozornosti. Zároveň se ale střežil nepřirozeného, afektovaného patosu a přehrávání typického pro starší herecké generace – to vše byla ideální kombinace ke ztvárňování ryze naturalistických charakterů. Kromě toho se Rittner nikdy zcela nezbavil slezského přízvuku, který dodával jeho postavám značného šmrncu, dalo by se říci až hávu exotična (mnozí mu pro jeho „východní" akcent dokonce přisuzovali slovanský původ). Publikum, především ženská část, bylo Rittnerovými výkony na jevišti a sálajícím charismatem doslova excitováno. Kritici mladého nadějného herce v drtivé většině adorovali, zejména za to, že konečně vnesl na prkna poněkud zkostnatělého německého divadla svěží vítr. Několik sezón odehrál v Kolíně nad Rýnem, Hamburku, po třech letech se znovu vrátil do německé metropole, kde zářil na jevišti Deutsches Theater a Lessingtheater.

Navzdory svým vážným a chmurným rolím však Rittner v berlínských bohémských kruzích platil za veselého bodrého chlapíka s výborným smyslem pro humor. Na jeho „sedlácký úsměv", kterým si prý získal každého, vzpomínal i jeden z největších německých dramatiků Gerhart Hauptmann, nositel Nobelovy ceny za literaturu (1912), jehož s Rittnerem spojovala nejen naprostá oddanost prknům, jež znamenají svět, ale i původ – Hauptmann se narodil v dolnoslezském lázeňském městě Obersalzbrunn

Rudolf Rittner na svém milovaném sídle, kam se uchyloval před hektickým tempem velkého světa. Zdroj: Státní okresní archiv Jeseník.

(dnes polské Szczawno-Zdrój), což je od Rittnerova rodiště necelých 100 kilometrů.

Coby slezský patriot zasadil Hauptmann několik dramat do rodného regionu a své hrdiny nechal promlouvat slezským dialektem – tyto postavy ztvárňoval právě Rittner. Oslnil tak např. ve slavné Hauptmannově hře *Fuhrmann Henschel* (čes. Forman Henčl), v níž hlavní hrdina slíbí umírající manželce, že se nikdy neožení se zkaženou služkou Hanne. Závazek však záhy poruší, což se mu stane osudným. V této postavě Rittner dechberoucím způsobem zpodobnil postupnou degradaci člověka, jehož dostihne morální selhání. Ovace sklízel i za ztvárnění Floriana Geyera ve stejnojmenné hře, reálné postavy z přelomu 15. a 16. století, jež se zapojila do tzv. selské války. V této slavné roli překypující buřičským temperamentem Rittnera roku 1906 zvěčnil malíř Lovis Corinth.

V roce 1907, kdy se Rittner, řečeno dnešním jazykem, doslova hřál na výsluní popularity, však učinil krok, jenž v očích jeho obdivovatelů vzbudil překvapení, ne-li přímo šok – herec nečekaně oznámil, že chce svoji hvězdnou kariéru ukončit a vrátit se do rodné vsi, aby sedlačil na rodinném statku. Názory na kořeny tohoto nečekaného obratu se různí. Díky Rittnerovým deníkům víme, že toto rozhodnutí nebylo chvilkovým zakolísáním hercovy vrtkavé povahy, ale zrálo v něm řadu let. Silně přecitlivělý Rittner stále častěji pochyboval o smyslu své profese a některé nepříznivé kritiky či názory vyhořelých kolegů z branže ho v rozčarování jen utvrdily. Důvodem Rittnerova ukončení herecké dráhy mohl být i nevydařený vztah se ženou jménem Lotta, jejíž příjmení zůstává záhadou stejně jako příčiny rozchodu (snad hercova nechuť se ženit?), nebo celkové vyčerpání z rychlého tempa velkého světa, z něhož Rittner, v podstatě silný melancholik, toužil utéct. Jeho zatvrzelost pak jen posilnila roztržka s nejlepším přítelem Hauptmannem, který se stavěl kriticky vůči Rittnerovým spisovatelským pokusům (napsal dvě divadelní hry).

Od června 1908 se tedy jal aktivně hospodařit na statku, který zakoupil pět let předtím. Choval slepice, pečlivě zapisoval narozená kachňata, především ale budoval. Jeho cílem bylo přestavět objekt na sídlo, jež by evokovalo staré rytířské hrady – on sám se do role středověkého bojovníka rád stylizoval (jeden rok kupř. zaslal známým novoroční přání, na němž byl vyfocen jako rytíř). Výstavbu sídla, v jehož architektuře se spojuje historismus s romantismem a secesí, Rittner pečlivě dokumentoval, a to nejen formou pravidelných zápisků, ale i řadou fotografií, na nichž zachytil sám sebe při nejrůznějších manuálních pracích. Zaměřil se rovněž na literární tvorbu, kterou, na rozdíl od divadelního herectví, vnímal jako trvalejší typ umění. Žádné dílo ovšem nedokončil. Po krátkém čase, plně v duchu Rittnerovy nestálosti a celoživotní nespokojenosti, jej život v Bílém Potoku, o němž tolik let snil, začal nudit. Iluze tvrdě narazily na syrovou realitu života v podhůří Rychlebských hor. Byl zde sám, nikdo mu neskládal pocty, žádný z jeho sousedů mu neházel kytice k nohám, ba naopak – místní, kteří věděli pramálo o Rittnerově postavení v divadelním světě, měli svého rodáka spíše za polovičního blázna a jeho sídlu posměšně přezdívali Kozí hrádek. Obraz ve smutku utápějícího se umělce, který se již tolikrát zklamal, dotvářejí fragmenty jeho skličující poezie.

Roku 1912 proto okamžitě přijal nabídku podílet se na vedení berlínského Lessingtheateru, kde se ujal režie Hauptmannova dramatu *Hanneles Himmelfahrt* (Hančino nanebevzetí), tragického příběhu čtrnáctileté dívky zneužité vlastním otcem. Rittner znovu slavil u obecenstva velkolepý úspěch, jeho očekávaný návrat do vod divadla se však nekonal – již roku 1914, v době, kdy působil coby režisér a spoluředitel berlínského Deutsches Künstlertheater, se opět vrátil domů. Velkou válku, během níž mu zemřeli oba rodiče, strávil na svém zámečku.

Dlouhodobé přání vytvářet stálejší formu umění se Rittnerovi splnilo počátkem 20. let, kdy dostal nabídku zahrát si kapitána Romonta v němém filmu Karla Gruneho *Der Graf von Charolais* (Hrabě z Charolais). Následovaly např. *Ein Glas Wasser* (Sklenice vody) či *Die Nibelungen* (Nibelungové). Titulní role se Rittner dočkal roku 1927, kdy ve filmu *Der Meister von Nürnberg* (Mistr norimberský) výtečným

Současná podoba slavného „Kozího hrádku". Foto: Matěj Matela.

způsobem ztvárnil ševce, básníka a dramatika Hanse Sachse. Kritiky nešetřily nadšením: *„jeho Hans Sachs je vskutku nádherná postava"*, *„Rittner jako Hans Sachs je nejlepší"* apod.

Naposledy se na filmovém plátně ukázal roku 1930 ve snímku *Väter und Söhne* (Otcové a synové). I ve filmu přestal shledávat smysl, především mu ale vypovídalo zdraví. Stáhl se tedy opět do Bílého Potoka a 30. léta až na výjimky (nahrávky ve vratislavském rozhlase či rozhovor pro *Berliner Lokal-Anzeiger*) prožil v izolaci od okolního světa. Zdeptané Rittnerově psychice nepřidal ani soudní spor týkající se pokusu několika občanů Bílého Potoka obvinit jej, že s místní dívkou zplodil potomka. Zemřel 4. února 1943 na svém sídle. Přání, aby byl spálen a popel rozsypán u jeho milovaného rybníčka, nebylo naplněno, a jeho ostatky tak odpočívají na místním hřbitově.

V roli rytíře Floriana Geyera zvěčnil Rittnera německý malíř Lovis Corinth (1906).

Analýza Rittnerovy osobnosti by vydala na rozsáhlou psychoanalytickou studii. Základním atributem jeho životních osudů je neustálý rozpor, lépe řečeno tíživá nespokojenost s tím, čeho se mu v dané chvíli dostávalo. Nikdy se mu nepodařilo nalézt vhodný kompromis mezi prostředím velkoměsta a zkostnatělou mentalitou nejzápadnější části Rakouského Slezska, nikdy nedokázal přestat lavírovat mezi uměleckým světem (jenž sice imponoval jeho vrozenému narcismu, ale ubíjel jej svou neupřímností) a inklinací k selskému způsobu života. Navenek Rittner sice působil jako sebejistý jedinec, bonviván, jehož postelí prošly stovky dam, v soukromí se však projevovaly extrémně silné sklony k sebelítosti a bolestínství. Trpěl pocity zneuznání, které ale byly, vzhledem k drtivé většině velmi kladných reakcí odborné i laické veřejnosti, naprosto scestné. Jedna nepříznivá kritika, byť obstoupena stovkou recenzí adorujících, dokázala Rittnerovu složitou psychiku naprosto zdeptat.

V životě labilního Rittnera bychom těžko hledali nějaký pevnější bod. Nenašli bychom jej dokonce ani v přátelství s Hauptmannem, jež se řadu let zdálo být jedním z nejjistějších základů Rittnerovy existence (nějakou dobu spolu sdíleli byt a některé části jejich vzájemné korespondence dokonce vyvolávají otázku, nebyl-li jejich ustavičně eskalující vztah něčím více než jen přátelstvím). Tomuto věčnému snílkovi, jehož vybájený svět plný ideálů nebyl schopen odolat ostrým hranám reality, nepřinesly štěstí a životní harmonii ani čtyřlístky, které si sušil mezi stránkami svých deníků… Rudolf Rittner, sedlák z Bílého Potoka, který dobyl berlínskou divadelní scénu, zůstává jednou z nejpozoruhodnějších osobností našeho regionu.

Matěj Matela (*1992 v Bruntále) svůj zájem nejčastěji soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, především pak oblastí Medvědské a Pradědské hornatiny. Nejčastěji se zaměřuje na výrazné regionální osobnosti. Působí jako odborný pracovník ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

matejmatela@seznam.cz

Jan Žůrek: Naše divadlo je otevřený prostor pro kulturu

Jan Žůrek je ředitelem obecně prospěšné společnosti DW7, která v Olomouci kromě mezinárodního festivalu *Divadelní Flora* zaštiťuje činnost Galerie XY, projekt komunitního zahradničení Za()hrada nebo provoz Divadla na cucky. Právě za vedení divadla a úspěšný projekt revitalizace objektu a zřízení nové stálé scény na Dolním náměstí získal Jan na konci května Cenu města Olomouce.

Od rozhodnutí otevřít v centru Olomouce novou scénu ke kolaudačnímu razítku vedla zřejmě dlouhá cesta. Dokázal byste ji popsat?

Myslel bych si to také. Ale ve skutečnosti byl rok 2017 jedna velká smršť událostí, která začala podanou rukou s majitelem. Na začátku ledna jsme začali pracovat na dárcovské kampani, do března načasovali oznámení našeho záměru médiím a zároveň neustále pracovali s architektem na projektu pro stavební povolení. Po celou dobu se zvedaly předpokládané náklady a my hledali finanční zdroje na rekonstrukci. Během května se kupily dobré zprávy: úspěšně jsme vybrali přes půl milionu v rámci crowdfundingové kampaně prostřednictvím serveru Hithit, získali podporu od Olomouckého kraje a nakonec i statutárního města Olomouce. Tehdy jsme měli pocit, že jsme dokázali něco velkého. Ve skutečnosti začalo to pravé dobrodružství až ve chvíli, kdy do prostor naběhla stavební firma a řemeslníci. Co jsme zvládli vlastními silami, to dělali naši dobrovolníci, rodinní příslušníci. Snažili jsme se otevření urychlit. Poslední zářijové dny jsme na místě končili pozdě v noci a chystali vše na příchod kolaudační komise. Otevřeli jsme na konci září a spoustu detailů měníme za pochodu dodnes.

Které momenty byly pro váš tým nejzásadnější a pomohly ke zrození a následnému splnění tohoto snu?

Pro mě osobně to byly tři momenty. Ten první byl, když celý náš tým řekl „jdeme do toho". Druhý byl, když majitel objektu, pan Josef Kvapil, souhlasil s celou ideou a to včetně poměrně radikálních úprav objektu. A třetí významný moment byl úspěch naší crowdfundingové kampaně – takhle vysokou částku totiž nikdo mimo Prahu v oblasti kultury doposud nezískal.

Existuje v Česku nějaký podobný příběh, kterým jste se třeba i mohli inspirovat?

Samozřejmě, v různých podobách jich jsou desítky. Jatka 78 na holešovické tržnici jsou ještě větším projektem svého druhu – ovšem to je Praha, naprosto jiný kontext. A pak tu máme řadu ambiciózních snah v regionech, které bojují se stejnými problémy jako my: máte jasnou představu o tom, co chcete, ale narážíte na omezený počet zdrojů i omezený počet diváků, které podobné aktivity zajímají. Také naše aktivity jsou významně adaptované na místní prostředí.

Divadlu na cucky stačila pro přesun z Wurmovy ulice jen letní pauza, oficiálně jste otevřeli na konci září a až teď do června nabízeli v podstatě každodenní program.

Jan Žůrek přebírá Cenu města z rukou náměstka primátora Martina Majora. Foto: Jan Andreáš, MMOl.

Divadlo se snaží pravidelně vnášet život i na Dolní náměstí – v tomto případě se jednalo o ozvěny festivalu *Tanec Praha*. Foto: Zdeněk Vévoda.

Jsem do tebe (2018). Inscenace, která cílí především na teenagery. Foto: Marcel Skýba.

Díky této kontinuitě můžete srovnávat – Jak se proměnilo publikum a zájem veřejnosti o vaše divadlo?

Postupně procházíme řadou velkých změn. Nemohu říct, že se nám proměnilo publikum, spíše se nám doplnilo o spoustu nových návštěvníků. Mnohem silněji je zastoupena střední a starší generace diváků. Prostory jsou částečně bezbariérové, což umožňuje návštěvu lidí na vozíčku, rozšířili jsme programy pro děti a v celkových číslech jsme už v červnu dosáhli návštěvnosti na představeních ve výši jako za celý rok 2017. Své specifické publikum přitahují také pravidelné besedy se zajímavými hosty: v rámci cyklu Olomoucká kavárna jsme diskutovali s knězem a vysokoškolským profesorem Tomášem Halíkem, v rámci cyklu Svět na cucky tu byla třeba investigativní novinářka Pavla Holcová nebo válečná reportérka Markéta Kutilová.

Mělo stěhování do velkorysejších prostor vliv i na dramaturgii, ať už tvorby souboru nebo celkové programové nabídky?

Dramaturgie divadla se proměňuje pod vedením nové umělecké šéfky, kterou je slovenská režisérka Silvia Vollmannová. Náš repertoár nyní sestává především z autorských inscenací, které cílí na široké spektrum diváků, jedna z dramaturgických linek se pak cíleně soustředí na mladé publikum. Naše divadlo je ovšem především otevřený prostor pro kulturu, ve kterém denně probíhají představení, workshopy a kurzy pro děti, mládež i seniory. Díky galerii a kavárně je navíc otevřeno každý den, lidé se zde můžou setkávat a diskutovat.

Jak se dnes Divadlo na cucky jako kulturní zařízení profiluje?

Chtěli bychom plnit sliby, které jsme předkládali během naší kampaně na Hithitu. Jedná se o tři teze: otevřený prostor pro kulturu, místo pro všechny generace a také aktivita, která rozžije Dolní náměstí. Ve všech směrech se snažíme sliby plnit. Mám velkou radost, že se ovšem dějí také aktivity, které nebyly striktně naplánované a které se dějí jaksi samy sebou. Naše prostory si vybrala řada místních

V rámci cyklu rozhovorů *Olomoucká kavárna* zavítal do divadla kněz Tomáš Halík. Foto: Zdeněk Vévoda.

festivalů jako jednu ze svých scén a během první sezóny se tu vystřídala Přehlídka animovaného filmu, Academia film Olomouc, Prix Bohemia Radio, Jeden svět, Olmützer Kulturtage a samozřejmě naše Divadelní Flora.

Projevily se při ostrém provozu nějaké nedostatky? Máte podněty, co dále zlepšovat?

Ostrý provoz ukázal řadu nedostatků a na řadu z nich jsme dokázali reagovat svépomocí za pochodu. Nevyhneme se dalším investicím, které budou směřovat především do zázemí divadla – musíme výrazně adaptovat prostory zkušebny, sklad a zázemí pro herce, aby mohly plnohodnotně sloužit. Především úprava zkušebny bude finančně poměrně náročná, protože v ní musíme vybudovat kvalitní dřevěnou podlahu a nakoupit další vybavení, které prostor zútulní, zlepší akustiku a odhluční směrem k okolí.

Cena města se může ve Vašem případě jevit jako odměna za tvrdošíjnost v prosazování – pro mnohé možná neuskutečnitelné – ideje. Jaké jsou ambice Divadla na cucky do budoucna?

Budova Divadla na cucky na Dolním náměstí. Soubor se sem přesunul v roce 2017. Foto: Zdeněk Vévoda.

Naší ambicí není získávat ceny, byť samozřejmě potěší. Do nové sezóny máme dva cíle: jednak chceme mnohem více prezentovat naše divadlo na festivalech a objet prestižní akce nejen v ČR. Už nyní se především s inscenacemi *MATE* a *Opletal* rýsuje pěkná řádka atraktivních zájezdů. A dalším cílem je vypracovat naše divadlo do podoby skutečně živého kulturního centra, kde se lidé potkávají nejen na jednotlivých akcích, ale i po celý den.

Ptal se *Zdeněk Vévoda*

Jan Žůrek (*1984) organizuje mezinárodní festival Divadelní Flora. Studoval divadelní vědu a filozofii na Univerzitě Palackého, aktivně se pohybuje na scéně českého i zahraničního divadla i tance, byl členem dramaturgické rady networku Nová síť a Divadelního ústavu – Institutu umění. V současné době působí v porotě Ceny Marka Ravenhilla a v grantové komisi Ministerstva kultury pro export českého umění do zahraničí. V roce 2017 byl zvolen místopředsedou rady Asociace nezávislých divadel.

Povídání o šumperském divadle

Divadlo Šumperk, jež je dnes samostatnou společností založenou a financovanou městem Šumperk, patří k těm nejmenším v celé České republice, přesto dokáže zaujmout svým rozmanitým dramaturgickým plánem na novou sezonu, která bude již jeho sedmašedesátá. Divadlo však není jen stánkem Thálie, v jeho budově najdeme i kvalitní restauraci a nové informační centrum.

Šumperk byl až do roku 1918 téměř čistě německy mluvícím městem. Na konci 19. století jeho obyvatelé vedli bohatý společenský a kulturní život, vznikalo mnoho různých spolků a začínala citelně chybět reprezentativní budova za účelem pořádání kulturních a společenských událostí. Do té doby se veškeré akce odehrávaly v budově pozdější hasičské zbrojnice v dnešní Nemocniční ulici.

Roku 1900 bylo rozhodnuto postavit Německý spolkový dům. Do soutěže bylo přihlášeno 78 návrhů a první cenu získal vídeňský architekt Georg Berger, jenž se později stal autorem mnoha šumperských honosných vil a i spoluautorem nové šumperské radnice. V novém výpravném kulturním stánku, postaveném v romantizujícím stylu, nechyběly klubovny a kavárna. Po druhé světové válce byl objekt přejmenován na Národní dům a od roku 1951 do dnešních dnů slouží šumperskému profesionálnímu divadelnímu souboru.

Matěj Kašík je ostravským rodákem, po studiích na obchodní akademii nastoupil na Ekonomickou fakultu Vysoké školy báňské. Studium však nedokončil a dal se na uměleckou dráhu. Nedokončil však uměleckou VOŠ ve Zlíně, stal se až absolventem činoherního oboru JAMU. Dvě sezony hrál ve Slezském divadle v Opavě, po třech odehraných sezonách v Šumperku se stal ředitelem Divadla Šumperk, kterým je dodnes. Je ženatý a má jednoho syna.

Velká rána přišla v noci 25. října 1994, kdy divadlo vyhořelo a celá budova musela být kompletně zrekonstruována. Rozsáhlé stavební práce byly zahájeny rok po vyhoření a ukončeny o pět let později. 7. října 2000 byla budova divadla znovu slavnostně otevřena. Po dobu rekonstrukce získali divadelníci azyl v Domě kultury Šumperk. Práce si vyžádaly náklady v souhrnu více než 175 milionů korun. Nový sál mohl pojmout více než tři stovky diváků a vznikla také vedlejší scéna zvaná „Hrádek" se šedesáti místy k sezení.

Šumperským hereckým souborem během jeho téměř sedmi dekád dlouhé historie prošlo mnoho jmen, z nichž řada je známa i v celorepublikovém měřítku a pravidelně se objevuje i na prknech slavných divadel a i před filmovou a televizní kamerou. V současném souboru se vedle ostřílených bardů jako jsou někdejší ředitel Petr Král, Jiří Konečný či Olga Kaštická vsází i na mládí. Níže přináším tři krátké rozhovory se současným ředitelem **Matějem Kašíkem** a dvěma představiteli nejmladší generace herců – **Lucií Šmejkalovou** a **Kryštofem Grygarem**.
(Pozn BV: V případě zájmu o podrobné informace o historii kultury v Šumperku a zejména jeho divadle doporučuji knihu Evy Hudcové *Měšťan a divadlo. Z kulturních dějin města Šumperka.*)

Matěji, ředitelem šumperského divadla jsi již pět let. Zrekapituluj prosím své působení v „roli" ředitele, co se za tu dobu podařilo a co se naopak nepodařilo?

Podařilo se hrozně moc věcí. Proběhla rozsáhlá rekonstrukce vnitřních prostor divadla, generální oprava výtahů, na divadelních dílnách byla vyměněna střecha, došlo ke kompletní výměně technologie kotelny, od roku 2014 se pravidelně zvedá počet diváků. Divadlo se pravidelně začalo zapojovat do desítek projektů. A to nejdůležitější, šumperské divadlo už nemá nálepku „konečné

stanice"! A za to vděčím především městu jako jedinému největšímu podporovateli, hercům, zaměstnancům a v neposlední řadě i skvělým divákům, Šumperákům. Výčet toho, co se nepodařilo, je ovlivněn vlastně pouze klasickým „nedostatkem financí", ale protože je to pro mě už ohraná písnička, nechci si stěžovat. Jsem megaloman, chci všechno hned a do maxima, a to prostě reálně nejde. Je před námi stále mnoho práce. A moc se na ni těším.

Jakým směrem bys byl rád, aby se divadlo dále ubíralo?

Jsem vlastně strašně hrdý na to, kam divadlo teď směřuje. Máme dobrý kurz. Ať směřuje tam, kde doposud – ke spokojenosti všech těch, kteří ho podporují. Jak finančně, tak i návštěvností. Ať směřuje ke spokojenosti herců a všech, kteří pro divadlo dýchají. Včetně mě.

Původní profesí jsi herec, nyní zastáváš manažerskou pozici. Lze využít herecké dovednosti i v takové zřejmě zcela odlišné oblasti?

Velmi nerad sahám do herecké branže a přetahuji ji do manažerské. A naopak ještě méně rád. Nicméně, někdy je to nezbytné a občas i velmi prospěšné.

Letos v září vstoupí Divadlo Šumperk do své 67. sezóny. Jaká je její dramaturgie, co by si diváci neměli nechat ujít?

Vždy se snažím o to, abych mohl s čistým svědomím říct, že všech sedm titulů má velký potenciál být úspěšnými. Právě díky kvalitě textu, pestrosti, žánru, celkového „ušití" na náš herecký soubor. To znamená: nenechte si ujít nic.

Během tohoto roku odešli dva členové hereckého souboru – Karolína Hýsková a Marek Šenkyřík. Podařilo se najít adekvátní náhradu?

Odchod herců vždy velmi bolí. Je to zásah do srdce divadla. Obzvláště když jsou plní energie a chuti pracovat. Nicméně, život jde dál a přicházejí noví, neméně talen-

Kryštof Grygar a Lucie Šmejkalová při zkoušce. Zdroj: Archiv Divadla Šumperk.

tovaní. Neskutečně se na ně těším, až to tady „rozjedou". Vidím v nich velký potenciál. Již od 15. září je budou moci diváci vidět v nově připravované hře *Jak je důležité mít Filipa*, ve které mají krásné, velké role.

Lucko, Kryštofe, patříte k nejmladším členům šumperského hereckého souboru, příznivcům šumperského divadla nejste neznámí, čtenářům KROKu ale možná ano. Mohli byste se krátce, ale výstižně, představit?

Lucie: Opravdu krátce a výstižně? Jmenuju se Lucie Šmejkalová, je mi 27, narodila jsem se v Pardubicích, kde jsem vystudovala gymnázium a poté jsem šla do Prahy na VOŠ hereckou, v posledním ročníku následoval úspěšný konkurz do šumperského divadla, kde jsem měla v plánu se tak dva roky „vyhrát" a jít dál. Jenže jsem si Šumperk, šumperské divadlo a taky jednoho šumperského chlapce zamilovala natolik, že jsem tu už pět let a nějak se mi tenhle krásný život nechce měnit.

Kryštof: Mně je 23, narodil jsem se v Šumperku, ale vyrůstal v nedaleké Libině. Už na základní škole mě bavilo divadlo – chodil jsem do „dramaťáku". Potom jsem se rozhodl jít na herectví na konzervatoř do Brna a po absolvování pěti a půl roku na této škole jsem se vrátil zpět do Šumperku. V září začnu zde v divadle již třetí sezonu.

Jako Pepička a František v *Podskalákovi*.

Jak jste se k herectví dostali? „Věděli" jste to odmala, nebo to bylo dílem náhody? Můžete jmenovat osobnost, která vás jako herce zásadním způsobem ovlivnila a nasměrovala?

L: Už od dětství jsem měla sen být herečkou, ale nikdy by mě nenapadlo, že se tak opravdu stane. Celá rodina počítala s tím, že budu zubařkou, a když jsem na gymplu byla před rozhodnutím „co teda", na poslední chvíli jsem se rozhodla jít za svým opravdovým snem. Dávala jsem si ale neustále cíle, co každý rok musím dokázat a když jeden z cílů nesplním, tak se studiem herectví skončím a půjdu na zubařinu, ale vždycky jsem vše splnila a dál jste to už četli. Jinak mám své herecké oblíbence asi jako každý, ale že bych měla někoho jako vzor nebo že by mě nějak ovlivnil, to určitě ne.

K: Já jsem chtěl být odmalička režisér, ale filmový. Nevěděl jsem ale o žádné střední škole, kde by se filmová režie učila, tak jsem šel na herectví, s tím, že pak půjdu na FAMU. Nakonec jsem zůstal u herectví. Zjistil jsem, že mě ohromně baví, ale ten sen být režisérem se občas ještě připomene, třeba se k tomu jednou dostanu, zatím se ale plně bavím herectvím a chci se mu věnovat. A abych odpověděl i na druhou část otázky, prvním člověkem, který mě nasměroval k herectví, byl můj táta – nadšený šumperský ochotník.

Kryštofe, ty máš zkušenosti i s televizní kamerou, například v populárním seriálu *Případy prvního oddělení* jsi ztvárnil zajímavou epizodní roli. Jaký typ herectví ti více vyhovuje – to divadelní, nebo filmové? Popsal bys čtenářům rozdíl?

K: Moc věcí jsem ještě nenatočil, takže nemohu tolik soudit, ale je to zatím pro mne obrovský rozdíl v detailu. Na divadle si můžete víc hrát. Ve filmu si musíte dávat pozor, abyste neudělal moc velký pohyb hlavou, abyste nevyle-

zl ze záběrů kamery. I když třeba cítíte, že byste chtěl udělat větší gesto, jste limitováni spoustou technických okolností. A divadlo je živé, pokaždé je to i díky divákovi trošku jiné. Divadlo mě zatím baví víc, ale je to možná i proto, že v něm mám víc zkušeností, tudíž se v něm cítím jistěji.

Lucko, ty naopak máš zkušenosti i s režií, poslední roky jsi převzal štafetu po Bohdaně Pavlíkové a vedeš místní ochotnický soubor D123. Jaké to je být režisérem amatérských herců?

L: Je to úžasný. Jsme skvělá parta, takže je to spíš „zábava" po práci. To ovšem neplatí, když se blíží premiéra a jde do tuhého. A pro mě jako pro herečku to je skvělá reflexe a zkušenost, člověk si pak uvědomuje, jaké dělá na jevišti chyby atd. Těch plusů je hned několik.

Jak vnímáte šumperské publikum? Jedná se o kultivované diváky, kteří žádají i náročné kusy, nebo jsou populárnější odlehčenější hry?

K: Já jsem moc rád, že se v našem divadle daří nasazovat odlehčenější i náročnější kusy a že si každý – ať už herec či divák – najde své. V posledních sezónách se zde hrálo třeba *Léto v Laponsku* nebo *Mučedník*, což jsou hry, které určitě nejsou pro každého, ale přesto si své diváky našly. A i když se nehrály tolikrát jako jiné inscenace, my herci jsme byli moc rádi, že se v nich můžeme umělecky „vyřádit" a že je to zase něco jiného. A myslím, že ti diváci, kteří přišli a věděli, na co jdou, byli také spokojeni.

L: Když jsem nastoupila, tak šumperský divák vyžadoval přesně, jak říkáš – odlehčené hry a nemyslím si, že jen ten šumperský. Lidé mají v životě hodně starostí, a tak se chtějí v divadle bavit a uvolnit a nepřemýšlet nad těžkou hrou nebo odcházet se smutnými pocity. Nás herce naopak baví si zahrát nějaký ten těžší kus. Ale poslední dobou mám právě pocit, že na chuť tomu začínají přicházet i Šumperáci nebo spíš i náš dramaturgický plán je udělán tak dobře, že každý si v něm najde něco svého, a tak nám projde i něco vážnějšího. V každém případě kdyby bylo více času a peněz, tak na náročnější nebo alternativní hry, které by mohly bavit milovníky divadla a třeba i mladší generaci, je malá scéna „Hrádek" jako dělaná. Zkusili jsme to tři roky zpět s hrou *Norway today* a myslím, že měla úspěch. Jinak souhlasím s Kryštofem, že *Mučedník* a *Léto v Laponsku* byly oboustranným potěšením.

Kryštof Grygar a Lucie Šmejkalová při zkoušce.

Letos jste společně moderovali slavnostní večer s udílením Cen města Šumperka, pravidelně sice dvojici netvoříte, ale několik jste jich přece jen ztvárnili, například v *Cyranovi z Bergeracu* anebo v aktuální pohádce *O Honzovi a zakleté princezně*. Jak funguje synergie mezi vámi dvěma?

L: Tak pokud mám mluvit jen za sebe, tak si myslím, že hodně dobře. Jsem zvědavá, co řekne Kryštof. My nejsme dvojice, která by spolu mohla hrát zamilovaný pár, asi by-

Jako Romeo a Merkucio ve hře *Romeo a Julie*.

chom to zvládli, to ne že ne, ale přece jen jsem malinko větší než Kryštof a jsme spíše jako sourozenci. Ale výborně na sebe „slyšíme" a doplňujeme se, což se potvrdilo právě v moderování. Momentálně zkoušíme hru *Jak je důležité míti Filipa*, kde pár tvoříme, ale není to klasická zamilovaná dvojice jako třeba Romeo a Julie, ale spíš taková komická a v tom se právě krásně ukazuje – jak už jsem říkala – ten náš vztah, že na sebe slyšíme a že si vzájemně ze sebe umíme udělat legraci a když jeden z nás nahraje nějaký fór, tak ten druhý je schopný ho dohrát.

K: Mně se s Luckou hraje dobře, tolik jsme spolu zatím nehráli, pravděpodobně kvůli našemu výškovému rozdílu, ale teď spolu tvoříme dvojici v připravované inscenaci *Jak je důležité mít Filipa*, kde naopak režisér našeho rozdílu využil, tak se přijďte v příští sezoně podívat, jak to dopadlo.

Kryštofe, ty jsi letos dostal Cenu města Šumperka, v budoucnu možná na vás oba čeká třeba i Thálie. Je podobné ocenění pro herce důležité či motivující? Nebo je nejlepší odměnou herci pozitivní zpětná vazba diváků?

K: Pro mě je důležitá jakákoliv odezva od diváků, ať už potlesk, úsměv od diváka na ulici či cena.

L: Když jsem začínala s divadlem, tak mým snem bylo získat Thálii do třiatřiceti let. Ještě stále mám čas. Ale postupně mě ten sen začal opouštět, když jsem zjistila, že k nám komise nejezdí – kde je spravedlnost a objektivnost? Ale kdyby k nám někdy zavítali a někoho z nás třeba nominovali, tak by to určitě potěšilo každého. Ale jinak samozřejmě DIVÁK je na prvním místě, pro něj to přece děláme a jeho zpětná vazba je nejhezčí odměna ze všech.

Lucko, v nové sezoně se představíš v titulní roli hry Aloise Jiráska *Vojnarka*. Jak se na roli připravuješ? Bude tvoje postava v něčem jiná, než jak bývá běžně ztvárňována?

L: Připravuji se na ni tak, že se na ni těším. A jaká bude? To já říct nemohu, vždy to záleží na režisérovi, jestli vychází z tebe, nebo má přesnou představu, kterou po tobě chce, nebo tě nechá jednat a jen tě lehce směřuje a tvaruje. Viděla jsem *Vojnarku* v režii pana Stránského v Uherském Hradišti a jsem zvědavá a těším se, jak to pojme u nás.

Závěrem, na co a jak byste pozvali čtenáře KROKu do šumperského divadla?

K: Přijeďte na cokoliv, co si myslíte, že vás bude zajímat. Myslím, že dáváme do každé inscenace všechno. Ale konkrétně si myslím, že docela povedený je *Sex na vlnách*. V tom se zrovna podařilo skloubit velice zajímavou práci pro nás, herce, s velikým diváckým úspěchem. Tak přijeďte, když ne do divadla, tak aspoň za přírodou, je tu moc krásně.

L: Na dobré divadlo. V příští sezóně máme před sebou pět krásných titulů a já bych si, jako divák, nenechala ujít ani jeden: *Jak je důležité míti Filipa*, *Sherlock Holmes a Pes Baskervillský*, *Prachy? Prachy!*, zmiňovaná *Vojnarka* a *Grand Hotel Berlín* a z loňské sezóny souhlasím s Kryštofem, že *Sex na vlnách* vyhrál u diváků na plné čáře.

Připravil a ptal se *Bohuslav Vondruška*

Moje divadlo patří všem!

S Pavlem Drmolou, principálem divadla *Moje divadlo* jsme byli spolužáky na základní škole Kollárova i na gymnáziu Jiřího Wolkera v Prostějově. Domluvit s ním rozhovor bylo tím pádem jednodušší. Příležitost upozornit na prostějovské ochotnické divadlo, jehož obliba stále vzrůstá, a přiblížit je veřejnosti, se naskytla díky tematickému zaměření časopisu KROK.

Pavel Drmola na snímku Lukáše Andrýska.

Pavle, já musím zavzpomínat na naše dětství, protože do této doby se datuje počátek „historie" tvých divadelních aktivit, které začaly v páté třídě ZŠ. Tehdy sem přišla paní Eva Suchánková, učitelka literárně dramatického oboru ZUŠ Vladimíra Ambrose v Prostějově, která si nás, několik dětí, vybrala. Začínali jsme pohádkami a představeními pro mládež, končili monology a dialogy od světových autorů pro dospělé. Chodit společně každý týden v pátek do „dramaťáku" nám vydrželo do osmnácti let, kdy jsme se rozprchli na různé vysoké školy po republice. Ty jsi, Pavle, vystudoval mikroelektroniku a laserovou techniku na Slovensku. Jak se toto studium slučovalo s tvým komediálním talentem v té době?

Když se ohlížím zpátky, tak jsem na vysoké škole divadelnicky „abstinoval". Technika mě bavila a byl jsem v ní zahrabaný až po uši. Zásadní změna přišla ke konci studia, kdy mě oslovila již zmíněná Eva Suchánková s nabídkou, jestli bych si nechtěl zahrát v oživlých historických obrazech. Já jsem kývnul, a tak se začalo utvářet mé druhé divadelní období, spojené se spolkem Historia. V historických kostýmech jsme vystupovali na zámcích ve Slavkově u Brna a v Čechách pod Kosířem, kde jsme při důmyslně propracovaných historických rekonstrukcích prezentovali skutečné osobnosti. Protože historické programy byly dvoudenní, spávali jsme přímo v zámeckých budovách, což bylo fantastické. A bylo to báječné i proto, že jsem tady poznal svou budoucí ženu.

Pavle, od kdy *Moje divadlo* existuje a kde máte domovskou scénu?

Moje divadlo vzniklo jako truc-podnik. Kouzlo Historie se pro mě postupně vytrácelo tím, jak z jejich programů mizely divadelní prvky. Zábavné divadelní scénky byly nahrazeny dobovými módními přehlídkami, herci modely. Bylo to profesionální, ale mně se začalo po herectví stýskat. A nebyl jsem sám. Chtěli jsme účinkovat v nějakém „špílu". Oslovili jsme prostějovského divadelníka Zbyňka Melku a vzniklo *Moje divadlo*. Oficiální datum narození divadla – stejně jako začátku mého třetího divadelního období – je 21. srpen 1997. S novými inscenacemi vzrůstal i počet členů divadla. Někdo se stal kmenovým členem, někdo se jen staví na skok a pomůže. Trávíme společně spoustu času, včetně našich potomků, takže jsme něco jako velká rodina, jejíž jádro je zhruba desetihlavé. *Moje divadlo* sídlí v historické budově Národního domu v Prostějově. Zde máme díky shovívavosti vedení Městského divadla také divadelní sklad. Co se týče zkoušek, tak to je kapitola sama pro sebe. Exklusivita Národního domu přináší stinné stránky v podobě neustálého obsazení sálu různými akcemi a také značné výše nájmu. Proto zkoušíme po našich domácnostech, které vždycky vyjíme a vypijeme. Snažíme se střídat. Na poslední technické zkoušky před premiérou si však sál pronajímáme.

Co ten název *„Moje divadlo"*? Znamená to, že jde o „Tvoje divadlo" nebo komu vlastně patří?

Je každého, kdo má chuť a náladu, aby jeho bylo. Bezesporu je těch, kteří jako herci, režiséři, zvukaři a technici

aktivně divadlem žijí a pomáhají mu. A ti dělají vše proto, aby divadlo mohlo patřit i jeho divákům.

Pravidelně na jaře pořádalo *Moje divadlo* plesy v krásném prostředí přednáškového sálu Národního domu v Prostějově. Jejich stěžejním bodem byl doprovodný kulturní program v podobě vtipných scének a extravagantně ztvárněných písniček. Kolik ročníků máte za sebou a jak náročná byla jejich příprava?

Pořádání společenských večerů *Mého divadla* si prošlo během dvaceti let svým vývojem. V samotných počátcích jsme přebírali různé cizí skeče. Časem jsme přešli a trvale zakotvili v tvorbě zcela autorské. Na začátku jsme přípravě věnovali zhruba pět měsíců, několik posledních ročníků jsme zvládli nachystat jen za měsíc díky společné sehranosti a značné míře improvizace. Nicméně jsme si řekli, že 20. ročníkem společenské večery opustíme, a tak jsme také tuto kapitolu *Mého divadla* v loňském březnu uzavřeli. Začalo nám být líto úsilí vynaloženého na jediný a neopakovatelný večer. Uspořenou energii a nápady jsme se rozhodli investovat do nových celovečerních představení.

Všechny fotografie pořídil Jaromír Huška a jsou z představení *Můj tchán je princezna*.

Vaší doménou jsou tedy inscenace komediálního ražení.

Ano, chceme bavit nejen diváky, ale trochu sobecky i sebe.

První vámi nastudované hry režíroval Zbyněk Melka. Pak přišel zlom a pod dalšími komediálními inscenacemi jsi režisérsky podepsaný ty: *1 + 1 = 3, Nerušit prosím, Klíč pro dva* i zbrusu nový kus *Můj tchán je princezna*. Hrát a režírovat zároveň sebe i ostatní je výhoda, nebo spíš „z nouze ctnost"?

Všechno zlé je k něčemu dobré. Zbyněk pomohl naše divadlo vybudovat a v určitém okamžiku se rozhodl, že se už dál nebude v souboru angažovat. My jsme měli dvě možnosti: buď přestaneme hrát a divadlo skončí, nebo si najdeme režiséra. Zkusil jsem to já a zkouším to dodnes. Baví mě obojí, a tak se snažím najít vždy roličku i pro sebe. Režírovat dvouhodinovou inscenaci, myslet na všechny detaily a současně neodfláknout vlastní postavu, je však setsakramentsky těžká disciplína. Naštěstí mi kolegové pomáhají.

Téma většiny vámi prezentovaných her se vtipně točí kolem vztahů mezi muži a ženami. Nevěra je pojímána jako něco, co si nelze odříct, ale co se musí za každou cenu utajit. Díky milostným trojúhelníkům a čtyřúhelníkům, případně dalším víceúhelníkům, vznikají prekérní, pro diváka rázovitě přitažlivé situace vyvolávající salvy smíchu. Jak to, že humor může vzniknout ze strachu? A jak to máš se strachem ty?

Když o tom tak přemýšlím, tak strach z odhalení je v našich hrách opravdu spouštěčem lží, záměn a nedorozumění, a ty vytvářejí komediální prostředí. Osobně se bojím, že zapomenu text, ale mám i profesní strach z toho, že se něco nepovede a divákům nedokážeme naplnit jejich očekávání, se kterým na představení *Mého divadla* přišli.

Pojďme si něco říct o vašich nejznámějších komediích. Jaké jsou v nich tvé role?

Každá z komedií, kterou jsem režíroval, je něčím jiná a přitom současně sdílí podobný rukopis. Kdybych měl vybrat svou oblíbenou, byla by to *Softina volba*. Kde se však

velmi povedeně dala skloubit role režiséra a herce, je komedie *Klíč pro dva* (V prosinci 2016 byla hra uvedena také ve Vlastivědném muzeu v Olomouci – *pozn. VH*). Tam moje role opileckého manžela Richarda vystupuje až v druhé půlce představení a zhruba 20 minut z toho leží zahrabaná mezi peřinami v posteli. Jejím opakem je potom fyzicky náročná role tajemníka ministra George Pigdena ve hře *Nerušit, prosím*, který pro záchranu pověsti svého nadřízeného nejen přenáší mrtvolu, ale také s ní tančí, a dále odnáší a přináší dámy, které se do děje nepatřičně zapletou.

Jak hledáš scénáře a autory komedií?

Hledám hlavně v zahraničí podle recenzí, trailerů, kulturních zpravodajů, televizních šotů na internetu. Snažím se nalézt hry, které se v Česku nehrají nebo se hrají velmi málo. Třeba poslední představení *Můj tchán je princezna* bylo českou premiérou. Vybírám i hru technicky složitě realizovatelnou a vím, že se do ní nepustí každé divadlo. Takhle se objevila na repertoáru komedie *Nerušit, prosím* s dálkově ovládaným padajícím oknem a metrákovou mrtvolou zavěšenou na samovolně se otvírajících dveřích šatní skříně. Hledám současná témata, protože jsou lidem blízká a ti se jimi nechají vtáhnout do děje.

Poslední vámi nastudovaná hra *Můj tchán je princezna* od Didiera Bénureaua měla premiéru letos 26. dubna a bylo možné ji shlédnout i v rámci festivalu *Medard* v Kulturním domě Duha v Prostějově. Název je poněkud podivný. O čem komedie je?

Výběr hry byl tak trochu sázka do loterie a to právě s ohledem na obsah, který se může mnohým zdát jako provokativní. Bénureau otevírá prostor úvahám, jak snadno se mohou člověku změnit jeho dosud neotřesitelně pevné životní zásady. Stačí maličkost, aby se zeť svému tchánovi svěřil, že se do něj asi zamiloval.

V této hře ztvárňuješ zapřisáhlého heterosexuála, který v inkriminovaném okamžiku o sobě zjistí, že tak úplně heterosexuál není. Jak ses na roli připravoval?

Má postava tchána Michela je především nerudná a frustrovaná z náhlého nicnedělání. Michel výhodně prodal svůj strojírenský podnik a svou nudu dává všem v okolí pořádně vychutnat. Mé dvě děti tvrdí, že toto mi jde skvěle, skoro jako doma. Co se týče tvé otázky, tak bys nevěřila, jak jsou lidé ochotní. Moji dva kamarádi, jimž téma homosexuality není vzdáleno, mi nabízeli praktickou pomoc. S díky jsem nabídku nevyužil a pozval je až na premiéru. Byli nadšení.

Do scénáře si občas dáte nějaké své vlastní repliky a gagy. V *Mém tchánovi* zmiňuješ například mezi svými oblíbenými hudebními autory Leryho Čecha. Nejspíš jej zná jen prostějovské publikum...

Každý text dozná mírné úpravy. Odkazy na místní reálie a osoby jsou divácky vděčné. Musí se s tím ale šetřit jako

se šafránem. Zmínění Leryho Čecha je jakási pocta a poděkování kamarádovi, profesionálnímu hudebníkovi, který vybavil poslední dvě naše inscenace původní hudbou. Jeho písničky hrajeme během představení naživo a snad mu je moc nekazíme. Ke slyšení je na vystoupeních brněnské profesionální kapely *Kanci Paní Nadlesní*.

Jak dlouho trvalo nastudování posledního představení?

Z pohledu zaměstnaného člověka to byl fofr. Text mi přišel loni v dubnu, po přípravách se začalo zkoušet na konci září a letos v dubnu byla premiéra.

Při vašich představeních jsou naprosto nepřehlédnutelné kulisy obývacích pokojů. Herečky se na scéně oblékají do zajímavých modelů. Tím vším se vám dobře daří napodobit zahraniční vkus. Jak to dáváte dohromady a kde nakupujete?

Je to můj záměr. Chci, aby divadlo bylo podívaná. Nemohu si nevšímat reakce diváků při příchodu do sálu. A protože se naše kulisy líbí, přestali jsme používat i oponu. S inscenacemi jezdíme po různých obcích a městech, ve kterých většinou nejsou k dispozici divadelní prostory. S našimi kulisami jsme schopni postavit divadlo v hospodském sále, tělocvičně nebo skleníku a je nám jedno, jestli za námi jsou posilovací stroje, či výmalba z 80. let. Dovezeme prostě celé divadlo včetně osvětlení a ozvučení. Protože hrajeme současné hry, můžeme se i současně oblékat. Nakupujeme v Šantovce. Pro chlapy je to vyčerpávající, ale zároveň zábavné, když coby skupinka lidí společně řešíme, zda *šaty jsou moc seriózní* či zda potřebujeme něco, *co by si na sebe vzal jen blázen.*

V souboru jste dvě manželské dvojice. Kromě manželů Štenclových další pár tvoříš ty s Martinou. Jak se pracuje s manželkou a kdo koho vlastně režíruje?

Když uvádím komedii *Klíč pro dva*, kde Martina hraje hlavní roli Harriet, ptám se diváků, jestli si myslí, že herečky musí spát se svými režiséry, aby dostaly hlavní roli. A současně si i odpovídám. Ano. Mé ženě to trvalo celých 17 let. Marťa je první konzultantkou a oponentkou mých divadelních počinů. Co se týče režírování, dostalo se mi v případě poslední inscenace domácí kritiky: *„Jsi režisér a mou postavu zanedbáváš! Sám si vymýšlíš pro sebe vtípky a já jsem vosk!"* To víš, musel jsem to napravit…

Pavle, vy nehrajete jen v Prostějově. Jezdíte a vystupujete také v dalších obcích a městech. Kde jste hráli nejdále od našeho rodného města? A kolik představení během roku máte?

Vyrazit mimo domovskou scénu je dobrodružství a napínavý test, jestli se náš styl humoru líbí i za hranicemi Hané. Nejdále jsme kromě Prahy byli v Podbořanech na Karlovarsku. Divadelní sezóna mimo velká města je hodně krátká a všechno je koncentrované do listopadu a března. Míváme tak během sezóny deset představení.

V Prostějově jste velmi populární a oblíbení, vaši příznivci na vás chodí opakovaně. Čím si vysvětlujete ten úspěch? To není jen výběrem tématu …

Když jsme vypozorovali, že někteří diváci chodí na stejné představení třeba i pětkrát za sebou, nebyli jsme si zcela jistí, jestli je to dobře nebo ne. Nepochopili to? Nebo v duchu mlynářovy historky o vodníkovi z filmu *Na samotě u lesa* neslyšeli? Při opatrném zjišťování vyšlo najevo, že se jim naše představení líbí, že se baví a dávají mu přednost i před některými profesionálními divadly. Co jiného bychom si mohli přát, vždyť proto divadlo děláme!

Připravila *Veronika Hrbáčková*

Veronika Hrbáčková je absolventkou oboru historie – etnografie na FFMU v Brně. V letech 1993–1998 působila v Památkovém ústavu v Olomouci jako specialistka na lidovou architekturu. Dlouhodobě spolupracovala na výzkumném úkolu Státního památkového ústavu v Praze *Vesnická památkově hodnotná sídla v ČR*. Od roku 2003 působí ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako kurátorka fondu Etnografie.
hrbackova@vmo.cz

Divadelní bohém Zbyněk Melka

Bývalý divadelní zákulisní technik, amatérský divadelní herec, režisér a scénárista, loutkoherec a sběratel loutek. Tak se ve zkratce dá vystihnout divadelní život **Zbyňka Melky** (nar. 8. března 1957 v Prostějově). Každý, kdo se s ním setkal, jistě potvrdí, že se jedná o kouzelnou postavu prostějovské divadelní scény. A nejen divadelní. Osobnosti kulturního a společenského života ho znají jako nevyčerpatelnou studnici zkušeností, zážitků a humorných historek, které „střílí" dle situace a nálady od boku jednu za druhou. Bavič, rebel, poslední prostějovský bohém. Je neustále v pohybu, cítí potřebu komunikovat s okolím. Pokud jde v Prostějově přes hlavní náměstí, nestačí odpovídat na pozdravy. S jedním prohodí pár slov, s jiným odskočí podebatovat při skleničce. Divadelní svět je pro něj celoživotní fascinací, ale rodina je vždy napřed. Kdykoli je ochoten pomoci a pro svá vnoučata je ten nejlepší hrací dědeček. Když je mezi dětmi, nastane změna – dokáže se ponořit do jejich specifického světa a děti ho berou jako jednoho z nich.

Tento rozhovor jsem vedl se svým tchánem, a proto jsem v textu zvolil formu tykání. Známe se již nějaký čas, ale do tajů jeho divadelní minulosti se mi podařilo nahlédnout až nyní v souvislosti s přípravou tohoto textu. Věřím, že následující vzpomínky pro vás budou zajímavé a v mnohém inspirující.

Jak a kdy jsi přišel do kontaktu s divadlem?

V roce 1958 jsme se nastěhovali do zaměstnaneckého bytu prostějovského divadla. V šesti letech jsem dostal od rodičů loutkové divadlo a rok nato plechový elektrický vláček. Takže jsem hrál loutkové divadlo a současně mě rodiče za asistence policie (tehdy Veřejné bezpečnosti) hledali u železnice, kde jsem pozoroval šibování vlaků na vlečce u „místního nádraží". Zlom nastal kolem desátého roku, kdy jsem začal docházet téměř každý večer za svým otcem, který v té době pracoval v divadle jako osvětlovač, abych mu donesl večeři do osvětlovací kabiny. Před touto kabinou byla malá rampička, na které jsem měl židličku a díval jsem se (pochopitelně tajně) na večerní produkce. A najednou jsem viděl dospělácká představení divadelních souborů snad z celé republiky. Divadlo za branou, Městská divadla pražská, Činoherní klub, všechna regionální divadla. A já přestal hrát kašpárky a vrhl jsem se na takové hry jako: *Král Jan*, *Jezinky bezinky*, *Černá komedie*, *Večer tříkrálový*, *Skapinova šibalství*, *Poklad na ostrově*, *Hrabě Monte Christo*, *Les*, *Velká zlá myš*, ale hrál jsem i Šamberkova *Podskaláka* a operetku *Na tý louce zelený*.

Velkým zážitkem byla také inscenace románu Karla Maye *Vinnetou*. V tomto představení, které se hrálo během letních prázdnin snad na všech pionýrských táborech, tehdy účinkovali budoucí osobnosti prostějovské kultury. Zkrátka, co jsem tehdy viděl na jevišti prostějovského divadla, tak jsem z větší části chtěl odehrát ve svém loutkovém divadle. Pak ovšem přišla bomba: krátce po sobě dva divadelní soubory (Divadlo Oldřicha Stibora Olomouc a amatérské divadlo Hanácké obce) odehrály představení hry Voskovce a Wericha *Sever proti Jihu*! Od té doby jsem repertoár svého loutkového divadla zaměřil na hry této autorské dvojice. V té době jsem utrpěl úraz a během pobytu v nemocnici mi otec vyrobil velké divadlo s reflektory.

Co tě v té době na divadle nejvíce zaujalo?

Asi právě to zákulisí a pohled na představení zpoza opony. I v dnešní době jsem velmi špatný divák, protože více sleduji techniku a její chyby. Vadí mi, pokud je odbytá dekorace, osvětlení bez nálad a vůbec výprava plná anachronismů.

Proto ses také sám rozhodl „dělat zákulisí"?

Byl jsem nedobrým žákem a chtěl jsem znát divadlo ze zákulisí. V roce 1972 hrálo Státní divadlo z Brna několik

Divadlo Evy Suchánkové *Goldoniáda*, archiv Z. Melky.

Divadlo Hanácké obce, divadelní bál, archiv Z. Melky.

inscenací v Prostějově. Otec se zmínil, že bych měl zájem o práci v téže profesi jako on. Tehdejší šéf jevištní techniky mu navrhl, abych nastoupil do jejich divadla v Brně s tím, že budu mít možnost vyučit se v Praze na učňovské škole uměleckých řemesel. Tam byly předměty, které jsem již předtím alespoň trochu znal: dějiny umění, užité výtvarnictví, základy scénografie, osvětlení, divadelní techniky. A k tomu praxe v Národním a Vinohradském divadle, na Barrandově.

Tak mi začalo sedm nádherných let v brněnském divadle. V té době (1972–1979) byla Mahenova činohra v rekonstrukci, a tak v divadle Reduta a na Výstavišti hrála souběžně činohra, opereta i malá opera. Spousta vynikajících herců, režisérů, scénografů a jiných uměleckých i technických pracovníků. Po nástupu do olomouckého divadla jsem měl zase štěstí, že jsem potkával členy činohry, které jsem znal vlastně z dětství.

V osmdesátých letech jsem pak přešel na přání otce do prostějovského divadla a najednou jsem se zde potkával téměř se všemi, kteří procházeli celým mým dosavadním životem. Prostějov totiž nemá vlastní soubor, a tak do našeho města dojíždí téměř všechna divadla Česka, někdy i Slovenska. Potkával jsem zase ty herecké legendy z let sedmdesátých (tedy pokud ještě žili), i ty mladší (ostravské loutkové, Divadlo Drak z Hradce Králové) a pochopitelně i soubory nově vzniknuvší – Divadlo v Dlouhé, Divadlo Na Jezerce, Divadlo v Celetné a další agenturní soubory.

Jaké jsou tvé zkušenosti s amatérským divadlem?

Nikdy jsem do žádného dramatického kroužku nechodil, a přesto jsem najednou coby dítě hrál s amatéry sněhuláka, koně, žabáka a vlka! Pak ze mě byl jen jevištní technik a až rok před vojnou jsem několikrát „jako host z brněnské-

ho divadla“ účinkoval v souboru Červeného kříže, a sice jako cirkusový klaun a čert. Tuto roli jsem zaskakoval za nemocného tak, že jsem v sobotu dopoledne přijel na víkend z Brna domů, na stole ležel scénář a druhý den se hrálo.

Následovaly dva roky vojny. Založil jsem okamžitě soubor HUDRAS (Hudebně-dramatický soubor). Tři muzikanti, tři „herci“ a já (herec, bubeník, autor, režisér). Tam jsem napsal skeč na motivy Shakespearovy hry *Romeo a Julie*. Na tuto scénku jsem pyšný, neboť jsem si ji napsal pro sebe, hrál jsem konečně milovníka a hrál jsem ho až do 45 let (s přestávkami, kdy jsem hrál i role jiné). V olomouckém divadle jsem účinkoval snad asi jako každý v komparsu různých her.

Po příchodu do Prostějova jsem pak začal spolupracovat nejprve se souborem paní Evy Suchánkové, která se skupinou mladých lidí dělala tematická pásma složená ze scének a dialogů klasických autorů (Shakespeare, Goldoni, Moliére, Drda, Jirásek), zpestřená tancem i hudbou. Nádherná zkušenost „zájezdové šmíry devatenáctého století“, ale v tom dobrém slova smyslu. Neboť stejně jako Tyl či Thám jsme vozili kulturu, nebo chcete-li umění na venkov.

Nerad bych tuto činnost zesměšňoval. Byla to opravdu velká škola. Hráli jsme snad ve všech sokolovnách, hostincích a kulturácích na okrese.

Pak jsem jako záskok odehrál jedno představení v Hrubínově *Srpnové neděli*, a tak začala intenzivní spolupráce s Divadlem Hanácké obce. Byl jsem hlavně osvětlovačem a pak jedním z nápadníků princezen v *Neohroženém Mikešovi*. Příšerný výkon! Pak přišli starší členové souboru s návrhem navrátit se ke hrám pro dospělé. Nejprve tedy byla *Srpnová neděle* v režii Václava Hrušky a nato jsem já přišel s inscenací Machiavelliho *Mandragory*. Byl to opravdu „sukces“. Předtím jsem si ovšem vyzkoušel režii v pásmu tří pohádkových příběhů tří režisérů, kde mi připadla režie posledního příběhu *O chytrém Ferazanovi*. Po Mandragoře následovaly povídky A. P. Čechova *Medvěd* a *Slzy, které svět nevidí*. Tady mi na přehlídce amatérských divadel řekl dramaturg Národního divadla, že tak dobrou amatérskou činohru už dlouho neviděl. Následoval dvojak povídek O´Henryho, Šamberkův *Blázinec v 1. poschodí* atd.

Někdy v devadesátých letech přišli za mnou členové souboru Historia s nabídkou, abych s nimi změnil repertoár a dělal režii. Tak vzniklo „Moje divadlo“ (obšírněji o „Mém divadle“ viz rozhovor s P. Drmolou na s. 27–30) a já s nimi začal opět osvědčeným triptychem povídek O'Henryho, znovu povídky A. P. Čechova, Šamberk, Mandragora a určitě velmi zdařilá komedie Aldo Nikolaie *Únos v Neapoli*. Při paralelním zkoušení dvou komedií dvěma režiséry došlo k tomu, že jsem nakonec musel převzít režii obou inscenací a tam jsem najednou zjistil, že začínám tzv. vykrádat sám sebe. Soubor ještě začal pod mým vedením zkoušet Klicperova *Hadriána z římsů*, ale už nastal problém se zkoušením a hlavně docházkou členů. Po nějaké době se však do souboru vrátili někdejší členové i zodpovědnost a „Moje divadlo“ v činnosti pokračuje!

A co loutkové divadlo?

Zpočátku jen to domácí loutkové, na kterém jsem hrál pohádky, které měl otec ve svém archivu. Později jsem měl repertoár vyloženě dospělácký, i když jsem ho asi moc nechápal. V roce 1975 jsem byl krátce členem loutkového divadla v Sokolovně. V současnosti spolupracuji s loutkovým divadlem STAROST, kam jsem přišel jen jako jednorázový loutkoherec do role čerta. To, že jsem byl požádán o tuto roli, mě nepřekvapilo, neboť jsem vždy byl obsazován do negativních figur. Během zkoušek jsem začal zasahovat do režie, a tak jsem se stal i režisérem. Do dramaturgie tohoto souboru však příliš zasahovat nemohu, a tak jen realizuji přidělený repertoár.

Můžeš uvést své herecké, scénáristické, režisérské vzory?

Já vlastně žádné neměl. Spíše jsem sledoval práci mnoha režisérů, výtvarníků, herců a jiných divadelních pracovníků. Nikdy jsem však nekopíroval ani neopisoval. A jmenovat ty, se kterými jsem měl blízký vztah, nebo ty, se kterými jsem si tykal a přátelil, by asi vypadalo jako vychloubání a dnes těžko dokazatelná pravda. Asi bych

Loutkové divadlo Starost, archiv Z. Melky.

působil dojmem „chlubila“. Ale opravdu jsem měl a mám pár přátel.

Mě víc než vzory spíše ovlivňovaly soubory jako Osvobozené divadlo, Semafor, Rokoko, Večerní Brno, Cirnrmani. A také Vodňanský se Skoumalem. V 70. letech jsem spolupracoval se dvěma folkovými kapelami a líbil se mi ten styl prolínání hudby, glosování, dialogu a pitvání se v textech písní. V 80. letech na mě měly vliv HaDivadlo, Divadlo Husa na provázku a mnohé amatérské soubory vystupující na Wolkerově Prostějově.

Už ve starověkém Řecku měli diváci své oblíbené herce a tak to vlastně trvá dodnes. Jen s tím rozdílem, že dnes do divadla chodí diváci chtějící vidět na jevišti ne autora, ale protagonistu známého z blbého seriálu. Což díky televizi je i není výhoda divadla. Divák totiž přichází do stánku umění, protože chce vidět na vlastní oči právě ty jisté herce přímo na jevišti. Je to ovšem celosvětový problém. A z toho vyplývá, že český i světový film a divadlo umírá na osobnostech. Čili i sebevětší ptákovina vydělá na obsazení hvězdných jmen. Z dobrých herců se stávají výrobní prostředky producentů.

A proto miluji nezávislý film a divadélka nechodící na magistrát pro peníze. Je to asi jako u sportovců, ač nemám to přirovnání rád: jeden bere milióny a druhý si pere dres ve vlastní pračce. Více říci bylo by hříchem!

Jaký máš názor na současné místní divadelní soubory?

Divadlo Hanácké obce má, myslím, stále slušnou úroveň, i když by to určitě změny chtělo. Hlavně v repertoáru a dramaturgii. Mohli by zkusit zase něco pro večerní hraní. Líbilo se mi *Jak se dělá divadlo* i Klicperův *Ženský boj*. Divadlo Point bohužel nesleduji tak moc. Stydím se a zkusím to co nejdříve napravit návštěvou v jejich novém prostoru. Ale i tak vím, že jsou dobří.

„Moje divadlo“? Viděl jsem jen dvě inscenace od doby, kdy jsem s nimi přestal spolupracovat, ale byl to dozajista příjemný večer, i když jimi vybraní autoři by si zasloužili, aby se ten jejich humor dostal na jeviště daleko intenzivněji. Protože nejhorší snad je, když se herci na zkoušce válí smíchy a při představení je to někdy tak asi na půl až třičtvrtě.

Ale to výše napsané berte jako můj soukromý názor. Já nejsem moc objektivní, protože na divadlo se dívám jinýma očima.

Určitě máš spoustu zážitků, případně historek s hostujícími divadelními soubory.

Zážitky? Z 90% jsou nepublikovatelné a z nich si asi na 30% ani nepamatuji. Z těch zbývajících 10% řeknu dva. Situace první: herec rychlým krokem ze zadního jeviště jde na forbínu vyznat lásku své přítelkyni. Během cesty má odhodit nedopalek cigarety do kyblíku. Netrefí se, nedopalek padá na koberec a ten začne zvolna doutnat. Probíhá vášnivé vyznání lásky končící pěveckým duetem a ze strany

jeviště přichází po špičkách službu konající požárník a nedopalek zalije kyblíkem vody. Takový potlesk neměl v ten večer nikdo.

Situace druhá: Ostravské divadlo hraje dopolední představení pro studenty, a sice dramatizaci Stevensonova románu *Poklad na ostrově*. Závěr hry – vzpoura pirátů je potlačena, mrtví piráti leží na zemi, John Silver je zajat a kapitán lodi ho chce dopravit před řádný soud. Vypjatá scéna. V tom na jeviště vejde starší člověk ve vaťáku, překročí několik mrtvých pirátů, dojde ke kapitánovi a řekne: „Je tady, prosím vás, někde Vašek? On mi slíbil, že mi spraví žehličku!" Nezapomenutelný závěr této inscenace.

Tyto příhody byly neplánované, ale faktem je, že spoustu naschválů si dělali herci s oblibou sami mezi sebou. Mám obavy, že se toto již dnes nevyskytuje. Ty divadelní party, na které vzpomínají herci Divadla Na zábradlí, Činoherního klubu, ale i Národního divadla, kde byl tzv. Klub dobráků, oblastní divadla nevyjímaje, jsou nenávratně pryč. Divadlo mi někdy připadá (tedy to profi) jako odskočení si mezi jedním a druhým seriálem na jedné či druhé televizní stanici.

Co tě dnes na divadle přitahuje?

Ještě pořád, ale málo, se dá v zákulisí i v hledišti něco zažít. Viz Divadlo Járy Cimrmana, Dejvické, Divadlo Petra Bezruče v Ostravě a možná ještě někde.

Otázka na závěr: co bys ještě chtěl v divadle realizovat?

Svoji verzi *Romea a Julie* a *Strakonického dudáka*. Ani za jednu z těchto travestií se nestydím. Obou autorů si vážím a neublížil jsem jim!

Za rozhovor děkuje Tomáš Cydlík

Tomáš Cydlík (*1974) je absolvent oboru historie-muzeologie na Slezské univerzitě v Opavě. Působí jako archivář ve Státním okresním archivu Prostějov. Zabývá se především kulturními dějinami 19. a 20. století.

t.cydlik@pv.archives.cz

Zbyněk Melka v šatně přednáškového sálu Národního domu v Prostějově, rok 1995. Foto: Bob Pacholík.

„Herecká“ minianketa revue KROK

Odpovídali:
Petra Dosoudilová, herečka Divadla na cucky (mj. *Můj BF*, *Tučňáci na arše*; *Ritter, Dene, Voss*);
Viktor Zavadil, ve stálém angažmá v Městském divadle Kladno, hostuje mj. v Divadle na cucky, Národním divadle Brno a ve Slováckém divadle Uherské Hradiště (viz také rozhovor na s. 5–8);
Ivana Plíhalová, stálý člen činoherního souboru Moravského divadla Olomouc, hostuje mj. v Městském divadle Brno a v olomouckém divadle Tramtárie;
Jana Posníková, v angažmá v Divadle Tramtarie Olomouc *(Anna Karenina, Divoké historky, Růže pro Algernon, Pěna dní)*; zahrála si mj. v seriálu *Modrý kód*.

1. Aktuální číslo revue KROK je věnováno (samozřejmě bez nároku na úplný přehled) hereckým osobnostem Olomouckého kraje. Máte Vy sám/sama nějaké osobnosti, jež byly či nadále jsou Vašimi vzory?

Petra Dosoudilová: V době, kdy jsem jako patnáctiletá objevovala divadlo a začínala s hraním ve Slovanském Tyátru na SGO, byly mými vzory převážně herci a herečky z Divadla na cucky. Na jejich představení jsem pravidelně chodila tehdy ještě na Konvikt do Divadla K3. Dělali divadlo úplně jiné, než jaké jsem znala.

Viktor Zavadil: Nejsem úplně typ, který by následoval nějaký vzor. Navíc to celé komplikuje fakt, že v Olomouci už delší dobu nežiji a se zdejším kulturním děním tak nestíhám držet krok. Nicméně jsem nedávno zjistil, když jsem sledoval *Přátele*, že Rostislav Čtvrtlík byl z Olomouce.

Ivana Plíhalová: Jelikož jsem v angažmá v Moravském divadle Olomouc již 37 let, pamatuji spoustu hereckých osobností, které tímto divadlem prošly. Mezi těmi, které již, bohužel, nejsou mezi námi, byl František Řehák, Václav Babka a Rudolf Máhrla. Ženské vzory jsem měla a stále ještě mám v Miluši Hradské a Miladě Procházkové, se kterými jsem stále v osobním kontaktu.

Jana Posníková: Hereckých vzorů mám víc, ale z Olomouckého kraje je to bezpochyby Vlasta Hartlová z MDO. Paní Hartlová působí jako nevyčerpatelný zdroj energie. Na jevišti z ní čiší taková dětská skotačivost. Navíc jí sluší jak komické, tak vážnější role. No zkrátka, je pro mě v něčem fascinující.

2. Má středomoravská divadelní scéna nějaké dominantní/výrazné herecké osobnosti právě nyní, v roce 2018? Můžete jmenovat i třeba herce/herečky z neprofesionálních scén, jež dodávají nenahraditelné herecké „genius loci“ své užší lokalitě…

PD: Musím se přiznat, že v tomto nemám přehled. Už pět let studuju v Praze a z původního „pendlování“ mezi Olomoucí a Prahou (hlavně kvůli hraní v Divadle na cucky) se postupně právě metropole stala místem, kde vyrážím za divadlem a kulturou obecně. Ale zdá se mi, že herci v souborech, at už neprofesionálních či profesionálních, se dost často obměňují a jsou to spíše soubory jako takové a jejich vedení, které jsou přínosem Olomouce.

VZ: Mně naposledy učarovala Petra Dosoudilová a asi z toho vznikla láska na celej život. Škoda, že je na své umění skoupá a odmítá role.

IP: Myslím, že v činoherním souboru Moravského divadla Olomouc je jedna herecká osobnost vedle druhé. Vlasta Hartlová, Václav Bahník, Naděžda Chrobok ová-Tomicová, Jaroslav Krejčí, z těch mladších Petr Kubes, Vladimíra Včelná, Roman Vencl a z té nejmladší generace třeba Vendula Nováková, Lukáš Červenka nebo Daniela Krahulcová. Z divadla Tramtarie mám moc ráda Janu Posníkovou a Marka Zahradníčka.

JP: Pokládáte tuto otázku herečce, takže samozřejmě doufám, že jsem to já sama:) Každopádně na tuto otázku

se těžko odpovídá. Tím, že spolu všichni spolupracujeme i skrz divadla, nedokážu mít nad tím takový nadhled. Z mých kolegů bych jmenovala asi Martina Dědocha nebo Václava Stojana, z dívek potom Báru Šebestíkovou.

3. Zaznamenal/a jste v poslední době nějaké filmové počiny situované do našeho regionu? Mám tím na mysli ať již filmy zde natáčené či herce-krajany účinkující v tuzemských filmech.

PD: Ano, byla jsem v kině na *Kvartetu* režiséra Miroslava Krobota, filmu, který byl natáčen v Olomouci. Dokonce tam dostali menší role i lokální herci z Divadla Tramtarie nebo Na cucky. Taky jsem zaznamenala Hřebejkovu minisérii *Případ pro exorcistu*, která byla natáčena v Olomouci a okolí. Kulisy našeho města samozřejmě vidím na plátně nebo obrazovce hrozně ráda, protože Olomouc je prostě nádherná a k filmování a tím pádem možnému zviditelnění přímo vybízí. No a k těm „krajanům"... Určitě musím říct, že se nesmírně těším na srpnovou premiéru filmu *Palach* a svého dobrého kamaráda a bývalého hereckého manžela Viktora Zavadila v hlavní roli. Věřím, že bude mít úspěch a že se mu otevřou dveře k dalším hereckým příležitostem.

VZ: Myslím, že Olomouc se na filmovém plátně a televizních obrazovkách objevuje čím dál více a je to dobře. Vždyť kolik lidí už tu pod Sloupem Nejsvětější Trojice bylo zabito či kolik třicátníků a čtyřicátníků tady hledalo smysl života a všechno stálo za to. Navíc Olomouc plodí skvělé filmové tvůrce. Zrovna s jedněmi jsem minulé léto točil film *Pláč svatého Šebestiána* a bylo to skvělý. Jezdil jsem na koni. A pak dostal alergickou reakci.

IP: Největším filmovým počinem, který vznikl v Olomouci, byl bezesporu film *Kvarteto*, kde si někteří z nás zahráli menší role. Teď jsem velmi zvědavá na nový film *Dubček*, kterého ztělesňuje náš bývalý kolega Adrian Jastraban. Měl by mít televizní premiéru 21. srpna, tedy v den 50. výročí okupace.

JP: Bezpochyby je to film Miroslava Krobota *Kvarteto*, kde nás z Olomouce hrálo dost. Dále v novém filmu *Jan Palach* se objeví Viktor Zavadil, který hraje v Divadle na cucky. Kolega Bořek Joura má jednu z hlavních postav v seriálu *První republika*.

Kabaret nahatý Shakespeare (Divadlo Tramtarie); *Král Lear,* Jana Posníková v roli šaška, za ní Václav Stojan jako Lear.

VARIA
První světová válka jakožto „urychlovač“ mnoha společenských procesů

Jana Burešová

Zásadní procesy, které přinesla první světová válka a její výsledky, jsou všeobecně známé a ve všech učebnicích dějepisu zachycené a v historické literatuře podrobně rozpracované. Ve válce zvítězily státy spojeneckého bloku zvaného Dohoda (Velká Británie, Francie, Rusko), rozpadla se rakousko-uherská monarchie, v níž byl český národ jako jeden z mnoha v podřízeném postavení. Otevřela se cesta k české národní suverenitě, což se povedlo zařídit českým exilovým politikům v čele s Tomášem G. Masarykem dokonce v té podobě, že český národ (spolu se Slováky) získal svůj samostatný stát Československou republiku, vyhlášenou těsně před skončením první světové války 28. října 1918.

Je také všeobecně známo, že tento nový stát – oproti mnohým jiným v Evropě v dané době – byl velmi moderní. Ve srovnání se společenskopolitickými poměry v habsburské monarchii bylo Československo svým státním zřízením demokratickou republikou s pluralitním politickým systémem. Připomeňme ještě novou československou ústavu z 29. února 1920, která byla ve své době velmi pokroková, neboť mj. zrovnoprávnila všechny občany státu svým paragrafem 106, jehož znění bylo následující: *„výsady rodu, pohlaví a zaměstnání se neuznávají“*. To konkrétně znamenalo, že do té doby nejvyšší společenská vrstva, šlechta, byla zbavena svých výsad. A naopak sociálně ekonomicky slabé, ale velmi početné společenské vrstvy byly formálně právně zrovnoprávněny s ostatními. Cílem bylo demokratizovat společnost.

Nejvíce se v ústavě uvedený paragraf 106 promítl do dalšího vývoje genderových vztahů, znamenal totiž mj. zrovnoprávnění žen s muži ve společnosti, a to po formálně právní stránce. Především šlo o přiznání plných politických práv i ženám, což se nejmarkantněji promítlo v tom, že ženy získaly volební právo (všichni muži, tj. i ti sociálně ekonomicky slabí, zejména šlo o dělníky, získali volební právo v roce 1907, tedy ještě v závěrečném období habsburské monarchie). To bylo velmi důležité i pro muže, hlavní a do té doby jediné aktéry veřejného a politického života. Volební hlasy žen totiž představovaly zhruba ještě jednou tolik volebních hlasů pro politické strany navíc – a o hlasy voličů se ve volbách mezi politickými stranami soupeří.

Nové poválečné fenomény

Podívejme se na výše zmíněnou otázku zásadní proměny postavení žen v nově vzniklé republice, což byla bezpochyby zásluha prvního prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka, který rovnoprávnost mužů a žen velmi podporoval a ve své době tímto názorem (a také i některými dalšími) ve společnosti, i v intelektuálské sféře, velmi vybočoval. Tím naznačujeme, že naprostá většina společnosti, i přes vydaný nový základní zákon, setrvávala na předválečných tradičních zvyklostech a jim odpovídající morálce, přičemž na druhé straně „stály“ nové moderní v ústavě zakotvené principy.

Pokrokové, emancipační požadavky, aby ženy byly rovnoprávné s muži, prosazovaly už v období druhé poloviny 19. století se formující, málo početné, ale zato velmi aktivní ženské emancipační spolky. Nové trendy podpořila i válečná doba. První světová válka, označovaná jako válka totální, vyžadovala podřízení veškerého života právě prioritně potřebám války. Muži bojovali na frontách a mnoho prací, které dosud prováděli jen muži, musely zastat ženy. Vyzkoušely si velkou řadu mužských profesí a obstály v nich.

Přeživší a zdraví muži se po skončení války vraceli zpět a měli představu, že normální život se vrátí do původních zaběhaných kolejí. To mj. znamenalo, že ženy budou opět plnit především své tradiční role jako hospodyně, manželky a matky a výdělečná práce bude záležitostí především mužů, živitelů rodin. Tak to vždycky chodilo a až do přelomu 19. a 20. století se neřešilo, že by to mělo být jinak.

Jenže ženské spolky, usilující o emancipaci, měly za cíl zrovnoprávnit ženu s mužem v tom smyslu, aby i ženy měly možnost, pokud si to budou přát, dělat i tradiční mužské věci. Tedy chodit do speciálních a vyšších škol, věnovat se kromě rodiny i výdělečné práci (zejména byla myšlena nemanuální a intelektuálsky náročnější práce, ke které bylo potřeba určité vzdělání). A třetím feministickým požadavkem (termín feminismus se jako ekvivalent ženské emancipace objevuje v literatuře už na počátku 20. století), který se k těm prvním dvěma přiřazuje na počátku 20. století, byl požadavek volebního práva pro ženy. To připadalo nejen mužské, ale i značné ženské části společnosti podle řady dochovaných dobových vyjádření zbytečné a až absurdní.

Cíle ženských spolků po válce

Za první světové války se činnost veškerého spolkového života velmi utlumila či úplně skončila. Po válce stoupenkyně ženské rovnoprávnosti vzhledem k přijaté pokrokové československé ústavě neobnovovaly svou spolkovou činnost. Domnívaly se, že tento typ ženských spolků nebude už potřebný, když nová republika ústavně zavedla všeobecnou rovnoprávnost. Ale realita, právě spojená s výše uvedenou převažující tradiční mentalitou společnosti, přesvědčila ženské pokrokové aktivistky o tom, že ženské emancipační spolky bude třeba obnovit. Nově začaly pracovat a přibývaly postupně další spolky v průběhu první poloviny dvacátých let 20. století. Měly i celostátní zastřešující centrálu – Ženskou národní radu, napojenou i mezinárodně. Už od roku 1888 existovala Mezinárodní ženská rada, která se dané úsilí snažila koordinovat a byla zejména platformou k výměně zkušeností (celé období mezi první a druhou světovou válkou byla její místopředsedkyní Češka, předsedkyně české Ženské národní rady, senátorka prvorepublikového parlamentu Františka Plamínková). Pokrokové ženské spolky si vytýčily jako úkol pracovat na tom, aby se ústavou zaručená rovnoprávnost žen s muži promítla i do všech zákonů, předpisů a nařízení, aby byla dodržována a hlavně, což byl úkol nejtěžší, přesvědčit společnost, že spolupráce mužů a žen v profesní práci a ve společenskopolitické oblasti je věc pozitivní a může být prospěšná celé společnosti.

Výrazně více žen bylo organizováno v jiném typu spolků spojených s politickým katolicismem. Spolky katolických žen a dívek patřily k organizacím působícím při Československé straně lidové. Velmi obětavě pomáhaly bránit a uchovávat všechno tradiční ve společnosti, to, co právě ohrozila válka

Během války nahradily ženy muže, kteří odešli do armády, ve všech druzích práce. Váha, kterou nese na zádech dělnice z koksáren, vyvrací veškeré romantické představy o ženské práci za války (zdroj: Winter, J. M.: *První světová válk*a. Mladá fronta, 1995).

Pařížské švadleny ve stávce v květnu 1917. Jejich aktivita rozpoutala na začátku roku 1917 nejvážnější vlnu stávek ve Francii v době první světové války (zdroj: Winter, J. M.: *První světová válka*. Mladá fronta, 1995).

a doba po ní. Bránily katolickou morálku a veškeré dosavadní společenské zvyklosti. A mezi ně patřila i obrana tradičních genderových rolí. Chtěly ženu „uchovat" prioritně rodině, dětem a manželovi. Domnívaly se, že jen na tomto tradičním principu bude dobře fungovat celá společnost. Připomeňme také, že katolické ženy neaspirovaly na vyšší společenské pozice, natož na vedoucí postavení v profesní či společensko-politické práci. Tyto ženy svou účast ve veřejné sféře vnímaly jako pomoc a podporu pro rozhodující mužskou politickou práci a pro uchování katolických zásad v životě společnosti, které byly po první světové válce citelně otřeseny.

Ženy a volby

Se změnou společenských podmínek po vzniku Československé republiky 28. října 1918 se v průběhu první poloviny dvacátých let 20. století v jistém směru názor lidové strany a katolických ženských spolků na účast žen ve veřejném životě a v politice změnil. Stoupenci politického katolicismu totiž pochopili, že zapojení žen do společenskopolitické práce může být užitečné pro obranu jimi vyznávaných hodnot.

Při prvních volbách v nově vzniklé republice ženy volily více méně kohokoliv. Lidová strana ztratila své pozice ve společnosti ve srovnání s dobou předchozí. Proto lidovci pak promyšleně vedli přípravu k volbám na podzim 1925. Do předvolební práce se velmi aktivně a obětavě zapojily ženy se svými Svazy katolických žen a dívek. Na Moravě byly ženy ještě aktivnější v podpoře lidovecké politiky. Ovšem nešlo o vstup žen do aktivní politiky spolu s muži a už vůbec ne do vyšší politiky. Jednalo se o podpůrnou práci, jakési zázemí pro své muže; tak kupř. při agitaci k volbám do Národního shromáždění v listopadu 1925 uvádělo vedení moravského ženského katolického svazu ve svém prohlášení, že svou volbou podpoří politicky zdatné katolické muže.

Program a cíle katolických ženských spolků

Ve stanovách svazu moravských katoliček z roku 1926 byly uvedeny následující ženské úkoly: bojovat proti občanskému manželství, proti rozluce manželství, proti nevěrecké škole, proti nevěrecké a křesťanským mravům se příčící literatuře a novinám, proti neřesti a zločinům, které hanobí manželství a mateřství a dělají z něho cestu do pekla; bojovat proti nevázanosti ve styku obojího pohlaví a dalším jevům tzv. moderního života. Žena katolička nechtěla být pokládána za ženu *„moderní"*, neboť to je ta žena, co *„zahodila víru a mravy křesťanské"*. (*Moravská žena*, 6/1926, s. 4)

V polovině dvacátých let panovalo v nekatolických politických stranách mezi muži jisté názorové ovzduší v tom smyslu, že ženy volí „klerikálně" a že by tedy neměly mít volební právo. Právě tento nápad byl reakcí na úspěch lidovců ve volbách v roce 1925, který byl opravdu dosažen také díky volebnímu právu žen a značné předvolební aktivitě ženských katolických spolků a rovněž účastí žen ve volbách. Katolické ženy výhodně využily modernizačního společenského trendu pro propagaci katolictví ve společnosti: *„...katolické ženy samy nežádaly volební*

právo, bylo jim dáno zákonem a tak plnily, co jim ukládal zákon, mnohé šly neuvědoměle volit kohokoliv. Ale dnes, kdy katolické ženy zjistily svou příležitost vyslovit se ke společensko-politickému životu a podporovaly ty, co hájí katolické zájmy, by si už volební právo vzít nenechaly". (*Moravská žena*, 5/1926, s. 4.) Uvedená situace je příkladem, jak i tradiční konzervativní společenské prostředí mohlo ve svůj prospěch využít výsledků modernizačních společenských snah, proti kterým v jejich počátcích vystupovalo a vyjadřovalo obavy z neblahého dopadu na společnost. Zde je myšleno především zrovnoprávnění žen a mužů v politické oblasti, tedy udělení volebního práva i ženám.

Obrana tradičních morálních hodnot

O atmosféře doby konce habsburské monarchie a počátků Československé republiky velmi barvitě vypovídají mnohé články v ženských časopisech. Uveďme si úryvek z článku *Matka a dítě* z ženského katolického časopisu *Ludmila* z doby konce první světové války: *„... Nikdy nebyla výchova mládeže k mravní bezúhonnosti tak obtížena jako za dnešní doby. K vnitřnímu nebezpečí, které čistotě srdce od pádu prvních rodičů jí hrozí, připojila se dnes četná jiná nebezpečí tak, že tím nízké chtíče v člověku úžasně mohutní. Silně se stupňující požitkářství a rozmařilost podporují v člověku smyslnost. Výkladní skříně výplody nemravného umění rozněcují necudnými obrazy a soškami smyslné chtíče (...) kinematografy dráždí v zatemněných prostorách svými vražednými či cizoložnými výjevy obrazotvornost diváků a plní srdce i mozek špinavými výtvory nesvědomitého ziskuchtivého vynálezce. Knihy s nemravným obsahem, jejichž vydavatelé počítají se smyslnou, zkaženou přirozeností člověka, prodávají a bohužel – kupují se hromadně. To umožňuje ty nejlacinější ceny a tím také veliké jejich rozšíření a právě tato hnusná literatura je pramenem stále rostoucí nemravnosti. Také divadla k tomu přispívají. Vzdělaný svět hledá namnoze smyslné rozrušení na místě ušlechtilého uměleckého prožitku. Vážnost a věrnost manželská šlape se v prach a obecenstvo tomu tleská pochvalu – takové hry bývají nejvíce navštěvovány."* (*Ludmila*, 6/1918, s. 193.)

MORAVSKÁ ŽENA

30 haléřů. LIST SVAZU KAT. ŽEN A DÍVEK.

ROČNÍK VII. V BRNĚ, V PÁTEK DNE 13. LISTOPADU 1925. ČÍSLO 46.

Milujeme svoji vlast a slouží jí ze všech sil!

Číslem **26** je označena kandidátní listina čsl. strany lidové.

26

Číslem **26** je označena kandidátní listina čsl. strany lidové.

Katolické ženy a dívky!

Blíží se 15. listopad, rozhodný to okamžik, komu katolické ženy a dívky odevzdají svůj hlas.

Katolické ženy a dívky odevzdají svůj hlas československé straně lidové, jejíž kandidátní listina je označena číslem

26

Výzva směřující ke katolickým ženám a dívkám na titulní stránce výtisku *Moravské ženy* z 13. listopadu 1925. Zdroj: VKOL.

Doba konce války a začátku nového života v republice byla naplněna střetáváním na jedné straně tradičních, konzervativních názorů a mravů v duchu katolického náboženství a s ním spojené morálky, na druhé straně liberalizací, uvolněností a obecně postupující demokratizací po první světové válce. Šlo o převratné změny, které začaly pronikat do společnosti, která se jim z velké části bránila.

Jana Burešová (*1959) působí jako profesorka na Katedře historie FF UP v Olomouci. Ve vědecké práci se zabývá vybranými problémy z dějin 20. století, zejména genderovou problematikou, emigrací a exilem, převraty na venkově po nástupu komunistické vlády a ve velké míře také regionálními dějinami střední Moravy.

jana.buresova@upol.cz

O baltském pobřeží, literatuře, filmu a českých turistech

Rozhovor s Gregorem Sanderem tlumočený Terezou Semotamovou

Jako každý rok i letos pozvali pořadatelé festivalu Olmützer Kulturtage, čili Olomouckých dní německého jazyka, do hanácké metropole literárního hosta z Německa. Po loňském úspěšném vystoupení Martina Beckera s Jaroslavem Rudišem přijal pozvání další tandem, nyní spisovatelsko-překladatelský, **Gregor Sander a Tereza Semotamová**. Gregor Sander je úspěšný německý spisovatel pocházející z baltského pobřeží, Tereza Semotamová je překladatelka, mimo jiné posledních dvou Sanderových knih *Zimní ryby* (česky 2012) a *Co by bylo* (česky 2017). Při této příležitosti jsme si domluvili schůzku v patře Café 87 ke krátkému rozhovoru ve stínu fíkusů.

Přišli včas za doprovodu pořadatelky z Vědecké knihovny Miroslavy Dvorské a hned po prvních pár větách bylo zřejmé, že to bude povídání trochu nevšední a dost improvizované. Z připravených otázek jsem lovila jen nesoustavně a spíše navazovala na zajímavá vyprávění autora za tlumočení Terezy Semotamové. Výsledný rozhovor, jak jej zde otiskujeme, je tak výsledkem spolupráce všech přítomných osob, vlastně jej lze pokládat za přepis jakéhosi společného dosti neformálního povídání.

Co Vás přivedlo k psaní?

Gregor Sander: Nevím, nerad jsem psal už jako dítě. Takže si psaní spíše našlo mě, než že bych ho sám hledal.

(k Tereze Semotamové) Vidím, že píšete levou rukou?

Tereza Semotamová: Ano. Gregor Sander je také levák, ale přeučený.

(ke Gregoru Sanderovi): Ano? A ovlivnilo to Vaše psaní?

GS: Ano. Jsem rozený levák, ale za komunismu se děti v NDR přeučovaly na praváky. Před deseti lety jsem si našel ergoterapeutku, která mi pomohla vrátit se zpět k leváctví a od té doby rád píšu rukou. Jinak jsem od deseti let psal na stroji. Dnes už ale všechny texty píši na počítači.

V jednom rozhovoru se zmiňujete, že Vás spisovatelství neživí. Studoval jste vícero oborů, takže co je Vaším povoláním?

GS: Vedle psaní se věnuji žurnalistické práci a publicistice. Pro rádio dělám rešerše z kulturního zpravodajství novin a časopisů. V Německu se tomu říká fejetony, ale u Vás má pojem fejeton odlišný význam. Tato práce je pro mě velice důležitá, protože tak vím, co se děje.

Když jste u nás představoval svou knihu *Zimní ryby*, hovořil jste o obtížích, které máte s formou románu. *Zimní ryby* byly tenkrát spíše úhybem před tímto žánrem. Nová kniha *Co by bylo* (č. 2017) ale svědčí o tom, že jste se k románu vrátil. Co Vás k tomu přimělo?

GS: Vydavatelé v Německu nechtějí vydávat povídky a také publikum povídky příliš nezajímají. Takže jsem se přizpůsobil literárnímu provozu. V Německu je jen několik autorů, kteří si mohou dovolit vydat knihy povídek. Mám na mysli Judith Hermann a Inge Schulzeho.

Výrazným motivem Vašich povídek (alespoň těch přeložených do češtiny) je moře. Vedle toho, že moře se dotýká Vašeho rodného města, jsem našla informaci, že jste také plachtil, jaký je tedy Váš vztah k moři?

GS: Ano, plachtil jsem, ale to bylo kvůli jedné povídce – jmenuje se *Bílé noci*. Jinak jsem zpracovával cíleně povídky z břehů Baltského moře, ale můj vztah k moři je spíše střízlivý. Není v něm žádná magie.

Váš první soubor povídek se jmenuje *Ale já se tu narodil* a jeho hrdinové jsou zvláštně stigmatizováni vztahem

ke svému rodišti, ať už uvnitř sebe nebo pohledem druhých. V této souvislosti by mě zajímal Váš názor na migraci, kterou v Německu skutečně – na rozdíl od České republiky – prožíváte.

GS: Téma migrace je velice složité. Prvně je důležité pochopit, proč ti lidé odcházejí, zda jdou za lepším životem, nebo utíkají. Zdařilým vyjádřením německého vztahu k migrantství je výstižná scéna z filmu *Před ranními červánky*. Je tam scéna, která zachycuje německého spisovatele Stefana Zweiga, který si uprostřed džungle čte noviny pro německé migranty. Je to metaforická scéna, která vystihuje německý vztah k migranství. Každý migrant něco ztratí, a jestli něco získá…

V České republice jsme měli dosud asi 12 migrantů, ale o to více se o migranství diskutuje. U nás o něm napsal román *Únava materiálu* Marek Šindelka. Je to pro Vás osobně téma, které by pro Vás mohlo být jako pro spisovatele zajímavé?

GS: Nevím, možná ano, ale nový román o migrantství určitě nebude. V Německu je to velké téma v literatuře i společnosti, ale vždy mi trvá, než ke mně ty zprávy dojdou a příběh ke mně musí přijít. Zatím to tak necítím.

Gregor Sander, jeden z nejlepších německých povídkářů současnosti, a Tereza Semotamová, publicistka a překladatelka, na snímku P. Kožušníkové.

Pracujete na novém románu? Prozradíte nám, jaký příběh k Vám „přišel"?

GS: Pracuji na románu o přátelství dvou kluků od konce NDR do dnešních dní. Ale ten komunismus je tam jen opravdu okrajově, spíše je příběh zasazen do současného dění. Přednostně však pracuji na scénáři k filmu…

Ano, tu informaci jsem zachytila. Musí to být zajímavá zkušenost, když si vymyslíte příběh a někdo jiný ho realizuje, převádí do skutečné formy.

GS: Ano, mám veliké štěstí, že můžu být při tom. Většinou scénáristé vypracují scénář, odevzdají ho a dál se nemají podílet. Ale já u toho můžu být celou dobu, u všeho, co mě bude zajímat. Je to velice pěkná spolupráce. Například naposledy jsem měl schůzku s designérkou kulis a byl to velice detailní rozhovor o tom, jak to bude vypadat.

Je to velice zvláštní zážitek. Teď se setkávám s celým filmovým týmem, který se snaží ten příběh předvést. Například postavy svých příběhů si nepředstavuji nikdy konkrétně, co se obličeje a vizáže týče, jsou to spíše siluety a teď se se svými postavami mohu přímo bavit.

Hovoříte o tom opravdu se zaujetím, neuvažoval jste, že byste si v něm rezervoval alespoň malou roli pro sebe?

GS: Ne, to ne. Musím říct, že ve většině případů to nedopadá dobře a výsledek je spíše trapný. Jediný případ, který se povedl, byl Clemens Meyer v roli policisty ve filmu *Když jsme snili.* Herectví je opak toho, co jako spisovatel dělám. Sedím tři roky zavřený sám v pokoji bez internetu a herci naopak ženou vše ven a vyzařují to napovrch.

Jak dlouhá je práce na tomto scénáři?

GS: Je to už osmá verze scénáře, ale musím říct, že teď už mě to zase baví. Ale mezi čtvrtou a šestou verzí jsem byl mrtvý. To bylo příšerné.

To je opravdu zdrcující. Můžete nám prozradit nějaké bližší informace, kdo ve filmu bude hrát, nebo jej režírovat?

GS: Bude to režírovat Florian Körner, dosud byl pro-

Zatím poslední knihu, která G. Sanderovi vyšla v češtině, *Co by bylo*, vydaly Větrné mlýny v r. 2017.

ducentem – produkoval filmy Christiana Petzolda – ale seznámil nás můj agent a on projevil zájem to režírovat. A chtěl, ať k tomu napíšu scénář. Dlouho jsme na to hledali peníze, ale už v červnu a červenci se to bude točit.

Jaký je Váš vztah k českým zemím a Čechům?

GS: Byl jsem vícekrát i na Moravě a v Brně díky spolupráci s Větrnými mlýny. Jinak nás pojí společný prožitek NDR. K Baltu vždy přijížděli čeští turisté. Je tam dokonce místo, kterému se říká „česká louka". Ale po změně finančního systému v 90. letech už sem Češi nejezdí, protože je to dost drahé a to je smutné. Dnes jezdí na dovolené spíše na jih a nikoli k Baltu, protože nikdy nevíte, jestli vám tam dovolená propršší nebo ne. Navíc je to tam i pro Němce dost drahé.

A znáte nějaké české autory?

GS: Znám se s Rudišem, s tím chodím do sauny. Také znám Patrika Linharta, s ním jsem cestoval v rámci festivalu Svět knihy v roce 2013. Jeli jsme spolu tenkrát z Brna do Košic vlakem. Bylo to velice drsné. On dost popíjel, a tak ve vlaku celou cestu spal, ale večer vždy vstal jak fénix z popela.

Mám z té cesty jednu příhodu. Vystoupili jsme na nádraží někde na Slovensku a Patrik si zapálil. Přišli policajti a chtěli ho zatknout. Měl na sobě vojenskou uniformu. Nakonec přiběhla jedna pořadatelka a začala policajtům vysvětlovat, že je to host. Prý kouřil dva metry za čárou, kde se smí kouřit. Musel se jim podepsat do nějaké knihy s omluvou.

Tereza Semotamová: To je dost drsné.

To tedy je. A v Olomouci jste poprvé?

GS: Ano.

Tak Vám přeji příjemný pobyt a Vám, Terezo, děkuji velmi za tlumočení. Na shledanou.

Připravila *Petra Kožušníková*

Gregor Sander (*1968, Schwerin)
Německý spisovatel a publicista. Po vzdělání v oboru ošetřovatelství se věnoval studiu medicíny, historie a germanistiky, avšak studia nedokončil. Vystudoval Berlínskou žurnalistickou školu. Je spolupracovníkem německého rozhlasu Deutschlandfunk. Žije v Berlíně. V roce 2007 byl v tzv. širší nominaci na Německou knižní cenu za román *Abwesend* (dosud nepřeložen). V roce 2009 byl nominován na Cenu Ingeborg Bachmannové za povídkový soubor *Zimní ryby*. Je autorem pěti knih, z nichž byly do češtiny dosud přeloženy tři: soubor povídek *Ale já se tu narodil* (*Ich aber bin hier geboren*, 2002, č. 2004, přel. Lenka Housková), soubor povídek *Zimní ryby* (*Winterfisch*, 2011, č. 2012, přel. Tereza Semotamová) a román *Co by bylo* (*Was gewesen wäre*, 2014, č. 2017, přel. Tereza Semotamová). Vedle češtiny jsou jeho knihy přeloženy do španělštiny, francouzštiny a běloruštiny.

Tereza Semotamová (*1983, Boskovice)
Vystudovala dramaturgii a scenáristiku na Divadelní fakultě na JAMU a germanistiku na Filozofické Fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde získala také doktorát. Věnuje se publicistice a spolupracuje s Českým rozhlasem. Je autorkou rozhlasových her a pořadů. Překládá z němčiny díla současných německých autorů: vedle Gregora Sandera také např. Marcuse Brauna, Sudabeh Mohafez, Sibylle Berg či Michaela Stavariče.

Významné osobnosti spojené s městy, městysy a obcemi okresu Prostějov (VI.)

Indolog a římskokatolický kněz Vincenc Pořízka

Lubomír Novotný

V městysu Drahany, který se rozkládá v jihovýchodní části Drahanské vrchoviny přibližně 20 kilometrů od města Prostějova, se 9. listopadu 1905 narodil v rodině domácího krejčího Pořízky chlapec, jenž dostal jméno Vincenc. V době před první světovou válkou, za časů Vincencova dětství, žilo v Drahanech 1100 obyvatel. Jednalo se tedy o městečko živoucí, jedno z významnějších sídel dřívějšího plumlovského panství, později plumlovského soudního a prostějovského politického okresu. Dominantou městyse je do dnešních dnů kostel sv. Jana Křtitele. Jedná se o jednolodní stavbu s hranolovou věží. Kostel byl vystavěn na sklonku 18. století v pozdně barokním duchu. Projíždí-li člověk Drahany, ať již ve směru od Plumlova či od Protivanova, Repech, Bousína nebo od Otinovsi a Nivy, nemůže jej minout. Tvoří nepřehlédnutelný bod v urbanistické skladbě obce.

Vincenc Pořízka ve 20. letech. Zdroj: Děkanát Prostějov.

Kostel se v přeneseném slova smyslu stal Vincencovým osudem. Gymnaziální léta již mladík z kopcovité a studené vrchoviny trávil ve slunné Kroměříži. Po absolvování zdejšího arcibiskupského gymnázia vedly jeho kroky přirozeně na olomouckou bohosloveckou fakultu. V roce 1929 byl Pořízka vysvěcen na kněze. Na studiích teologie v sobě objevil netušený talent. Mladého bohoslovce lákal Orient, východní jazyky a filozofie. Snad měl před sebou předobraz Aloise Musila, taktéž rodáka z kopečků Drahanské vrchoviny z Rychtářova u Vyškova, studenta a později profesora na olomoucké bohoslovecké fakultě. Ten byl v době Pořízkových studií již věhlasným světovým vědcem, člověkem s dobrodružným příběhem, mužem, jenž vykonal několik expedic na Blízký východ a za Velké války sehrál jako zpovědník posledního českého královského páru i zajímavou roli v tzv. Sixtově aféře.

Vincenc Pořízka pobýval v letech 1932–33 na papežském Orientálním ústavu v Římě. V roce 1937, v pouhých 32 letech, se habilitoval na docenta. Jestliže Aloise Musila zajímaly primárně arabské kmeny a beduíni na území Osmanské říše, tak Vincenc napřel svůj zrak ještě východněji. Indologie se stala jeho osudem. Tento obor od roku 1938 studoval na pražské Karlově univerzitě, kde tehdy přednášelo jedno z es světové orientalistiky Vincenc Lesný. Po německé okupaci a uzavření českých vysokých škol na podzim 1939 pracoval Pořízka v duchovní správě pražské arcidiecéze a zároveň učil jazyky – hindštinu, urdštinu a od roku 1943 i bengálštinu. Válku šťastně přečkal a po jejím skončení působil na Karlově univerzitě v Orientálním ústavu a podílel se na tvorbě vztahů ČSR s nezávislou Indií a propagaci Československa v tzv. třetím světě. Od roku 1950 přednášel na Karlově univerzitě hindštinu a dějiny hindské a urdské literatury. Byl prvním vysokoškolským učitelem hindštiny ve střední Evropě. Jednalo se v jeho případě o skutečného průkopníka, vědce, jenž sám stanovoval kritéria svého oboru a vytyčoval badatelské směry. Pořízkovým životním snem bylo sestavit hindsko-česko-anglický slovník. Nicméně k takovémuto monumentálnímu dílu neměl dost sil a dostatečné zázemí, takže zůstalo jen u přípravných prací. Velký význam, nejen pedagogický a vědecký, ale i státně-popularizační, měly jeho jazykové učebnice, z nichž se učilo po celém světě.

Hořkou výpovědí o politice poúnorového režimu v Československu bylo to, že Pořízka, ač světově proslulý

indolog, navštívil Indii jen jedinkrát v životě. Bylo tomu na sklonku padesátých let a jeho pobyt trval pouze dva měsíce. Přestože on sám byl v evropském a světovém kontextu velkou vědeckou „hvězdou", publikoval v zahraničních odborných časopisech a byl v korespondenčním styku s nejslavnějšími orientalisty, tak doma byl jeho význam potlačován a po Pořízkově smrti pozapomenut. Zemřel 22. srpna 1982 v Praze. Za velké účasti duchovenstva byla tato mimořádná osobnost pohřbena do kněžské hrobky v rodných Drahanech.

Použité zdroje:

HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské. V. Olomoucký kraj. VI. Přerovský kraj*. Brno: nákladem Společnosti přátel starožitností, 1936.

KOVÁŘOVÁ, Stanislava. Vincenc Pořízka založil v Česku hinduistiku. *Právo*, č. 67, 20. 3. 2010, s. 21.

MACH, Jan. P. ThDr. et PhDr. Vincenc Pořízka. Dostupné z URL: http://www.dpv.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=25861 [cit. 2016-04-19].

ORÁLKOVÁ, Iva a BLAŽKOVÁ, Irena. *Soupis nemovitých kulturních památek okresu Prostějov*. Olomouc: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci, 2012.

POŘÍZKA, Josef. Vincenc Pořízka (Vzpomínka k dvacátému výročí úmrtí světově známého a uznávaného indologa). *Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci,* 2002, č. 284, s. 91-92.

Lubomír Novotný (*1978 v Prostějově) vystudoval historii na FF UP a právo na PF UP, odborně se specializuje na moderní české, československé a středoevropské dějiny.

sezima@seznam.cz

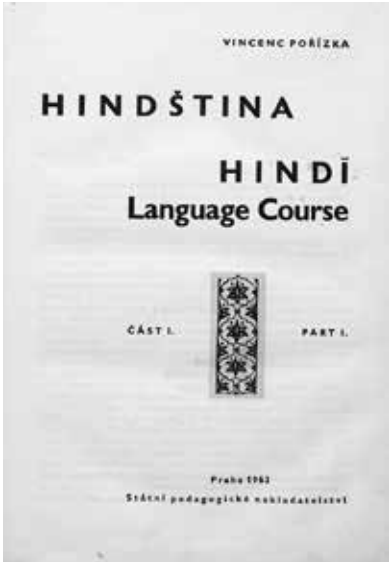

Pořízkova práce *Hindština – Hindi Language Course*, vydaná v r. 1963, zaznamenala velký ohlas v zahraničí. Zdroj: VKOL.

Jedna z kapitol knihy *Hindština – Hindi Language Course.*

Propagace Československa pro malé děti v urdštině. Jedná se o indoíránský jazyk blízký hindštině. Urdštinou komunikují spíše muslimové, hindštinou hinduisté.

S Matyášem Žalkovským ze Žalkovic je spojena temná pověst

Petr Jirák

Život Matyáše Žalkovského ze Žalkovic

Matyáš Tišnovský se narodil na selském gruntu v Žalkovicích na panství Chropyně. V mládí se stal pomocníkem moravského zemského hejtmana Václava z Ludanic. Na jeho přímluvu Matyáš obdržel v roce 1553 od císaře Ferdinanda I. vladyctví, znak a přídomek Žalkovský ze Žalkovic. V následujícím roce byl na brněnském sněmu přijat i s dětmi do vladyckého stavu markrabství Moravského. Od té doby byl příslušníkem moravské šlechty.

Matyáš vynikal v hospodářství, což mu umožňovalo kupovat majetek. V roce 1563 zakoupil od Jana z Ludanic ves Dobromilice s pustým tvrzištěm, kostelním podacím, dvorem a poplužím. Dobromilice byly v letech 1877–1949 součástí okresu Přerov, v letech 1949–1960 patřily pod okres Kojetín a od roku 1960 náleží do okresu Prostějov. Žalkovští znovu vystavěli místní zpustlou tvrz a z Dobromilic učinili své sídlo. Matyáš později koupil řadu dalších obcí či jejich části, např. Šilperk, část Otaslavic či manství Blansko.

Matyáš Žalkovský byl celkem třikrát ženatý. První manželka Marta zemřela v roce 1564 a již o šest let později ji následovala Eva Čechova z Hrádku. Roku 1573 se Matyáš oženil s Bohunkou Gajevskou z Gáje. V letech 1574–1584 vykonával funkci prokurátora markrabství, což z něj činilo jednoho z nejmocnějších mužů na Moravě.

Novým dobromilickým pánem se po Matyášově smrti (1590) stal jeho nejstarší syn Jan z prvního manželství, který zemřel v roce 1609. Dobromilice byly v držení rodu Žalkovských do začátku 17. století. Tamější tvrz byla v druhé polovině 17. století za Scherfenberků přebudována na zámek.

Zajímavý dokument

Po smrti Evy se objevily zvěsti o jejím podivném skonu a Matyáš byl podezřelý z její vraždy. Opřít se můžeme o listinu ze dne 5. 12. 1570, která byla sepsána při manském soudu na zámku v Kroměříži. Listina uvádí řadu významných osobností tehdejší doby – olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova, podkomořího Markrabství moravského Jáchyma Zoubka ze Zdětína, Zdeňka Říčanského Kavku z Říčan, Hanuše Haugvice z Biskupic, Fridricha a Karla z Žerotína, Jindřicha ze Šternberka, Jetřicha staršího Podstatského z Prusinovic. Dobrovolná smlouva urovnala spory mezi vladyky z Hrádku a Dřínova (příbuzní Evy) a vladykou Matyášem Žalkovským ze Žalkovic. Příbuzní Evy uznali, že paní nezemřela následkem bití. Za zmínku stojí, že až dosud byl obsah listiny vykládán nepřesně. Svědkové uvedení na listině podle Bohumíra Štégera (1908–1985; *podrobněji viz dále v textu* – pozn. aut.) potvrzovali, že paní nezemřela kvůli bití, ale na padoucnici. Listina ovšem uvádí, že paní Eva pod vlivem padoucnice, která jí sužovala, mluvila z cesty, mimo jiné si stěžovala na mlácení ze strany manžela.

Jisté je, že se tehdy vyskytovaly řeči o tom, jak Matyáš týrá svou manželku (dnes bychom mluvili o domácím násilí). Z těchto závažných důvodů byla po její smrti sepsána *Smlouva mezi Matyášem Žalkovským a pány Dřínovskými*. Přesný přepis (transliterace) textu smlouvy je připojen na závěr tohoto článku.

Matyáš zemřel v roce 1590, tedy 20 let po sepsání zajímavého dokumentu, který evidentně neměl na jeho kariéru žádný velký vliv. Stačí si jen připomenout jeho významnou funkci prokurátora Moravského markrabství, kterou vykonával v letech 1574–1584.

Strašidelná pověst

Možná již krátce po Matyášově smrti vznikla pověst, která je většinou publikována pod názvem *Rytíř Modrovous*. Tak ji pojmenoval i Bohumír Štéger, který se stejně jako

jeho otec, Karel Štéger (1874–1956), intenzívně zajímal o vlastivědu Kojetínska. Ke konci profesního života byl na Okresním národním výboru Kojetín inspektorem pro kulturu a následně byl částečně zaměstnán na zámku v Tovačově jako archivář a muzejník.

Přestože jde o pověst s nadpřirozeným dějem, inspirace životem Matyáše Žalkovského je nepochybná i vzhledem k obsahu zmíněné listiny. Pověst vypráví o šlechtici z Dobromilic s domodra zbarvenou bradou, který si po záhadných úmrtích dvou manželek vybral třetí ženu. Jednalo se o selské děvče jménem Bohunka. Ta se na radu svého dědy podívala ženichovi v průběhu svatby do očí. Zlý šlechtic její pohled nevydržel a proměnil se v kámen. Lidé se poté vydali prohledat sklepení zámku, v němž nalezli kosti prvých dvou šlechticových manželek.

Štéger, rodák z Kojetína a dlouholetý obyvatel Tovačova, uvedl pověst ve všech svých publikacích věnovaných tomuto žánru: *Pověsti o hradech a zámcích*, *Hanácké pohádky a pověsti* (obě 1957) a *Zázračná slunečnice* (1972). Pověst o Modrovousovi byla zařazena i do knihy *Kam až dohlédneš z věže tovačovského zámku* (2001), jež vyšla až po Štégerově úmrtí. Štéger uvedl pověst v mírně obměněných podobách.

V některých verzích pověsti se správně uvádí šlechtický původ Bohunky (nešlechtického původu byla prvá Matyášova žena Marta). Žalkovský samozřejmě v průběhu třetí svatby nezkameněl. V dobromilickém farním kostele Všech svatých se ale nachází jeho mramorový figurální náhrobek. Podle pověsti se nejedná o náhrobek, nýbrž o zkamenělého „Modrovouse".

Pověst se už nijak nezmiňuje o dalších náhrobcích: Matyášovy manželky Marty (heraldický náhrobek), jejich syna Jana a jeho ženy Anežky Bítovské ze Slavíkovic (figurální náhrobek). Všechny čtyři náhrobky se nacházejí v sakristii na východní straně chrámu, jenž byl přestavěn v letech 1758–1762. Sakristie byla původně chórem – náhrobky byly umístěny na exponovaném místě v presbytáři staršího kostela a těla mrtvých byla pohřbena v hrobce pod ním.

V dodatcích k publikaci *Kam až dohlédneš z věže tovačovského zámku* (Tovačov 2001, s. 116) se uvádí, že Bukůvkové z Bukůvky si jako místo posledního odpočinku vybrali rodinnou hrobku v kapli při kostele Všech svatých. Tento historický fakt je dokonce dáván do souvislosti s temnou pověstí o Žalkovském (rozuměj: Bukůvkové nechtěli být pohřbeni vedle krutého „Modrovouse").

Figurální náhrobek Matyáše Žalkovského ze Žalkovic. Zdroj: Obecní úřad Dobromilice.

O dalším osudu Bohunky uvádí pověst následující: *„Ale ona se již nikdy neprovdala, i když jí toho nebo jiného namlouvali. Když zemřela, proměnila se v bílého ptáčka, který dodnes oblétává dobromělský kostel a nakukuje oknem do sakristie za svým zkamenělým ženichem, rytířem Modrovousem“* (Štéger Bohumír: *Pověsti o hradech a zámcích*. Olomouc 1957, s. 16). Tento dějový prvek pověsti se inspiroval erbem Žalkovských, na němž byla zobrazena hrdlička na dubové větvičce se třemi lístky a třemi žaludy.

Pověst o dobromilickém Modrovousovi se objevila i v nedávno vydané publikaci *Krajinou ječných klasů* (s podtitulem *Němčicko a okolí v pohádkách a pověstech*, Břeclav 2012). Antonín Ošťádal, autor publikace a člen Klubu tvůrčího psaní Violka autorů Olomoucka a Prostějovska, uvedl pověst v nebývale dlouhé verzi, poněvadž do děje vložil značnou část své vlastní fabulace.

Pověst *Modrovous*, v tomto případě převyprávěná Naďou Moyzesovou a interpretovaná hercem Miroslavem Vladykou, byla spolu s písní *Modrovous* zařazena i na album (audioknihu) *Pověsti moravských hradů a zámků* (2008) známé skupiny Čechomor. Text písně je pouze lehce inspirován stejnojmennou pověstí.

Závěrečné postřehy

Označení Modrovous bylo evidentně převzato z francouzské pověsti o krutém šlechtici- Modrovousovi, který vraždil ženy. Tato pověst se inspirovala děsivým příběhem Gillese de Rais. Tento francouzský maršál a spolubojovník slavné Jany z Arku by se býval do dějin zapsal kladně, nesměly by však následovat bestiální vraždy mnoha dětí, za něž byl v roce 1440 po zásluze popraven.

Gilles de Rais je mužskou obdobou ženských sadistek typu Kateřiny z Komárova či Alžběty Nadásdyové-Báthoryové, které prosluly impulsivním sadismem vůči příslušnicím svého pohlaví. Není snad ani třeba dodávat, že v případě Báthoryové se na jedné straně udává neuvěřitelný počet jejích obětí (až 600), na straně druhé někteří současní historikové považují její vraždění za chiméru. Alžběta se podle nich měla stát obětí boje o moc a majetek. Ti, kdo se chtěli zmocnit jejího velkého jmění, ji obvinili z bestiálního vraždění. Důkazem Alžbětiny viny se staly výpovědi jejích údajných komplicŭ, které byly získány na základě brutálního mučení (to však v raném novověku nebylo při výsleších ničím výjimečným – *pozn. autora*). Která z těchto dvou diametrálně odlišných verzí je pravdivá či zda byla pravda uprostřed či zcela jinde, se již nikdy nedozvíme. Vyloučit lze jen legendu, že se koupala v krvi zavražděných dívek, poněvadž zmínky o této „činnosti“ se objevily až zhruba století po její smrti.

Zatímco první verze (o bestiální vražednici) se stala námětem pro román Jožo Nižnánského nazvaný *Čachtická paní*, druhá verze (o nevině odsouzené) byla použita ve velkofilmu Juraje Jakubiska s názvem *Bathory* (2008). Jak v případě románu, tak i v případě filmu lze mluvit o umělecké licenci, poněvadž Nižnánsky i Jakubisko si do svých výtvorů přidali velkou část fabulace. Čtenáři i diváci by tak měli brát jejich výtvory s patřičnou rezervou a odstupem.

Smlouva mezi Matyášem Žalkovským a pány Dřínovskými

Léta Páně tisícího pětistého sedmdesátého v outerý první adventní při soudu manském na zámku Kroměříži námi Vilímem, z Boží milosti biskupem olomouckým, Joachymem Zoubkem ze Zdětína na Zdounkách, podkomořím Markrabství moravského, jakožto prostředníky, Zdeňkem Říčanským Kavků z Říčan a na Novým Smilheimu, Hanuši Haugwicem z Biskupic na Račicích, Fridrichem z Žerotína a na Židlochovicích, Jeho milosti císaře římského, uherského a českého etc. krále radú válečný, Jindřichem z Šternberka a na Holešově, Karlem z Žerotína a na Starém Jičíně, Jetřichem starším Podstatským z Prusinovic na Počenicích, místodržícím nejvyššího písařství Markrabství moravského, přáteli od stran vydanými.

Stala se smluva dobrovolná, celá a dokonalá mezi urozenými vladyky panem Mikulášem starším z Hrádku na Dřínovím, i na místě pana Kryštofa Uberhamera z Uberhamu na Winklwerku, menšího maršálka arciknížectví rakouského, tak jakž zmocnění téhož pana Uberhamera panu Mikulášovi staršímu z Hrádku listem posílacím od něho dané

ukazuje, Mikulášem mladším z Hrádku, Jarošem, Václavem a Vilímem, bratřími z Hrádku, i na místě Albrechta, Jana a Mikuláše, nejmladších bratří jejich z Hrádku, strejci a nejbližšími přáteli nebožky paní Evy z Hrádku, manželky pana Matyáše Žalkovského z Žalkovic, z jedné a urozeným vladykou panem Matyášem Žalkovským z Žalkovic na Blanště z strany druhé, a to taková.

Jakož nějaké řeči důtklivý mezi lidi těchto časů se roznesly, tejž paní Evy z Hrádku a pana Matyáše nemálo na ublížení se dotýkající, a skrze to nemalá nelibost mezi pány přáteli paní Evynými a panem Matyášem Žalkovským jest zruost-

Kostel všech svatých v Dobromilicích. Zdroj: Státní okresní archiv Přerov.

la, my prostředníci a přátelé svrchu psaní slyšíce o to jednu i druhú stranu dobrovolně sme je srovnali a vyznáváme, ty všecky řeči, kteréž o panu Matyáši Žalkovském z Žalkovic z strany smrti sjití nebožky paní Evy z Hrádku, manželky jeho vzešlý, tak že by utlučením a bitím pana Matyáše Žalkovského paní Evě příčinu k smrti dáti měl, že z nedostatku zdraví jejího a nepaměti pro padoucní nemoc, kteráž na ní často přicházela, jestliže jest táž slova nebožka o témž panu Matyášovi Žalkovském mluvila, pošly.

Což přátelé svrchu psaní nebližší přítomní slyšíc odvod a ukazování pana Matyáše Žalkovského sami u sebe sou to též uznali, takové řeči z strany ubití tejž paní Evy a příčiny smrti, že pravý a důvodný nejsou. Což se pak jiných řečí o nebožce paní Evě i tolikéž opatrování pana Matyáše Žalkovského před takovými řečmi a pro ukázání pánuom a přáteluom neviny své dotejče, toho sobě aby obojí ničím zlým nespomínali. Však panu Matyášovi se cesta nezavírá, nastala-li by jemu toho jaká potřeba, aneb jestli by mu příčina od koho dána byla, aby toho, čím jest se opatroval, proti jednomu každému užíti i dále se opatřiti neměl. A tak ty svrchu psaný příčiny duovodný, duotklivý z strany pana Matyáše a paní Evy z Hrádku panu Matyášovi Žalkovskému a dítkám jeho, paní Evě z Hrádku a pánom a přátelom jejím k žádnej újmě, cti a dobré pověsti jejich nejsou a bejti nemají, nyní a na časy budoucí.

Toho pro lepší vědomost na věčné budoucí časy smluva tato na pargameně mezi stranami svrchu psanými udělána a napsána jest. A pečetmi nás prostředníků a přátel od stran vydaných z pečetima a každé straně jedna dána. Stalo se léta a dne jako nahoře.

(kopie listiny je uložena v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě)

Petr Jirák (* 1980), archivář a historik (mj. absolvent archivnictví na FF UP v Olomouci). Od roku 2008 pracuje ve Státním okresním archivu Přerov. Zabývá se především problematikou protinacistického odboje a různými zajímavostmi z regionální historie střední Moravy.

p.jirak@pr.archives.cz

Každý radši, když ho chválí…

(Komárek, Petr – Moudrý, Marek: *Prostějov. Hanácký Jeruzalém.* Olomouc 2017, 297 s.)

Když se loni v létě začalo mluvit o nové knize o Prostějově, vzbudilo to velkou pozornost veřejnosti. Podle ohlasů v tisku jde publikace na odbyt tak, že se připravuje její dotisk. Bohužel se i tady ukázalo, že je stále platné přísloví: Ševče, drž se svého kopyta. Nikoho z nás nenapadne jít s chřipkou nebo se zlomenou nohou k instalatérovi, aby nám je vyléčil, ke stavbě domu si pozveme zedníka a ne např. tlumočníka. Ale historická práce má stále tu smůlu, že se ji pokoušejí dělat téměř všichni bez ohledu na odbornost a schopnost najít si např. všechnu dosavadní vydanou literaturu k danému tématu. Nová historická kniha může být i dobrou kompilací ze starší literatury, musí to ovšem být kompilace kvalitní.

Často se uvádí, že už hodně dlouho nic nového k prostějovským dějinám nevyšlo. Není to tak docela pravda a navíc starší publikace, např. *Prostějov v proměnách staletí* (1994) s historickým úvodem Ludmily Grůzové a Pavla Marka a vyčerpávajícími popisy nejen objektů na fotografiích, ale i souvisejících událostí – především zásluhou Léona Karného, obou autorů úvodu a Dagmar Roháčkové – nemá dodnes konkurenci. Stejně tak i další publikace *Prostějov. Dějiny města.* (2. 1999, 1. 2000), *Prostějov na starých pohlednicích* (2002), *Slavné stavby Prostějova* (2010) nebo *Osobnosti Prostějovska* (2012) byly v tomto ohledu připraveny mnohem pečlivěji než ta nejnovější z loňského roku. *Prostějov v proměnách staletí* sice možná nevypadá příliš reprezentativně, zato obsah této knihy je i po skoro čtvrtstoletí stále platný, věcně správný, zajímavý a inspirativní.

V knize *Prostějov. Hanácký Jeruzalém* se nezdařil ani obsah, ani forma. Z novinových zpráv lze nabýt dojmu, že autoři sami pořídili fotografie, které tvoří nejpodstatnější část publikace. Ale není tomu tak – většinu snímků získali z archivu Prostějovských *Radničních listů* a jejich zhotovitel nebyl ani profesionálním fotografem, ani nebyly při svém vzniku určeny k ničemu jinému než k ilustrování příslušného čísla v uvedeném městském periodiku. Bohužel navíc ne všechny snímky jsou opatřeny popiskem. Původ jednotlivých zobrazení ani jejich autora nelze vůbec zjistit. Především ale chybí datace jednotlivých snímků. Tím publikace ztrácí další kvalitu – dokumentační. Za nějakou desítku let bude moci uživatel pouze konstatovat, že je zde prezentován stav ne později než do roku 2017.

Podle názvu také trochu očekáváme, že se kniha věnuje především židovským reáliím a historii, že i fotografie budou dokládat tuto avizovanou součást názvu – ale i zde se dočkáme zklamání. Naopak v těch částech, které se zaobírají prostějovskými židovskými dějinami, se objevuje nejvíce chyb a nepřesností.

Knihy se připravují často několik let. I když třeba nejsou určené pro odbornou veřejnost, musí i populární publikace obsahovat věcně správné informace a údaje a jejich bonusem bývá profesionálně provedená grafika. Textová část této knihy spočívá v 11 stranách „historického" výkladu doplněného fotografiemi. Na těchto jedenácti stránkách jsme našli přibližně kolem stovky nedostatků a pochybností, nepočítaje připomínky k fotografické části a jejich popiskům. Průběžně vedený výklad „zatížený" minimem odstavců spojuje okolnosti a jevy, jež spolu nesouvisejí, místy je nepřehledný, nevyvážený, některá tvrzení se opakují, opakovaně se dostává do rozporu sdělení v textu a u fotografie.

Texty jsou stylisticky neobratné, často sice pochopíme, co chtěli autoři říct, ale s jistou pachutí. Např. *„…města Uničov, Litovel nebo Olomouc, která se později stala moravskou metropolí"* (s. 8), kdy z uvedeného vyplývá, že i první dvě se stala metropolí, nebo další slohově těžkopádné spojení: *„… období vlády Pernštejnů a jejich tolerantní přístup způsobil…"* (s. 9) – období vlády nic nezpůsobilo, spíš přístup Pernštejnů měl vliv na další rozmach panství; *„…patří k úspěšným příkladům moderní architektury…"* (s. 14) – může být pří-

klad úspěšný?, možná spíš zdařilý. A podobných případů najdeme více.

Daleko škodlivější jsou ovšem naprosté nepravdy, kterých bohužel texty obsahují hodně:

Podle autorů se trhová ves Prostějovice *„... pravděpodobně rozkládala v místech současného kostela sv. Petra a Pavla...“* (s. 8), ale renomovaná historička starších dějin dr. Ludmila Grůzová za mnohem pravděpodobnější považovala lokaci na současném Žižkově náměstí. V listině z roku 1213 není Prostějov uváděn, ale je zde datována. Prostějov nemá zakládací listinu, vznikl postupně, přirozeným vývojem a nebyl 27. 3. 1390 *„povýšen na město,“* dostal tehdy právo výročního trhu, což s dalšími detaily prostějovské existence podle výkladu historiků potvrzuje jeho městský charakter. Tím, že augustiniáni *„postavili nový klášter a kostel ve stylu vrcholné gotiky“* (s. 8) se význam města neposílil, prestiž posílily až důsledky činnosti mnichů.

Je sice potvrzeno spojení Starého a Nového města v jeden celek roku 1406, ale zakládací listina Nového města, kterou by vydal Petr z Kravař, patrně nikdy neexistovala.

Kosteleckou bránu zrušili před stavbou zámku, nikoliv po jeho výstavbě (s. 9).

Neví se jistě, zda *Listy* z roku 1527 *(„Jana Dubčanského neb Habrovanského Listové bratřím Boleslavským poslané i také jejich odpovědi zase psané...“)* byly skutečně vytištěny v Prostějově, zato se ví, že zde fungovalo několik tiskáren a vzešla z nich řada tisků, nejen jmenované dva. Stavbu staré radnice dokončili před koncem dvacátých let 16. století, nikoliv roku 1539, a budova je renesančně-gotická. Pernštejnové zámek stavěli ve dvou fázích, v obou byl reprezentativní rezidenční stavbou. První podoba vznikla nejpozději do počátku třicátých let 16. století, z té doby pocházejí dochované raně renesanční malby al secco – nikoliv fresky – a některá kamenická díla. Přestavba následovala v letech 1568–1572. Nedá se tedy ve zkratce napsat, že zámek pochází z poloviny 16. století (s. 10).

„Kolem roku 1630 byla téměř polovina domů opuštěná. Vše dovršila třicetiletá válka...“ (s. 10), která ovšem začala už roku 1618. Švédové měli opěrný bod v Olomouci, nikoliv v Prostějově.

Klášter milosrdných bratří založil Josef Jan Adam z Lichtenštejna a jeho třetí manželka Marie Anna Kateřina. Buďto měli autoři uvést všechna tři jména nebo pouze dvě – ovšem ve správném pořadí (s. 10).

Farní kostel začal být upravován bezprostředně po požáru a hlavně kvůli jeho následkům, stát zůstal minimálně gotický presbytář, dochovaly se renesanční jednotliviny – tedy nejen holé zdi. Nikde se přesně neuvádí zasvěcení kostela před požárem. Je otázkou, zda titul Povýšení sv. Kříže nebyl užíván i před ním. Opětovná konsekrace liturgického prostoru je po rozsáhlé přestavbě obvyklá, čili nekonala se možná kvůli změně titulu kostela (s. 11).

Morový sloup vztyčili roku 1714, většinu soch vytesali ve dvacátých letech 18. století, kapucínský klášter stavěli v letech 1759–1766, Josef II. ho zrušil roku 1784 – rozmezí 70 let přece nelze označit jako „stejnou“ dobu! Kostel sv. Barbory nemá s barokní přestavbou města nic společného a už vůbec ne s požárem z roku 1697. Postavili ho v letech 1759–1766 kapucíni, kteří stavěli své kostely v jednotném

tradičním slohu, jenž vycházel z gotiky, ale současná podoba kostela sv. Cyrila a Metoděje vzešla z rekonstrukce z počátku 20. století (s. 11).

Prvním prostějovským starostou české národnosti se stal již Florián Novák roku 1867, nikoliv až Karel Vojáček. Určitě zajímavé poznámky o výtvarnici Z. Vorlové-Vlčkové do textu nezapadají (s. 13).

Roku 1965 byly nové budovy Oděvního podniku uvedeny do provozu, stavěly se však mnohem déle než rok a počet zaměstnanců dosahoval až k deseti tisícům (s. 15).

První zmínka o židech v Prostějově pochází z roku 1392, ne až z roku 1445. Není jisté, že rabi Löw v Prostějově žil, ač zde možná mohl nějaký čas pobývat. Roku 1580 nebylo v Prostějově 59 židovských domů, ale jen 31 (s. 9). Židovská – spíš hebrejská – tiskárna v Prostějově byla sice první ve své době, ale ne jediná na Moravě; roku 1753 vznikla také hebrejská tiskárna v Brně. Prostějov nikdy nebyl sídlem moravského zemského rabína, jak se zde tvrdí (s. 10), do roku 1851 zemský rabín sídlil jen v Mikulově, pak v Brně, krátce i v Boskovicích. Zcela se pomíjí, že se Židé zabývali finančnictvím a měli povoleno provozovat jen některá řemesla. V polovině 19. století, jak vyplývá z textu, nebylo v Prostějově 135 židovských textilních podnikatelů (s. 13) – do roku 1890 zde existovalo 18 firem, které vyráběly oděvy, včetně nežidovských, mezi válkami kolem 90 a do arizace v letech 1939–1941 šlo asi 46 velkých i menších židovských konfekčních firem a výrobců. Výraz textilní není totéž co oděvní.

Alena Rašková se zajisté stala jako první žena první primátorkou města, ale první ženou v historii prostějovské samosprávy zcela jistě není (s. 16).

Na s. 18 se opakují některá fakta zmíněná v předchozím textu. Uváděná dvě oddělená ghetta byla spíš dvěma částmi jednoho ghetta, ale není to ojedinělé, totéž existovalo v Podivíně. Tvrzení, že roku 1584 – možná spíš roku 1580, obývalo ghetto 31 rodin, je poněkud zavádějící – spíš zde bylo 31 židovských domů, kolik v nich žilo rodin, nevíme. Ehrenstammova továrna nedodávala vojenské oblečení, ale vyráběla sukno, tedy látku na výrobu uniforem. Nemohla tudíž ani položit základ budoucí slávy Prostějova jako oděvní velmoci – tento primát patří bratřím Mandlovým, kteří roku 1858 jako první začali průmyslově vyrábět oděvy. Rabín Cvi Jehošua Horowitz se nenarodil v Prostějově, ale patrně v polském Ryžvalu, v Prostějově roku 1816 naopak zemřel. Sama nacistická ideologie zánik židovskému obyvatelstvu nepřinesla – nýbrž její realizace (s. 18). Výraz „chevra kadiša“ označuje pohřební bratrstvo, takže titul chevra kadiša neexistuje, Samuel Hirsch tedy nemohl být chevra kadiša, ale mohl být jeho členem nebo předsedou (s. 19).

V horní části portálu hlavního vstupu do kostela sv. Petra a Pavla si dodnes každý může přečíst, že chrám dal přestavět a rozšířit v letech 1728–1730 prostějovský měšťan Prokop František Pumer, vysloužilý kyrysnický důstojník. O tom, že donátor do svého počinu investoval veškerý svůj majetek, nápis mlčí. Foto převzato z diplomové práce Simony Dopitové (Masarykova univerzita Brno).

Vypočítat všechny nepřesnosti a omyly v popiscích fotografické části by zabralo hodně stran. Uveďme jen pár příkladů. Např. portál zazděný do zdi administrativní budovy muzea v Kostelní ulici je spíš empírový a pocházel ze zbourané budovy valchy na dnešním Poděbradově náměstí (s. 41). Donátor morového sloupu se nejmenoval Jan, ale Karel Antonín Schlellenberger (s. 42), mázhaus není

vstupní, ale velká síň v přízemí (s. 46). Není jasné, že popiska na s. 47 nahoře zmiňuje rodný dům Jiřího Wolkera (zvlášť pro cizince, kteří básníka, ani jeho dílo patrně vůbec neznají) – navíc nevíme, kde které básně přesně napsal – možná většinu v Praze během studií. Na snímku na s. 62 není ani tak Pernštýnské, jako dnešní Přikrylovo náměstí. Úředníci se ze zámku přestěhovali do tzv. knížecího domu již roku 1605 (s. 63), dnešní vzhled budovy však pochází z přestavby provedené podle návrhů architekta Maxe Fleischera v letech 1890–1891. Fronta domů se obvykle neoznačuje slovem „pasáž" (s. 66). Popis téže bašty na s. 76 a 77 navozuje dojem, že jde o dvě rozdílné stavby. Průchod v hradbách ve Školní ulici byl vyražen dodatečně, patrně až v době vzniku parku či ještě později, fortna stávala v blízkosti zámku, ale nedochovala se (s. 77). Sochu sv. Jana Nepomuckého nechal roku 1731 postavit před svým domem na dnešní Wolkerově ulici prostějovský měšťan Jiří František Prokeš. Od roku 1933 stála na Masarykově náměstí. Při stavbě Prioru ji přemístili k západní stěně kostela sv. Jana

Corpus delicti – sv. Jan Nepomucký, dílo Jiřího Jana Antonína Heinze z roku 1731, v původním umístění před domem donátora (měšťan Georg Franz Prokesch) na dnešní Wolkerově ulici. Čerstvě restaurované sousoší se nedávno vrátilo na místo jednoho ze svých dočasných stanovišť, před dnešní OD Zlatá brána. Fotografie ze sbírek Muzea a galerie v Prostějově.

Nepomuckého u kláštera milosrdných bratří a odtud roku 2015 na dnešní náměstí T. G. Masaryka – nevrátila se tedy na své úplně původní místo (s. 130). Náklady na rozšíření a přestavbu kostela sv. Petra a Pavla roku 1728 zaplatil jako donátor bývalý důstojník kyrysníků Prokop Pummer, což se v popisku na s. 154 také nedozvíme. Dnešní budovu knihovny si vystavěli prostějovští střelci jako svoji střelnici, proto je tam jejich znak, jako knihovna slouží od roku 1919 (s. 199 a 259). Domovní znamení knihou označené U Černé koruny nese správný název U Železné koruny (s. 206), u všech domů se znamením by si popiska zasloužila adresu příslušného místa. Pan von Frankenberg nebyl prostý voják, ale důstojník (s. 220). Nejstarší českou střední školou v Prostějově byla česká reálka založená roku 1871, nikoliv tedy Obchodní akademie (s. 255). Budova průmyslové školy v Lidické ulici byla prohlášena památkou, což se v popisku nedovídáme (s. 253). Popiska ze s. 258 *„Knihovna se sochou Trojice od Jiřího Marka, která byla součástí sochařského sympozia prostějovské rodačky Hany Wichterlové"* patří opravdu ke slohovým perlám. Sokol II vznikl roku 1899, takže nejen proto, aby po druhé světové válce převzal správu hřiště Makabi (nikoliv Maccabi, s. 284).

Všechny tyto nešťastné nedostatky jsou o to horší, že kniha obsahuje i anglický překlad, takže chybné informace, ba přímo omyly týkající se prostějovských dějin se budou díky tomu šířit po celém světě. Všichni geologové např. vědí, že v nejbližším okolí dnešního města Prostějova žádná sopečná činnost neexistovala, tudíž ani hanácká „hora" Kosíř není sopka. Nicméně asi před 80 lety to někdo napsal do jedné publikace a od té doby se to „táhne", že je Kosíř sopka – ono je to takové lákavější, nebezpečnější a dynamičtější než nějaké obyčejné usazeniny karbonského moře... V recenzované publikaci tedy vidíme vznik další „sopky Kosíř" – ekvivalent neblahého omylu, který se geologové marně snaží vyvracet už léta.

V jednom se s autory shodneme – na jedné z úvodních stran trochu neskromně prohlašují: *„A není to ledajaká kniha."* Není.

Marie Dokoupilová, Václav Horák, Michaela Kokojanová

Několik poznámek k výstavě *Létající drahokamy*

Eva Čapková

Výstava s názvem *Létající drahokamy* nelákala na jména „velkých" umělců. Probíhala od března do dubna v prostějovském muzeu, a tak ji zřejmě neshlédlo tolik návštěvníků, kolik by ji bývalo mohlo vidět v našem hlavním městě, což by si bezpochyby zasloužila. Byla to výstava malá, komorní a mohli bychom říci i poněkud „zastrčená". Ovšem ne bezvýznamná, aniž by si to možná mnoho diváků uvědomovalo.

Do Prostějova se dostala z Muzea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně. V upoutávce na výstavu stálo: *„[…] jsou prezentovány zdánlivě nesourodé kombinace tvořené vypreparovanými exempláři hmyzu a zástupci z říše nerostů či hornin. Jednotícím principem výběru je estetický dojem, kdy třeba na křídlech motýlů můžeme spatřit podobné obrazce, jako jsou typické pro určitý druh minerálů, struktury na povrchu a zbarvení hmyzích těl připomínají některé horniny, krovky mnoha brouků zase vypadají, jako by byly vytepané z ryzího zlata."*

Diváci mohli vidět například domácí babočku paví oko společně se zkamenělým dřevem pocházejícím z USA. Pojítkem mezi těmito dvěma výstavními exempláři byla jejich barevnost. Hnědě na křídlech babočky, kombinované s modrou, bílou a černou barvou, se totiž objevují i v kresbě zkamenělého dřeva. Jsme u vitríny, která je koncipována do hnědé barvy. Vedle babočky je tu i Papilio androgeus, otakárek z Ekvádoru, který našel partnera v hnědém kalcitu z USA, nebo lišaj smrtihlav společně s minerálem tygří oko, vytěženým v JAR. Pak jsou tu další skleněné kubusy, jeden je laděn do růžovo-fialova, vidíme v něm například aragonit z Karlových Varů společně s babočkou Rhinopalpa polynice. V černě zabarvené vitríně bydlí otakárek Papilio deiphobus z Indonésie společně se záhnědou ze Sankt Gotthardu ve Švýcarsku, ve vitríně zeleno-modré se pak setkávají brouci nosatci z Brazílie s akvamarínem ruské provenience. Nejlépe však působí naše domácí „nálezy", například modrásek jehlicový v kombinaci s achátem nalezeným v Podkrkonoší. Takto bychom mohli pokračovat dál a dál a popisovat tato *„podivuhodná setkání"*, za která vděčíme přírodním tvarům a barvám.

Autoři RNDr. Dušan Trávníček a Mgr. Ludmila Nejeschlebová výstavu plánovali jako přírodovědnou. Doplnili ji plakátovými plochami na stěnách, které podávaly charakteristiky hmyzu, například základní skupiny, životní cykly apod, a panely s informacemi o nerostech a horninách. Svým přístupem, který se opíral o estetické hledisko, však překročily určitou pomyslnou hranici a návštěvníkům zprostředkovali nejen „jiný" pohled na přírodu a její různorodé projevy, ale také je nasměrovali k jinému „myšlení". Při pohledu do expozice si totiž musíme vzpomenout na středověké představy učenců, kteří přírodu označovali za „umělkyni" (Například jeden z nejvýznamnějších myslitelů své doby Albertus Magnus v knize *De mineralibus*), když našli kámen s podivuhodnou kresbou, kterou si neuměli vysvětlit. Ale nebyli to jen oni.

Pojem *„podivuhodná setkání"* jsem volila záměrně. Lautréamontovo podivuhodné setkání šicího stroje s deštníkem na operačním stole se stalo mottem mnoha surrealistických umělců (Z našeho prostředí připomeňme Bohumila Hrabala nebo Jiřího Koláře, kteří se takovými setkáními nechali inspirovat ve svých dílech). Výstava měla tedy ještě další přesah, který sice nebyl přímo verbalizován, ale přesto jaksi latentně přítomen. Právě přírodní formy, zejména kameny, totiž hrály u surrealistů velice podstatnou roli. Svědčí o tom výstava s názvem „surréliste d´objekts", která probíhala v roce 1936 v Paříži a na níž byly vedle uměleckých děl prezentovány kameny jako umělecké objekty přírody. André Breton sepsal svoje úvahy o kamenech v textu s názvem *Langue de pierres*, který

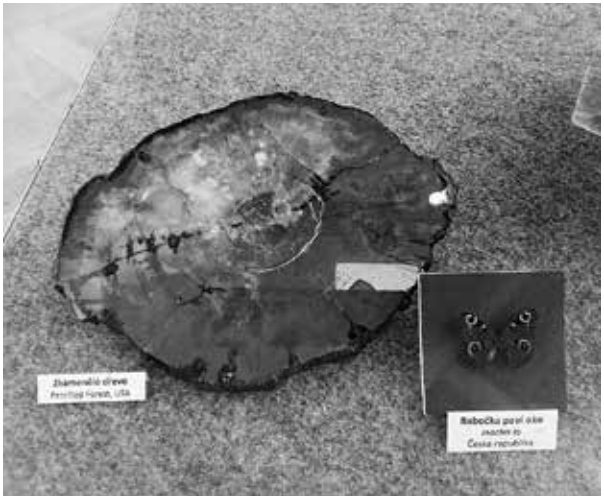

Vitrína s přírodovědeckými exponáty.

Podivuhodné setkání přírody živé a neživé.

byl uveřejněn v rámci knihy *Perspektive cavalière*. Nejvíce se však kameny zabýval francouzský filosof, spisovatel a literární kritik Roger Caillios, který rovněž patřil do Bretonova okruhu, i když se od surrealistické skupiny ve třicátých letech distancoval.

Caillois se narodil roku 1913 v Remeši. Roku 1929 přijel jako šestnáctiletý student do Paříže, aby tam navštívil svého přítele Rogera Gilberta-Lecomte, který byl, stejně jako náš malíř Josef Šíma, se kterým Cailloise později pojilo dlouholeté přátelství, členem literární skupiny *Vysoká hra* (Le Grand Jeu). Jádro skupiny tvořili kromě Šímy a Gilberta-Lecomta také René Daumal a André Rolland Renéville. Umělci se snažili o hlubší poznání člověka a smyslu jeho existence, o rozšíření hranic jeho možností, a to nejen prostřednictvím teoretických výzkumů a umělecké tvorby, ale především vlastní životní prací, tedy autentickou zkušeností (Šmejkal, František: *Josef Šíma*. Praha 1988, s. 111.). Díky Šímovi získal Caillois kontakty na české umělce. Šíma, který v Paříži pobýval od roku 1921, byl totiž stále v kontaktu s umělci Devětsilu, jehož výstav se účastnil. Když v roce 1934 získal Caillois stipendium a odjel do Československa, byl díky Šímovi přijat Jiřím Voskovcem a Karlem Teigem. Josef Šíma a jeho malba se pak uvádí jako jeden z vlivů na Cailloisovu literární tvorbu (Roberts, Donna: Josef Sima und Roger Caillois: Between Order ans Dissolution; in: http://www.academia.edu/2613814/).

Ukázky z ní u nás vyšly poprvé v roce 1964 v časopise *Světová literatura*. V roce 1968 pak nakladatelství Odeon vydalo Cailloisovu *Zobecněnou estetiku* v překladu Stanislava Jirsy a Miroslava Míčka. Knihou prostupuje představa příčných věd, která se zakládá na myšlence, že spolu souvisí jevy z různých oblastí a snaží se překročit ony hranice poznání, které jsme si vytvořili přílišnou specializací, a nacházet souvislosti, které odborníkovi utíkají. Jde mimo jiné právě o onu spojitost barvy motýlích křídel, barev nerostů a uměleckých děl:

„Motýlí křídla, jejich tvarování, ornamentura a barevné odstíny jsou stále nerozluštitelnou hádankou. Myslím, že ni-

kdo neví, k čemu může sloužit taková nádhera. Je možné, že barva je užitečná, nikoliv však (až na jednu výjimku) ornamentura. […] Za těchto okolností se odvažuji předběhnout a tvrdit, že kresby a barvy křídel motýlů jsou výrazem jejich ‚malířství'. […] Kdyby svobodná a promýšlející bytost, schopná pracovat mimo sebe, měla při kladení barev na plochu vytvořit něco, co by se podobalo motýlím křídlům, a kdybyste jí dali čistý papír, aby použila barev podle vlastní fantazie tak, aby jich využila co nejlépe, vynalezla by malířství, přesněji řečeno nefigurativní malířství: dekorativní ornament košíků, hliněného nádobí a výšivek.

Celkem vzato hypotéza se vrací k původní představě, že u živých tvorů vůbec existuje ‚tendence' vytvářet barevné kresby a že výrazem této tendence na jednom konci vývoje jsou motýlí křídla, na druhém pak obrazy malířů." (Caillois, Roger: *Zobecněná estetika*. Praha 1968, s. 109)

Vedle zamyšlení o motýlích křídlech najdeme v knize například esej o kudlance nábožné, v níž Caillois objasňuje svoji myšlenku, že lidské mýty jsou podmíněny právě přírodou. Lidé a hmyz jsou totiž podle něj součástí jedné přírody, a to, co je u hmyzu chováním, se promítá u člověka do jeho mytologických představ; poukazuje tedy na korespondenci mezi hmyzím instinktem a lidskou fabulací. Myšlenku pak rozšířil v kapitole *Natura pictrix*, kde naznačuje vztahy mezi estetikou přírody a uměním člověka:

„Naproti tomu v současném nefigurativním malířství, kde tvary ztrácejí svou ostrost a nepředstavují žádnou určitou věc nebo osobu, je někdy podobnost obrazů s kresbou a barvami některých hornin tak nápadná, že bychom si mohli myslet, že se malíř pustil do kopírování kamene. Je naprosto jasné, že tomu tak není. Umělec nezná minerál, jehož je jeho obraz jakoby duplikátem. Ostatně se vyhýbá, aby vůbec cokoli napodoboval." (Tamtéž, s. 120)

Zobecněná estetika je zajímavé a osvěžující čtení (kniha se dá při troše štěstí sehnat v antikvariátu), které nutí čtenáře myslet „jinak", když spojuje na první pohled naprosto nemyslitelné. Vzpomněla jsem si na ni hned při vstupu do výstavních prostor prostějovského muzea, kde autoři podivuhodných setkání světa živé přírody se světem přírody takzvaně neživé nechtěně přivolali ducha Rogera Cailloise a francouzských surrealistů. Dotkli se pozapomenutého pohledu na svět, který by možná nebylo na škodu alespoň částečně oživit. Ke kamenům a motýlům by se však příště měla přidat díla malířská, aby se tak pomalu začala poodhalovat další rouška jednoho z tajemství, která pro nás příroda připravila.

Autorka článku je historička umění.

Pohled do expozice výstavy. Všechna foto náležející k článku jsou od autorky příspěvku.

Sovinec v podzemí, přízemí i nad zemí

Martina Niubo Klouzová – *Sovinec tak trochu nad zemí*
Kurt Gebauer – *Sovinec přízemí*

„Vy pracujete takto?“, pravil muž zjevem připomínající starozákonního proroka s pohledem upřeným na otázky pro interview seřazené jako taroky v mé levici a znělo to až pedagogicky káravě. *„Žena mi to také vytýká, ale při mé práci vzniká spousta potištěné makulatury a během rozhovoru mohu otázky podle potřeby zamíchat,“* řekl jsem na svou obranu. *„Ale já také!“*, navázal Jindřich Štreit tentokrát téměř nadšeně a první ze sovineckých rozhovorů mohl začít. Vlastně ještě ne, protože do zahrady bývalé obecné školy, prapůvodní galerie a letitého fotografova domicilu přichází usměvavá doručovatelka s poštou. *„Diplomku pro mě nemáte? Příští týden jsou státnice, já mám napsat posudek a práce nikde“*, postěžoval si kolega z univerzity spíše pro sebe. Málo se ví, že má Česká pošta značné potíže s doručováním těchto prací, zvláště v době státnicové špičky.

Na Sovinec, toto půvabné místo v lesnatých kopcích nad plochou hanáckou pampou, mě přivedly začínající výstavy dvou sochařů na zdejším hradě: přehlídka akademické sochařky Martiny Klouzové-Niubó (*1970) a jejího školitele na VŠUP v Praze profesora Kurta Gebauera (*1941), nestora českého sochařství. První je nazvána podle levitující sochy, druhou sochař instaloval v přízemí… Od 80. let je Sovinec ve výtvarném umění nepominutelnou adresou. V době zakazovaných autorů těžil snad také ze své periferní polohy, byť pod dohledem státní bezpečnosti, ale tradice přetrvala i ve svobodných poměrech dodnes. Iniciátor a kurátor výstav známý jako Jindra ze Sovince se snažil v krátkosti těch několik desetiletí shrnout:

„Na Sovinecko jsem přišel s rodiči jako dítě roku 1956 a na konci 60. let jsem tady po studiu začal učit. Jednou z věcí, kterou jsem změnil, bylo zrušení nástěnek. Místo nich vznikla ve škole galerie pro děti i veřejnost, kde se také promítaly filmy. Roku 1976 školu zavřeli, a tak se dům i zahrada v těsném sousedství hradu staly galerií, kterých tenkrát bylo velmi málo. Pořádal jsem tři výstavy do roka a zval vždy výtvarníka z regionu, ze Slovenska a z Prahy. Od roku 1988 jsme vystavovali šestkrát do roka na hradě. Aby po výstavách špičkových výtvarníků něco zbylo, každé tři roky jsme vydali katalog. Vidíte, je jich dlouhá řada. Pod hlavičkou muzea jsme později otevřeli ještě bruntálskou Galerii v kapli. V současnosti už pořádám jen letní výstavu na hradě a při výběru umělců myslím nejen na dospělé, ale i na děti, kterým by se právě tyhle sochy mohly líbit.“

Paní Klouzová, znáte Sovinec, nebo jste v tomhle zapadlém hnízdě poprvé?

Znám tohle místo z vyprávění, fotek a dokumentů o Jindřichu Štreitovi. Vystavovali tady moji kamarádi a další sem od 80. let jezdili za uměním už jako děti, takže představu jsem měla a jsem moc ráda, že na hradě mohu vystavovat.

Podtitul výstavy zní „dětství, mateřství, stáří“. Většinou lidé stáří spíše vytěsňují, vy jste si jej napsala na štít…

Mám pocit, že jsem se přehoupla přes půlku života a vlastně mi to nevadí. Naopak cítím určitý nadhled. Když ale něco nového dělám, stále to prožívám a ty věci vznikají v bolestech, i když pak někdo napíše, že jsou legrační. Úsilí při snaze uchopit myšlenku a přetvořit ji do objektu člověka vyčerpá, ale stále mě to baví. Byla bych ráda, kdyby taky vydrželo zdraví, abych to pracovní nasazení zvládala i dál.

Dílo profesora a jeho žáků mívá mnoho styčných bodů, podobností a člověk se ptá, nakolik je to dáno už volbou názorově blízkého ateliéru a nakolik až vlivem školení během studia.

To je zajímavá otázka. Já jsem se hlásila na UMPRUM ještě za komunistů a dala jí přednost před AVU, protože prof. Malejovský na UMPRUM už měl svůj věk a byla na-

děje, že odejde do důchodu a nastoupí někdo mladší, otevřenější jiným směrům než klasickému sochařství. Byla jsem přijata a následně nastoupil na místo profesora Kurt Gebauer, protože se odehrála revoluce a všechny související změny. Takže jsem se nehlásila ke Kurtovi, ale měla jsem radost, protože jsem jak jej, tak Karla Nepraše znala z Vojanových sadů, kde proběhly důležité předrevoluční výstavy. Jenže jsme se nějak nesžili se spolužáky, Kurt měl hektické období a mně se naskytla možnost výměny do ateliéru Karla Nepraše na AVU. Neutekla jsem úplně, spolupracovali jsme na některých věcech. V té době mi byl Nepraš lidsky bližší, ale Gebauerovy věci mě hodně ovlivnily. Je mi blízký jeho přístup, jak pracuje s materiály, s krajinou, s hmotou. Nemám ráda, když někdo vezme kámen a většinu ho odseká, aby ukázal, jak umí sekat. Myslím si, že kdo umí dělat s hmotou, nenadělá tolik odpadu.

Experimentujete s novými materiály, které nejsou primárně určeny umění (molitan, montážní pěna, polystyren). Do jaké míry je to podmíněno nedostupností mramoru či bronzu?

Peníze na materiál dostane sochař formou zakázky málokdy. Na počátku bylo hledání materiálů za málo peněz, ale pak jsem zjistila, že je to má úchylka, že stále experimentuji. Vyzkoušela jsem spoustu věcí a vrátila se k polystyrenu, se kterým se mi dobře dělá. Nejdůležitější je ale stejně myšlenka a ztvárnění by nemělo jít proti ní. Člověk by měl jako sochař něco umět, ale není dobré tomu podlehnout. Když se někdo předvádí, co s materiálem dokáže, ztrácí to na myšlence. K materiálu musí taky být úcta.

Kurt Gebauer se vyjádřil, že mu tolik neleží na srdci, zda jeho díla přečkají, nebo podlehnou živlům. Vidíte to podobně?

Taky jsem to tak měla, že mi to bylo jedno. Zjistila jsem, že bych se nechtěla živit vytvářením věcí na prodej, které musí být trvanlivé. Když si sochu někdo koupí, tak samozřejmě nechce, aby mu shnila, což se mi taky už stalo. Pak jsem měla zas období, kdy mě přestaly bavit instalace určené jen pro dokumentační fotografii. Něco jiného je dělat zakázku pro veřejný prostor města, ta musí vydržet. Poslední dobou stále dělám repliky svých věcí, kterých jsem spoustu vyhodila nebo ztratila. Když jsem je před dvaceti, třiceti lety vystavovala, měla jsem pocit, že nemají odezvu, ale pak se někdo ozve a chce je vystavit znovu. Proto jsem teď musela dělat repliky, vlastně to samé, jenže to není to samé. Jedná se například o moje molitanové reliéfy pro výstavu v Bubci (nyní na výstavě na Sovinci).

Vedle volné tvorby také restaurujete a učíte.

Restauruji moc ráda, dělala jsem to ještě předtím, než jsem začala tvořit. Před vysokou školou jsem pracovala u kameníků u sv. Antoníčka v Praze a ráda na to vzpomínám. Naučili mě sekat do kamene a trochu restaurovat, i když

Tak trochu nad zemí (Martina Klouzová Niubó). Foto: Marek Bohuš.

z dnešního pohledu to byla trochu punková záležitost. Později jsem si doplnila vzdělání, abych se tomu mohla věnovat profesionálně. Když si potřebuji odpočinout od tvorby, je restaurování úžasné, protože dává smysl. Začnete, během jednoho roku skončíte, a když se to povede, vypadá socha lépe než předtím. Člověk má nejen pocit uspokojení, ale i pocit dodělané práce, což při tvorbě nenastává. Zaměřuji se na barokní kamenné sochy, ale dělám i štuky a s tím spojená chemie a technologie mě navnadí na to mé experimentování ve volné tvorbě. Ale jinak restaurování a tvorbu vnímám odděleně. Když restauruji, tak je moje experimentální osobnost u ledu. Asi osm let učím modelování a sochařskou průpravu na UMPRUM a dělám to moc ráda.

Vaše socha pro libereckou Novou radnici se jmenuje *Splněný sen* (2008). Holčička držící balonky se vznáší nad hlavami příchozích. Máte nějaký sochařský sen?

Tohle byl doslova můj sen z dětství, který jsem přetvořila v sochu. Zdálo se mi o tom, že si koupím balonky a vzlétnu. Zároveň to byl sen sochařský, udělat realizaci ve veřejném prostoru na objednávku města. Bylo to senzační, protože p. Řeháček na radnici se v umění orientoval a s Libercem se mi moc dobře spolupracovalo. Tenkrát mi ještě nebylo ani čtyřicet a říkala jsem si, že mít v tomhle věku realizaci ve veřejném prostoru je úspěch a bude to tak napořád, že se zakázky pohrnou (smích). Byla to iniciativa organizace Spacium, která se věnovala umění ve veřejném prostoru Liberce a vznikly ještě realizace od Milana Housera, Davida Černého a dalších.

Nevidíte poslední dobou rostoucí zájem o sochy ve veřejném prostoru? Nemohou akce jako sochy v ulicích (Brno) nebo Sculpture Line nahradit někdejší procenta ze stavebních investic na umění?

Ona ta procenta nebyl jen socialistický výdobytek. Na zahraničních sympoziích jsem zjistila, že to tak funguje v Kanadě, Izraeli, Francii i jinde. Se Sculpture Line začínám spolupracovat, a ještě se tolik neznáme, ale myslím, že podobní nadšenci se profesionalizují a mohou o investicích do umění spolurozhodovat. Obecně ovšem platí, že přístup k umění na komunální úrovni je spíše neprofesionální. Řada obcí a měst pořádá dnes sochařská sympozia, kam pozvou třeba deset lidí a ti něco vytvoří. Kdyby místo toho každý rok vyhlásili soutěž a dali stejné peníze na nějaké kvalitní dílo od jednoho autora, o kterém by rozhodla komise, bylo by to, myslím, rozumnější.

Chodíte někdy v sukni?

Narážíte asi na výstavu *Někdy v sukni. Umění 90. let* v Moravské galerii v Brně 2013 a následně v Galerii hlavního města Prahy v roce 2014. To byla moc hezká výstava, kde jsme se jako autorky potkaly se spolužačkami a kamarádkami po mnoha letech. Chtěly jsme to nazvat „Legendy", ale pak jsme si řekly, že by to chlapi neskousli, a proto vznikl tenhle název. Mohu předvést, že chodím v pracovních kalhotách, které jsou flekaté od barvy a přes ně nosím šaty. Při mé práci a výchově syna to ani jinak nejde, ale těším se, až zase budu moct vyrazit za kulturou a sukni si vezmu.

Pokud jsem se nepřehlédl, jste první umělkyně, která se velkých sovineckých výstav posledních let účastní.

(Do rozhovoru vstupuje Jindřich Štreit.) Ne že bych ženy opomíjel, velmi je ctím. Vystavovaly u nás dříve Adriena Šimotová, Alena Kučerová, Olga Karlíková, Jana Šindelová, Dita Pepe…

Když slyším ta jména, co padla, moc mě těší, že k nim taky patřím. Podobně jsem měla velkou radost, když v Liberci přede mnou měla před radnicí Magdalena Jetelová svou *Židli*, ale takhle genderově o tom vůbec nepřemýšlím. Pochopila jsem však s odstupem času, že my ženy to máme v umění těžší. Na začátku jsem studovala a tvořila s klukama a nebyla jsem někdo jiný, jenže za prvé skutečně jsme někdo jiný a za druhé mateřství je tak silná věc, že s ním umění nelze odpovědně provozovat na úrovni. Poslední dobou mám skvělé studentky. Kluci na to trochu kašlou a holky jsou o třídu výše (JŠ energicky přitakává). Říkám jim: Teď jste napřed, ale oni vás doženou, až budete s dětma deset let doma. O to víc se musíte snažit, aby vás

nepřeválcovali. Moc jim fandím, jsou krásné, mladé, nadané a inteligentní. Vydržet u tvorby bez odezvy, kdy se v určitém období nikdo neozývá a nikdo nic nechce, zachovat její kontinuitu, je pro silné nátury.

Ještě k těm klukům, socha čurajícího chlapečka *„The End is comming“* (2011) na mě působí jako apropriace bruselské sošky *„Manneken pis“*.

Na bruselského chlapečka mám už dlouho vymyšlenu jinou parafrázi. To jste mi připomněl, že bych to mohla konečně udělat. Ale tenhle chlapeček vznikal v době, kdy měl přijít konec světa, já měla svého chlapečka a jemu bylo jedno, jestli nějaký konec přijde a měl pravdu. Stejně musíme dělat věci, ke kterým máme nutkání, po kterých toužíme, plnit si sny.

Říkala jste, že se vám líbí němčina. Kurt Gebauer napsal pěkný makarónský českoněmecký text *Mädl Knödl* (něm. Děvče knedlík) u příležitosti výstavy na velvyslanectví ve Vídni. Vedle výtvarna tvoří rovněž texty poetické a úvahy. Odrazilo se to nějak na jeho studentech?

Před časem jsem potkala někdejšího Kurtova studenta a ptala se ho, co dělá, jestli nechystá výstavu. On mi na to řekl, že už sochy nedělá, že píše básně. Sochař píšící také básně je tradice. Člověk si říká, proč vytvářím pracně so-

Trpaslík – Pes (1985), *Trpaslík – Pozorovák* (1985), *Nanoteorie stvoření světa* (2011), jedna z *Klecohlav II* (2000). Foto: Kurt Gebauer.

chu, když bych to mohl napsat. Nedávno jsem v Budějovicích potkala Václava Fialu a ten říkal, že vedle sochařiny taky píše básně. Michelangelo psal básně. Sochy nejde dělat pořád, musíte si od toho odpočinout, protože řešíte spoustu technických záležitostí jako konstrukci, materiál, stabilitu a bezpečnost, jaké jiní výtvarníci neznají.

***Leiden macht frei* (něm. Utrpení osvobozuje) je název jiného vašeho díla a parafrází cynického nápisu z tábora v Osvětimi. Ve vašem podání vyplňuje komiksovou bublinu a týká se něčeho úplně jiného.**

Brno kdysi vypsalo soutěž na pomník holokaustu, který jsem pojala jako architektonicky komponovaný text *Leiden macht frei*. (JŠ připomíná jeho pendant na výstavě, kterým je „Je T'aime“, fr. Miluji tě). Ten návrh jsem odložila a po čase znovu promýšlela, protože mám bublin více. Míchám s texty, stavím je do nových kontextů. V Budějovicích mám parafrázi na Davida Bowieho a jeho *Love is lost* (já mám text *Is that art? Is that lost?*), tady na Sovinci cituji slavnou píseň Serge Gainsbourga a Jane Birkin. Často používám texty písní, protože jsou to vlastně básně. Ráda bych v tom pokračovala a hledám formu, která by to umožnila, protože sochařovy ruce hlavu někdy neposlouchají.

Příjmení Niubó znamená hnízdo, že?

Ano, je to z katalánštiny, můj bývalý muž je poloviční Katalánec a to jméno se dá přeložit jako nové nebo dobré hnízdo.

Sovinec tak trochu nad zemí
www.martina-klouzova-niubo.cz
Sovinec v přízemí www.kurtgebauer.cz
(16. 6. 2018 – 30. 9. 2018)

Marek Bohuš (1972) absolvoval studia germanistiky a zeměpisu na Univerzitě Palackého v Olomouci. Působí v Ústavu cizích jazyků Pedagogické fakulty UP. Vede redakci Zpravodaje obce Hlubočky, kde publikuje k regionálním tématům ze širšího okolí.

marek.bohus@email.cz

Sbohem, monarchie

Dvě výstavy, dva katalogy a komiks jako připomínka světa, který v roce 1918 zmizel

Rok 2018 je ve znamení hned několika významných výročí z historie českých zemí. Konci první světové války jsme věnovali tematický blok ve druhém čísle letošního KROKu; jeho dozvuky můžete najít také v aktuálních VARIÍCH. Jednou z událostí, kterou si česká společnost bude ještě letos připomínat, je vznik Československa 28. října roku 1918. Je to logické; obnovení samostatnosti českých zemí, ve spojení se Slovenskem a Podkarpatskou Rusí, patří k zásadním mezníkům ve vývoji české společnosti. Neměli bychom ale zapomínat, že na stejné datum lze pohlížet i jinou optikou. Vznik Československé republiky a jiných státních útvarů ve středoevropském prostoru znamenal konec dějinné éry habsburské monarchie. I proto má v roce 2018 smysl ohlédnout se nejen za politickými událostmi směřujícími ke vzniku samostatného státu, ale připomenout také svět, který v roce 1918 zmizel. Vědecká knihovna v Olomouci se proto ve výročním roce 2018 rozhodla pojmout oslavu vzniku Československa formou připomínky starého mocnářství, v jehož rámci vyrostl a dospěl moderní český národ a na jeho troskách povstal samostatný československý stát. Jádrem projektu nazvaného *Sbohem, monarchie* jsou dvě výstavy s příbuznou tematikou a s doprovodnými publikacemi. U této příležitosti jsme vyzpovídali autorský tým Vědecké knihovny v Olomouci (Lubomír Novotný, Petra Kubíčková, Kristýna Bařinová a Rostislav Krušinský), který obě výstavy připravuje, aby nás seznámil s detaily tohoto netradičně pojatého projektu.

Úvodní dotaz samozřejmě nemůže být jiný. Proč jste se v roce, kdy si připomínáme tolik výročí, rozhodli dvojici výstavních projektů věnovat „světu, který zmizel", resp. připomínce mocnářství v podobě, jakou mělo po dobu celého 19. století?

Nechtěli jsme se upínat k tradičním českým stereotypům, jež jsou povětšinou spojovány se „slavnými" osmičkami. Zároveň nejde opominout, že první z těchto osmiček, rok 1918, je datem v moderních českých dějinách naprosto fundamentálním. Stála tedy před námi otázka, zdali se chceme tomuto datu věnovat tak nějak konvenčně, nebo zda se pokusíme na rok 1918 podívat jinak. Rozhodli jsme se rok vzniku Československa připomenout dílčím představením habsburského mocnářství v tzv. dlouhém století.

Mohli byste čtenáře KROKu blíže seznámit se specifiky oddělených výstavních projektů?

Projekt je spojen s výstavou *Sbohem, monarchie. Habsburské mocnářství 1904–1918*, která se bude konat v listopadu a prosinci 2018 v Pevnosti poznání v areálu Korunní pevnůstky. Tato výstava seznámí návštěvníky se strukturou habsburské monarchie, s jejími obyvateli a s přírodními podmínkami jednotlivých zemí tvořících habsburskou říši. Prostor bude věnován i vládnoucí habsbursko-lotrinské dynastii. Smyslem výstavy je zachytit na základě fondu Vědecké knihovny v Olomouci pestrost mocnářství, jeho rozlehlost, nesourodost, ale zároveň i jednotící prvky, jež k sobě obyvatele podunajské monarchie během dlouhého 19. století poutaly. Prezentované materiály budou publikovány v katalogu výstavy.

Druhá výstava se bude konat v Galerii Biblio Vědecké knihovny v Olomouci, kde bude představen v obrazové formě příběh monarchie na osudech fiktivní postavy, jež se v roce 1800 narodila v Olomouci. Řehoř Ignác Hallirzek (1800–1918) byl osobou, jejíž dlouhý život, obchodnická profese, společenské kontakty, nabyté zkušenosti a cestovatelské zážitky umožňují zachytit podstatné momenty z dějin monarchie. Tato výstava bude mít název *Sbohem, monarchie. Putování dlouhým stoletím* a bude vycházet ze stejnojmenného komiksu (grafického ro-

mánu), jejž připravujeme společně s katalogem. Právě katalog a komiks by měly být hlavními výstupy projektu *Sbohem, monarchie.*

Zamýšlíte se nějakému užšímu období či klíčovým mezníkům věnovat detailněji?

Devatenácté století je z hlediska našeho fondu polem neoraným. Skýtá množství témat, která se mohou týkat jak obecných historických otázek, parciálních oblastí (žurnalistika 19. století, hospodářská tématika, cestopisná literatura, rozvoj vědy, techniky, průmyslu a mnoho dalších), tak knihovědných témat. Tedy dlouhému století se budeme jistě věnovat opakovaně.

Je jádrem projektu spíše nostalgické ohlédnutí nebo střízlivé hodnocení?

Střízlivá odpověď musí znít, že ani jedno. Nehodnotíme, jen představujeme. Snažili jsme se vyhnout i dnes silně prostupující nostalgii. Nebylo to jednoduché. Jen literatura Rothova, Zweigova, Musilova, Schulzova, Kosztolányiho nebo Máraiova vtahuje na vlnu nostalgie velmi silně. Listujete-li pak starými bedekry, výročními alby, mapami, fotografickými alby, prohlížíte-li si pohlednice, dobové ilustrace, čtete-li dobové inzeráty a další materiály, tak cítíte, že tato říše byla jistým způsobem obdivuhodná a monumentální.

V laickém povědomí jsou z doby Habsburského mocnářství zakotveny některé až zprofanované symboly, náhledy… Například federalistický diskurz v rámci českého historického příběhu, snaha jednotlivých národů vybojovat na nenáviděné říši autonomii atd. Možná tím narážím na způsoby prezentace, kterým se budete snažit spíše vyhnout…

Slovo „nenáviděná" jistě není ve vztahu k mocnářství termínem 19. století. Je to až pozdější interpretace ovlivněná mnoha politickými faktory. My jsme se v případě katalogu, méně již komiksu, snažili co nejvíce oprostit právě od těchto nesčetných ošemetných témat. Naším cílem bylo především připomenout, že tu kdysi a vlastně historicky nedávno, existovala říše, naše širší vlast, u níž se zdálo, že spojuje nespojitelné, slučuje neslučitelné, drží při sobě nesouměřitelné. A přesto ta říše v různé formě existovala staletí. A tento pocit trvalosti v nejistotě zůstal zachycen v knihách, mapách, novinách či ilustracích. Tento dojem, jejž budí zmiňované dokumenty, jsme se snažili přenést do slov a obrazů výstavního katalogu i do komiksového příběhu Řehoře Ignáce Hallirzka.

Jakými „prostředky", dobovými dokumenty, návštěvníkům výstav hodláte přiblížit monarchii?

Vším, co máme v našem bohatém fondu. Staré tisky, knihy vydané v dlouhém 19. století, knižní ilustrace, kartografické dokumenty, fotografie, pohlednice, noviny, politické pamflety, letáky, grafiky apod.

Autorský tým Vědecké knihovny v Olomouci (zleva Lubomír Novotný, Kristýna Bařinová, Petra Kubíčková a Rostislav Krušinský), který na letošní podzim připravil dvojici výstav: *Sbohem, monarchie. Habsburské mocnářství 1904–1918* a *Sbohem, mocharchie, Putování dlouhým stoletím.*

Ukázka z historymiksu *Putování dlouhým stoletím.*

„Do Vídně jsem se navíc vrátil jako člověk, jenž na mnohé okolnosti nazíral jinak. Žil jsem ve Vídni, ale nebyl jsem zaslepen vídeňským leskem. Dobře jsme si s hrabětem uvědomovali nespokojenost především v Čechách a na Moravě. Starobylé království a markrabství, jejichž práva nebyla uznána, byly země obývané dvěma šikovnými národy a kulturně a ekonomicky schopnou židovskou menšinou. Když se Čechům nepodařilo prosadit státoprávní požadavky, nic si nevytrucovali ani pasivní politikou, tak se za Taaffeho éry pokusili konečně o realističtější politiku. Jedním z prvních plodů této strategie bylo rozdělení pražského vysokého učení na c. k. českou univerzitu Karlo-Ferdinandovu a c. k. německou univerzitu Karlo-Ferdinandovu."

Řehoř Ignác Hallirzek, průvodce dlouhým stoletím.

Slavnostní přípitek rakouského císaře s panovníkem spojeneckého Německa Vilémem II. Zdroj: VKOL, sign. 57.616.

Na závěr mi dovolte zamyšlení pro historiky: Byla idea středoevropského mocnářství udržitelná? Jde najít nějaké paralely mezi současným „prostorem" Evropské unie a tehdejší říší? Resp. s dnešními snahami o odchod z EU?

Právě, že mocnářství v dlouhém století vlastně žádnou nosnou ideu nemělo a snažilo se ji hledat. Austroslavistickou koncepci jí dávala většina Slovanů, především Palacký; to, že je monarchie především německým dějinným příběhem se snažili udržovat Němci; že je mocnářství přechodným a vlastně celkem příhodným útvarem pro rozvoj národních sil, to viděli v mocnářství Poláci, pro Maďary znamenala druhá polovina dlouhého století příklad mimořádného národního úspěchu, Rumunům, Italům a Srbům ve druhé polovině století vyvstaly za hranicemi mocnářství národní státy, což přitažlivosti společné mnohonárodnostní říši věru nepřidávalo. Společná nosná idea říši zoufale chyběla. Dynastie pak na trůn za celou dobu více než sta let „nedodala" postavu tak mimořádnou, jakou byla například Marie Terezie. František Josef se sice stal již za svého života symbolem, ale reálně nebyl žádnou výjimečnou postavou. Jeho heslo Viribus unitis rychle vyprchávalo. Co s mocnářstvím, nad tím si po desetiletí lámaly hlavu nejlepší mozky všech národů multinacionálního soustátí. Recept ale nenašel nikdo.

A srovnávat habsburské mocnářství s EU je nevhodné, jsou to nejen časově, ale i formou vzniku, řízením, procesními mechanismy, prostě vším zcela nesouměřitelné entity.

Souhlasíte s tezí o nezodpovědném a kriminálním zahnání národů mocnářství na válečná pole? V dějepise jsme se před dvěma desítkami let učili spíše o obraze nevyhnutelnosti konfliktu...

Otázka tzv. viny na válce je probírána na tisícovkách stran knih, brožur, novin, ve filmech, dokumentech, politických pamfletech apod. již od roku 1918 a snad i dříve. Pro nás v dějinách neexistuje žádný jeden zákonný a logický vývojový pohyb. Válce se jistě vyhnout šlo. To jak rychle nabyla globálního rozsahu a v co se po pár týdnech proměnila, to vlastně šokovalo většinu současníků. Technika a věda předběhla lidi a jejich fantazii, a když se válečný stroj rozjel, tak každý chtěl, předtím než by se mělo zasednout k jednacím stolům, alespoň něco urvat, když už lidsky, finančně, materiálově hodně ztratil. Tak se všichni blokovali po dobu čtyř let a společnými silami zničili starou Evropu. Ta volala, především její sociální a národní otázky, po hlubokých reformách, ale nikoliv po zničení.

Právě v tomto kontextu jsme chtěli připomenout rok 1918 a vznik ČSR. Nic nebylo nevyhnutelné, dopředu dané, jasné. To, jak vypadala Evropa, především ta střední a východní v roce 1918, tomu by v roce 1914 málokdo věřil. Vznik Československa byl dílem štěstí a náhody.

Odpovídali Lubomír Novotný, Petra Kubíčková, Kristýna Bařinová a Rostislav Krušinský

Recenzní okénko

Kolik má rok měsíců?

(Zua Švierčková: Rok má devět měsíců)

V loňském roce vydala svůj knižní počet velkobystřická básnířka, slamerka, divadelní improvizátorka a pedagožka Zuzana alias Zua Švierčková. Pod názvem *Rok má devět měsíců* (2017) sjednotila devatero básní na téma mateřství, láska, sex… s věnováním *„…všem matkám, ženám, babičkám"*.

Zua Švierčková, autorka knihy.

Na knize především zaujme její typografické řešení, které poukazuje na bibliofilii. Jednoduchá kombinace tvrdých kartonových desek s černočerveným potiskem a nepřímo úhlopříčně nalepeným červeným zipem upoutá pozornost. Také papír, na kterém jsou vytištěny básně, má vysokou gramáž a hrubou patinu. S tím korespondují hutné černobílé kresby Venduly Rulcové s erotickými a intimními motivy načrtnuté širokými tahy skicy, jež přecházejí až v grafická znázornění. Všechny kresby jsou určeny k dokreslení či cenzurování – k interakci vyzývají červené nápisy po krajích obrázků, které simulují výzvy z interaktivních cvičebních sešitů pro děti, jen jejich téma je výrazně dospělé: *„Dokresli penis!"*, *„Co patří do pusy při kojení?"* nebo *„Kolik je na biologických hodinách?"* Na někoho mohou rázné kresby působit až příliš hrubě, ale možná je to spíše ironií, s níž autorka zachycuje mateřství a sexualitu.

Na koho zobrazení mateřství a sexuality působí kontroverzně, ať nečte ani poezii Zuzany Švierčkové. Její verše mají k duchovním výšinám stejně daleko jako divočák ryjící v zemi a hledající lanýže. Pokud tedy verše velkobystřické autorky někam směřují, pak do hlubiny ženy, aby vynesly na povrch „uzamčené" myšlenky, pocity, ženská tabu i klišé a daly možnost se jim zasmát, přijmout je mezi sebe. Nechat se pohltit komikou a ironií, která pára upjatost a klišé jako špatně ušitý kabát. A které z témat – chtělo by se říci „ženských" – je tak silně zaneseno balastem symbolických významů jako právě mateřství a které je tolik spoutáno rétorikou morálky jako sexualita?

Kdo čeká konečný kritický soud, toho zklamu, protože přiznávám, že jsem ovlivněna. Znám některé básně v energickém i dramatickém přednesu autorky vždy s přídechem komiky. I proto jsem si knížku pořídila, pro živelnost těch básní (nebo přednesu?), které znám a pro úsměv, který přetrvává. Zda bude takto působit i na nezasvěcené, mohu jen hádat. Když však uvážíme, že devět textů jen stěží může tvořit skutečnou sbírku, pak je možné pěknou knihu vnímat také jako pozvánku na další autorské čtení či výstupy Zuy Švierčkové.

Petra Kožušníková

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Přednášky

Volyňští Češi v dobách vzniku první republiky

(26. září 2018 od 17:00, přednáškový sál VKOL)

Etničtí Češi či jejich potomci, kteří se v dobách Rakousko-Uherska rozhodli usadit ve Volyni patřící carskému Rusku. Jaké byly jejich osudy po první světové válce, kdy byla Volyň rozdělena? Přicházela reemigrace v úvahu či nikoliv? Předsedkyně Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel Mgr. Dagmar Martinková provede návštěvníky osudy našich krajanů na ruském území.

Týden knihoven 2018 s Vědeckou knihovnou v Olomouci

Martin Hilský: Shakespeare a magie

(2. října 2018 od 17:00, přednáškový sál VKOL)

Renesance přinesla do Evropy touhu klást otázky a poznávat zákony přírody, nastal bouřlivý rozvoj ve všech oblastech umění, z alchymie a astrologie se začínala rodit moderní věda. Z magického se zrodily vědecké metody zkoumání a vše se samozřejmě odráželo v dílech W. Shakespeara. Jak, to nám poví anglista, překladatel a náš přední shakespearolog prof. PhDr. Martin Hilský, CSc.

Autorské čtení Anny Bolavé

(4. října 2018 od 17:00, přednáškový sál VKOL)

Básnířka a prozaička Anna Bolavá v roce 2016 veřejnost uchvátila poetickým románem o sběračce bylin *Ke dnu*, za nějž získala i Magnesiu Literu. O rok později vydala druhý román *Do tmy* o propletenci vztahů na českém maloměstě. Přijďte se seznámit s pravděpodobně nejnadanější českou spisovatelkou současnosti.

Odsun Němců z Libavska

(24. října 2018 od 17:00, přednáškový sál VKOL)

Historik a předseda Okrašlovacího spolku Lubavia Jindřich Machala promluví o problematice odsunu původního německého obyvatelstva z Libavska. Některé z místních vesnic tak pomalu zmizely z mapy a dnes je jejich upomínkou jen starý náhrobek či polorozbořená Boží muka. Jaké byly další osudy více než 13 tisíc Němců, kteří na Libavé žili?

Výstavy

Nech obrazy vyprávět

(3. – 30. září 2018 / Galerie Biblio, 1. patro VKOL)

Výstava obrazů Jiřího Klváčka tvořícího při denním stacionáři DC 90 v Olomouci-Topolanech představí nejnovější díla konického rodáka za doprovodu textů olomouckého básníka, fotografa a divadelníka Jiřího Přivřela.

Vernisáž za účasti obou autorů proběhne 6. září 2018 od 17 hodin. Součástí bude nová inscenace divadelního uskupení LOPOTA, působícího při stacionáři, s názvem *Zeď*.

Sbohem, monarchie

(říjen–prosinec 2018 / Galerie Biblio, Pevnost poznání)

Vědecká knihovna v Olomouci připravuje k 100. výročí založení samostatného československého státu projekt *Sbohem, monarchie*, jenž se bude skládat ze dvou samostatných výstav ***Habsburské mocnářství 1804–1918*** a ***Putování dlouhým 19. stoletím***. Podrobnější informace o obou výstavách naleznete v samostatném příspěvku na s. 62–65 tohoto čísla KROKu.

Vlastivědné muzeum v Olomouci

nám. Republiky 5

Století 1918–2018 v Olomouckém kraji

(6. září – 7. října 2018)

Putovní výstava je určena široké veřejnosti, především pak žákům základních a studentům středních škol Olomouckého kraje. Jejím cílem je seznámit žáky a studenty s posledním stoletím vývoje olomouckého regionu, tzn. s kapitolou našich novodobých dějin, která je ve školní

výuce často upozaďována, a prostřednictvím významných osobností 20. (respektive 21.) století v nich probudit hrdost na místo, které si vybrali k žití.

Výstava sestává z osmnácti velkoformátových panelů, z nichž první dva přinášejí informace o historickém vývoji Olomouckého kraje a krajské metropole. Dalších pět panelů je věnováno jednotlivým regionům kraje (Olomoucko, Přerovsko, Prostějovsko, Šumpersko a Jesenicko). Následujících osm panelů pojednává o proměnách společnosti v období sta let, přičemž je prostor věnován jednotlivým aspektům jejího vývoje: politickému a duchovnímu životu, vědě a výzkumu, kultuře a umění, školství a vzdělanosti, hospodářství a podnikání, sportu a tělesné kultuře. Každý panel obsahuje úvod do problematiky a následují medailony tří až čtyř osobností, které jsou klíčové pro danou oblast života společnosti na území dnešního Olomouckého kraje, a je doplněn bohatým ikonografickým materiálem. Poslední tři panely pojednávají o současnosti Olomouckého kraje – o jeho kultuře a společenském životě, sportu a tradiční lidové kultuře, přičemž přinášejí informace o nejvýznamnějších a hranice regionu přesahujících aktivitách kraje.

Současně se výstava představí ve Vlastivědném muzeu v Šumperku; dalšími zastávkami se stanou Přerov, Jeseník, Prostějov a na začátku roku 2019 Vědecká knihovna v Olomouci.

Život Integry očima studentů a Jindřicha Štreita

(13. září – 11. listopadu 2018)

Výstava představuje *dva soubory dokumentárních fotografií*. První pochází od renomovaného fotografa Jindřicha Štreita, čerstvého nositele Ceny hejtmana Olomouckého kraje za práci ve prospěch osob se zdravotním postižením za rok 2017. Ten v letech 2005–2006 zachytil objektivem svého fotoaparátu život v ZŠ Integra Vsetín. Loni inicioval nový projekt dokumentující současnost školy a její žáky, pedagogy, rodiče i spolupracovníky. Zúčastnili se ho Štreitovi žáci: Pavel Bartoň, Leona Černotová, Oto Kursa a Lenka Novotná. Celkem bylo pěti autory pořízeno na 2 000 snímků. Z nich byla vybrána výstavní kolekce čítající 60 fotografií.

Součástí výstavy jsou také *výtvarné práce žáků školy, které vznikly v rámci projektu* ***Člověk – každý z nás***. Jeho cílem bylo vést děti jednak k uvědomění si, že každý je něčím výjimečný, a zároveň i k hledání, nacházení a oceňování dobrých vlastností u sebe samých i u druhých. Výstupem z projektu je kolekce keramických hlav a bust a soubor sta figurálních siluet z papíru, které děti výtvarně zpracovávaly a do kterých promítaly své prožitky, radosti i strasti či názory spolužáků.

Muzeum umění Olomouc

Denisova 47

Dvacetiletí, které změnilo střední Evropu / Rozlomená doba 1908 – 1928

(20. září 2018 – 27. ledna 2019, Muzeum moderního umění)

František Kupka, Josef Čapek, Władysław Strzemiński, Anton Jaszusch či László Moholy-Nagy – to je jen nepatrný výčet umělců, jejichž díla nabídne od 20. září návštěvníkům olomouckého Muzea moderního umění výstava *Rozlomená doba 1908–1928 | Avantgardní umění ve střední Evropě*. Jde o největší výstavní projekt v České republice připomínající přelomovou dobu rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku nástupnických států v dílech středoevropských umělců a svým významem hranice našeho státu také přesáhne. Kromě Olomouce totiž výstava postupně zavítá do Krakova, Bratislavy a Pécse.

„Olomoucká výstava bude z této čtveřice tou největší. V Trojlodí Muzea moderního umění by mělo být na dvě stě uměleckých děl a v Kabinetu a Salonu, kde budou vystaveny papírové exponáty, jako knihy, magazíny či plakáty, dalších dvě stě,“ vypočítává ředitel Muzea umění Olomouc Michal Soukup.

Jak už název napovídá, výstava zmapuje jedno z nejbouřlivějších dvacetiletí v dějinách umění, navíc spojené s nástupem avantgardy. Ve dvanácti oddílech budou naznačeny proměny středoevropského umění a jeho vnímání.

Bohumil Kubišta, Kuřák, 1910, Národní galerie v Praze.

Jedním z hlavních témat, které před sto lety formovalo podobu umění, byly technologie. *„Proměnám, které s sebou přinesl prudký jejich rozvoj, a jejich odrazu v umění se bude věnovat část výstavy s příznačným názvem – Město a stroj. Rozhodli jsme se, že její součástí bude také připomenutí slavného dramatu Karla Čapka R.U.R. Návštěvníkům nabídneme jazykové mutace knižních vydání této hry a také její scénografie,"* říká autor výstavy Karel Srp.

V tehdejší tvorbě se taky výrazně odrazila zkušenost z první světové války. Mnozí umělci si prošli zákopy na frontě, tuhými boji v italských Alpách či Haliči, někteří také zajateckými tábory, a to vše promítli do své práce. Olomoucká výstava proto věnuje celou jednu část dílům reflektujícím válku.

„Abychom na výstavě trošku přiblížili atmosféru tehdejší doby, budeme promítat dobové záběry z měst střední Evropy," prozrazuje kurátorka výstavy z Muzea umění Šárka Belšíková. V Trojlodí budou tři velké projekce, které ve smyčkách dokumentárně zachytí všední život v prostoru střední Evropy. První z nich dobu předválečnou, druhá záběry z Velké války a třetí zejména městský život, už v mírové atmosféře.

Vztahy mezi umělci budou ilustrovat také časopisy, knihy, plakáty či fotografie. Papírové exponáty budou rozděleny do pěti částí a návštěvníkům nabídnou pohled na typografii poezie nebo vizuální jazyk. Lepší pochopení tehdejších událostí nabídne v Salonu přehledná časová osa. Besední sál se promění v kino. Návštěvníci se do něj dostanou přes část výstavy věnující se filmu a těšit se mohou na ukázky z děl Charlieho Chaplina, Sergeje Ejzenštejna či Vikinga Eggelinga.

Výstava *Rozlomená doba* se koná pod záštitou předsedy Evropského parlamentu Antonia Tajaniho a ministrů kultury V4. Slavnostní vernisáž proběhne v Muzeu moderního umění 20. září od 18.30.

Výstava však nebude jen potěchou pro oči, ale také pro uši, tedy minimálně při jejím slavnostním zahájení. Toho se ujme jeden z nejvýraznějších představitelů hudební avantgardy druhé poloviny 20. století, polský skladatel a dirigent Krzysztof Penderecki.

Legenda světové hudební scény zahájí olomouckou výstavu 20. září v 16.30 společně s krakovskou Filharmonií Karola Szymanowského v kostele Panny Marie Sněžné. Pendereckého vystoupení bude zároveň zahajovacím koncertem jubilejního 25. ročníku *Podzimního festivalu duchovní hudby.* Krzysztof Penderecki uvede v Olomouci společně s krakovskou filharmonií, smíšeným a chlapeckým sborem svou světoznámou skladbu *Credo*, za níž obdržel v roce 2001 Cenu Grammy za nejlepší sborové dílo.

Vlastivědné muzeum v Šumperku
Hlavní třída 22

Výstavy

Šumpersko za první republiky
(6. září 2018 – 27. ledna 2019)
Vlastivědné muzeum v Šumperku připravilo u příležitosti 100. výročí vzniku samostatného československého státu výstavu nazvanou *Šumpersko za první republiky (1918–1938).* Výstava provede návštěvníky celým obdobím dvacetileté existence první republiky s přihlédnutím k regionálnímu vývoji. V úvodu připomene poslední rok první světové války a místní události, které v převážně německé oblasti následovaly bezprostředně po 28. říjnu 1918. Další zastavení výstavy se věnují dílčím tématům přibližujícím každodenní život obyvatel, módu, společenský život a trávení volného času; neopomíjejí ani tehdejší uměleckou tvorbu. Stranou nezůstane ani otázka organizace správy, činnost politických stran, zajištění péče o bezpečnost i o zdraví. Návštěvníci uvidí řadu exponátů dokumentujících pro region typická odvětví průmyslu, zejména textilní výrobu. Místní hospodářství bylo na počátku 30. let značně postiženo světovou hospodářskou krizí. Nejen tato krize, ale i obecně nejednoduché soužití obou národnostních skupin, české a německé, vedly nakonec spolu s dalšími faktory k nárůstu sympatií německého obyvatelstva k nacismu. Závěr výstavy tedy patří okolnostem Mnichovské dohody a odstupu pohraničí českých zemí Německu v roce 1938, čímž se uzavřela historie první republiky. Výstava tak zároveň připomíná i 80. výročí těchto v naší historii dosti pohnutých událostí.

Hospodářská putovní výstava v Šumperku, 1935.

Výstava prezentuje dochované dobové troj- i dvourozměrné exponáty pocházející téměř výhradně ze sbírek muzea, doplněné o vybrané materiály z fondů Státního okresního archivu v Šumperku. Množství fotografií zachycujících tehdejší život obyvatel regionu je zpřístupněno formou promítání jejich digitálních kopií.

Michaela Kollerová

Historie v kamenech
(do 28. října 2018, Hollarova galerie)
Výstava se věnuje lichtenštejnským a císařským pamětním kamenům v Jeseníkách a vysvětluje důvody jejich vzniku. Objevení jednoho z nich, dlouhá léta zapomenutého, připomínajícího tragickou smrt císařovny Alžběty (Sissi), způsobilo vznik novodobé legendy o její návštěvě Jeseníků. Autoři výstavy, olomoucký historik Jiří Ošanec a Ivo Burian z Branné, se snaží odpovědět na otázku, zda císařovna Sissi Jeseníky navštívila, nebo ne. Výstava probíhá v roce, kdy si připomínáme smutné výročí; 10. září 2018 uplyne 120 let od tragického úmrtí císařovny Sissi.

Muzeum Zábřeh
Žižkova 1

Z Čech až na konec světa
(23. srpna – 16. října 2018, Minigalerie)
Jak již název napovídá, výstava zachycuje cestu z Čech až do anglického Land´s End. Dva fotografové zachycují svými snímky místa v Čechách, ve Francii – hlavně v Bretani a Normandii – a v Anglii. Kreslíř svými kresbami zachycuje stejná místa, která jsou na fotografiích. Autorem kreseb je profesor Rudolf Malec. Fotografie pořídili Zdeněk Malec a Evžen Malý.

Muzeum Komenského v Přerově
Horní nám. 7

Morava nově zakreslená aneb Komenského mapa, co bylo před ní a po ní
(do 16. září 2018)

Mapa je pro nás nezbytný pomocník a hlavně v létě, v období prázdnin a dovolených, je naprosto nepostradatelná. K současným přesně zaměřeným mapám a navigacím, které dovedou propočítat vzdálenost a čas k cíli, však vedla dlouhá cesta. Každé území má jinou historii mapování. Morava dostala svou vlastní mapu až po Čechách a Slezsku. Teprve roku 1569 krajinu zakreslil vídeňský lékař, astronom a botanik. Jeho práci pak kopírovaly kartografické dílny v Nizozemí i Německu a trvalo další půl století, než se Morava dočkala vylepšené mapy, a to hned od známého pedagoga, filozofa a teologa Jana Amose Komenského. Přerovské Muzeum Komenského se sbírání různých odvozenin díla Učitele národů věnuje již od roku 1912 a v současné době vlastní nejrozsáhlejší sbírku Komenského map Moravy vůbec. V letošní sezóně připravilo pro své návštěvníky skutečnou lahůdku. Ve spolupráci s kolegy z Masarykovy univerzity v Brně se podařilo shromáždit úplný soubor různých typů Komenského map, stejně jako odvozenin map jeho předchůdce Pavla Fabricia a jeho následovníků Jiřího Matyáše Vischera zvaného Tyrolského a Jana Kryštofa Müllera. Přibližuje tak celou etapu z dějin kartografie Moravy, kdy zaměřování bylo iniciováno soukromými osobami, protože státní úřady se touto činností začaly soustavně zabývat teprve na konci 18. století.

Staré mapy byly bohatě zdobeny, jako například tato mapa Moravy vydaná v roce 1671, nesprávně připsaná Komenskému. V horní části kartuše je vyobrazena moravská orlice.

Práci zeměměřičů při zakreslování terénu přibližuje na výstavě několik funkčních maket jednoduchých měřických přístrojů (astroláb, kvadrant, jakobova hůl, hodometr) a bohatá obrazová dokumentace k jejich využití. Připraveno je několik dalších interaktivních prvků, které pomohou návštěvníkům proniknout do tajů proměny mapového zákresu v průběhu staletí.

Díky dokumentárnímu filmu o Raineru Kalnbachovi, jednomu z posledních mědirytců map z Hamburku, mohou návštěvníci zjistit, kolik trpělivosti a preciznosti bylo třeba k výrobě tiskové desky. Další video pak ukazuje práci další profese, tiskaře map. Jedná se o dokument z pozoruhodného experimentu, kdy byla z původních, 300 let starých mědirytin znovu vytištěna mapa Moravy. Tzv. novotisky z roku 2016 jsou také jedním z atraktivních exponátů výstavy. Pro výstavu se také podařilo zapůjčit vzácné původní tiskové matrice map z roku 1762.

Každá stará mapa není jen technickou kresbou, ale také uměleckým dílem. Krása starých map přitahovala pozornost již v době jejich vzniku a čas jim na atraktivnosti neubírá. Návštěvníci budou moci sledovat proměnu stylu výzdoby map v průběhu dvou staletí. Estetický dojem ornamentů, figur, vedut a parergonů zvyšovalo jejich barevné provedení. Kolorování bylo provedeno ručně a každý kus je originálem.

Výsledkem spolupráce přerovského muzea s Katedrou geoinformatiky Palackého univerzity v Olomouci je haptický 3D model Komenského mapy Moravy. Nabízí pohled na krajinu Moravy očima Učitele národů.

Přijměte proto pozvánku na unikátní výstavu Muzea Komenského v Přerově a přijďte do přerovského zámku poodhrnout roušku tajemství, které se skrývá ve starých mapách, a seznámit se s nejzajímavějšími příběhy map Moravy z 16. – 18. století. Můžete zjistit, jaké jednoduché přístroje zeměměřiči používali a vyzkoušet si jejich práci. Dozvíte se také, co bylo páteřní sítí mapy před vznikem trigonometrické sítě pro přesné geodetické zaměření krajiny a jak se autorům původních map podařilo obsahově správně zachytit krajinu a rozmístění sídel. Zjistíte, co mohla ovlivnit výzdoba mapy, jak pracovali mědirytci při vytváření matrice a co všechno museli umět tiskaři map. Jaký vliv měly vztahy jednotlivých kartografů a kartografických dílen na vznik nových map a jejich podobu? I to Vám prozradí jedinečná výstava o historii mapování Moravy v přerovském muzeu.

Helena Kovářová

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zámecké nám. 1

Dějiny a současnost pastevectví na jesenických holích přibližuje výstava Vlastivědného muzea Jesenicka

V září letošního roku se v Jeseníku již po osmnácté uskuteční tzv. svatováclavské setkání, tradiční akce s mezinárodní účastí, kterou organizuje Vlastivědné muzeum Jesenicka spolu se Státním okresním archivem Jeseník. Tato významná kulturní událost se každý rok nese v duchu jednoho zastřešujícího tématu (v minulých letech to bylo např. nerostné bohatství či hudební tradice regionu). Vzhledem k tomu, že příští rok oslavíme půl století od vyhlášení CHKO Jeseníky, bude se letošní setkání odvíjet v duchu ochrany životního prostředí. Při této příležitosti připravilo jesenické muzeum výstavu, která s tímto ústředním tématem úzce souvisí. Návštěvník se díky ní přenese do starých dobrých časů, kdy v nejvyšších partiích Jeseníků cinkaly kravské zvonce a ze salaší se linula vůně tvarohu a sušených bylin.

Šťavnatou květenu jesenických holí spásal dobytek prokazatelně již od dob vrcholného středověku, skutečně „zlatá éra" pastevectví však v těchto drsných oblastech nastala až v 18. století. Zakládání stájí a salaší podporovali jak Žerotínové a po nich Lichtensteinové (panství loučenské a velkolosinské), tak také řád německých rytířů na panství bruntálském. Právě němečtí rytíři stojí za vznikem Ovčárny (něm. *Schäferei*), na níž hospodařili legendární manželé Karl a Rosalia Grohalovi. Historky starého pastýře Grohala a dobré srdce jeho ženy sem několik desetiletí lákaly lesníky, přírodovědce, turisty i habsburské arcivévody – ti všichni v dobrém rozmaru a při žejdlíku výtečné syrovátky vychutnávali kouzlo jesenických výšin. Bečení a bučení se ze strání Pradědu ozývalo až do konce druhé světové války, poté bylo od pastvy dobytka upuštěno. Od roku 2012 zde však pravidelně každé léto můžeme spatřit stáda znovu, a to především díky Správě CHKO Jeseníky, jejíž výzkumy prokázaly blahodárné účinky těchto aktivit na biodiverzitu jesenických alpínských holí.

Expozice s příznačným názvem *Ovce a krávy pod Pradědem aneb Dějiny a současnost pastevectví v Jeseníkách*, jež byla slavnostně otevřena 17. července, představuje vedle zajímavých a ne zcela známých informací i řadu předmětů, od nástrojů na zpracování vlny a mléka až po věci denní potřeby, bez kterých se žádný pastevec neobešel. Nechybí ani bohatý obrazový materiál, kupř. vzácné historické snímky, ale i nejnovější fotografie zbytků salaší a stájí, které lze dodnes v terénu spatřit. Výstava zároveň přináší zajímavosti o tvrdém, leč krásném řemesle pastevců a návštěvníci zavítají i do těch jesenických pověstí, v nichž se postava pastýře vyskytuje.

Srdečně vás zveme do dob, kdy to na našich horách vonělo senem a čerstvě nadojeným mlékem a kdy čas plynul o poznání klidněji. Výstava, jež vznikla ve spolupráci se Správou CHKO Jeseníky a za finančního přispění Lesů ČR, je k vidění v hlavním výstavním sále jesenické Vodní tvrze až do začátku října.

Matěj Matela, kurátor výstavy

CARTE GENERALE DU
MARQUISAT DE
MORAVIE
MORAVIA
Muzeum Komenského v Přerově Vás zve na výstavu
Morava
nově zakreslená
Komenského mapa Moravy, co bylo před ní a po ní
Mapy Moravy od 16.-18. století, autoři map,
repliky měřických pomůcek a další zajímavosti.
11. 5. — 16. 9. 2018
Ve spolupráci s Geografickým ústavem PřF Masarykovy
univerzity a Mendelovým muzeem Masarykovy univerzity.
Vernisáž se uskuteční dne 10. 5. 2018 v 17 hod.
ve Slavnostní zámecké síni města Přerova.
GEOGRAFICKÝ ÚSTAV
Olomoucký kraj
Vstupné 40/20 Kč

Putovní výstava pod záštitou hejtmana
Olomouckého kraje Ladislava Oklešťka
STOLETÍ 1918–2018
V OLOMOUCKÉM KRAJI
Vlastivědné muzeum v Olomouci
6. 9. – 7. 10. 2018
MINISTERSTVO KULTURY
Olomoucký kraj
muzeum
VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V OLOMOUCI
www.vmo.cz

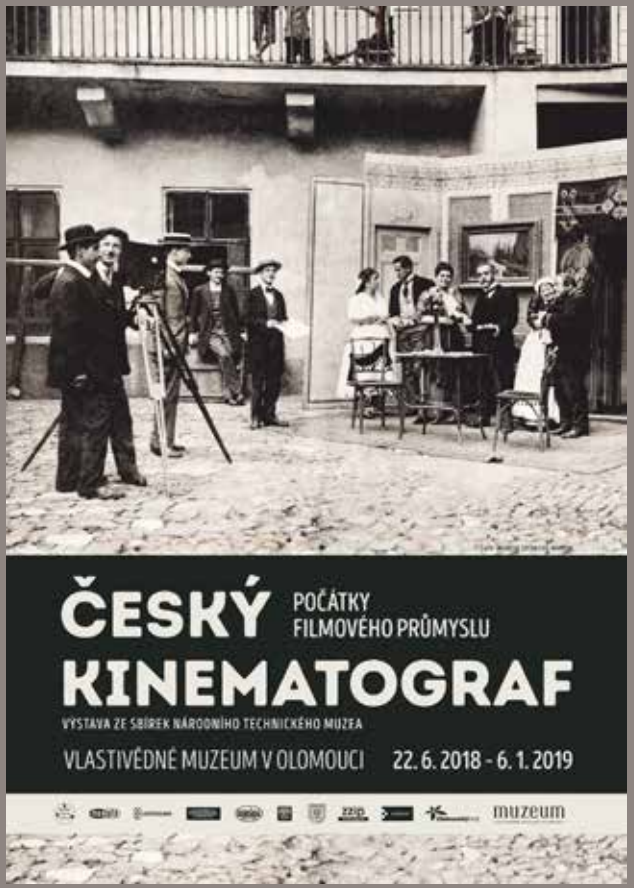
ČESKÝ
POČÁTKY
FILMOVÉHO PRŮMYSLU
KINEMATOGRAF
VÝSTAVA ZE SBÍREK NÁRODNÍHO TECHNICKÉHO MUZEA
VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V OLOMOUCI
22. 6. 2018 - 6. 1. 2019
muzeum